

INTERNATIONALE NEERLANDISTIEK

Jaargang 47
nummer 2
mei 2009

Inhoud

- 2 Van de redactie
- 3 Ter inleiding
- 5 Interdisciplinaire bruggen. Een zelfbeeld van de Britse neerlandistiek
Eddy Verbaan & Roel Vismans (University of Nottingham & University of Sheffield)
- 25 Kritisch overzicht van de historiografie van de neerlandistiek in het Franse taalgebied
Laura Brandt (Université de Liège)
- 40 De lange weg door de instituten. De geschiedenis van de neerlandistiek in Duitsland. Een inventarisatie
Jaap Grave (Nagasaki University)
- 58 Klein en toch groot. Een beknopte geschiedenis van de neerlandistiek in Polen, Tsjechië en Slowakije
Wilken Engelbrecht (Univerzita Palackého, Olomouc)
- 81 In Memoriam: Jan W. de Vries 1937–2008
Marja Kristel
- 82 The importance of being ‘docent’
Ingrid Wikén Bonde
- 83 Auteursgegevens
Internationale neerlandistiek

Van de redactie

Voor u ligt een speciaal nummer van *Internationale neerlandistiek* over de Europese geschiedenis van de neerlandistiek buiten Nederland en Vlaanderen. Het 25-jarig jubileum van de IVN werd in 1995 gevierd met onder andere een speciaal nummer van *Neerlandica extra muros* (33.3) waarin de stand van zaken van de neerlandistiek in de diverse regio's werd toegelicht, in veel gevallen vanuit een historisch perspectief. Een speciaal nummer van dit tijdschrift gewijd aan de geschiedenis van ons vak is dus niet iets nieuws. Wel nieuw is het feit dat de redactie de verzorging van het nummer dat nu voor u ligt, uit handen heeft gegeven aan een gastredactie. Het is een redactioneel experiment dat, als het goed valt, in de toekomst herhaald zou kunnen worden. Met belangstelling hoort de redactie wat u van dit experiment vindt. Wij zijn de gastredactie in ieder geval erg dankbaar voor het werk dat ze gedaan heeft.

Namens de redactie van *Internationale neerlandistiek*,

Roel Vismans

Ter inleiding

Tijdens de afgelopen decennia heeft de universitaire neerlandistiek buiten Nederland en Vlaanderen zich positief ontwikkeld. Sommige buitenlandse afdelingen kunnen op studentenaantallen wijzen waarop de collegae aan universiteiten binnen het Nederlandse taalgebied jaloers zouden zijn en afgestudeerden met een ‘internationaal’ diploma blijken goede kansen te hebben op de arbeidsmarkt. Ook op het gebied van het onderzoek is er veel gebeurd en er wordt door neerlandici van buiten het Nederlandse taalgebied volop gepubliceerd. Daarbij tekent zich een aantal terreinen af waarop de stem van niet-Nederlandse en niet-Vlaamse neerlandici onmiskenbaar aan dominantie wint. Men hoeft hier maar te denken aan de vertaalwetenschap en het brede onderzoeksdomein van de ‘cultural transfer’, of aan de contrastieve taalkunde en de problematiek van de kleine talen in het samengroeiende Europa.

Het huidige succes is niet uit de lucht komen vallen, maar stoelt in veel landen op een lange traditie van onderwijs en onderzoek op het gebied van de Nederlandse taal en cultuur. Die traditie is tot dusverre onvoldoende bestudeerd en we beschikken in feite slechts over een bescheiden aantal en zonder uitzondering exemplarisch opgezette verkenningen. Dit feit vormde voor een werkgroep van internationale neerlandici, met als pennenvoerder van het Institut für Deutsche und Niederländische Philologie van de Freie Universität Berlin, de aanleiding om de geschiedenis van de neerlandistiek buiten Nederland en Vlaanderen gericht op de onderzoeksagenda te plaatsen.

De Nederlandse Taalunie verklaarde zich bereid een pilotproject met de titel ‘Een vergelijkende geschiedenis van de extramurale neerlandistiek’ financieel te ondersteunen. Aan dit project hebben ruim vijftientig docenten en onderzoekers uit meer dan tien landen meegewerkt. In de eerste plaats ging het er daarbij om een netwerk in het leven te roepen van collegae die zich voor vragen op het gebied van de vakgeschiedenis interesseren. Daarnaast was het van het begin af aan de bedoeling een aantal publicaties te initiëren, waarvan de eerste in de vorm van dit themanummer van *Internationale Neerlandistiek* nu voor u ligt.

In vier artikelen wordt de geschiedenis van het vak Nederlands in vier verschillende Europese regio’s geïnventariseerd. Waar mogelijk – maar dat bleek vaak

niet het geval – is dat gedaan aan de hand van bestaande, historiografische publicaties. Eddy Verbaan en Roel Vismans (University of Nottingham & University of Sheffield) beschrijven de situatie in Groot-Brittannië. Het voorhanden onderzoek naar de geschiedenis van de neerlandistiek in het Franse en het Duitse taalgebied wordt geanalyseerd door respectievelijk Laura Brandt (Université de Liège en Provinciale Hogeschool Luik) en Jaap Grave (Freie Universität Berlin en Nagasaki University). Wilken Engelbrecht (Palacký Universiteit Olomouc) gaat ten slotte in op een aantal centrale ontwikkelingen in de neerlandistiek in Polen, Tsjechië en Slowakije.

In de loop van het jaar 2009 zullen nog twee andere publicaties het licht zien die uit het genoemde pilotproject voortvloeien. Op de website van de vakgroep Nederlands aan de Freie Universität zullen bibliografieën ter beschikking gesteld worden met alle tot dusverre geïdentificeerde literatuur over de neerlandistiek buiten het Nederlandse taalgebied. Verder zal bij uitgeverij Waxmann (Münster) in de reeks Niederlande-Studien een bundel verschijnen met opstellen die teruggaan op een congres dat in mei 2008 te Berlijn aan de geschiedenis van de neerlandistiek buiten Nederland en Vlaanderen gewijd was.

Matthias Hüning (Freie Universität Berlin)

Guy Janssens (Université de Liège)

Stefan Kiedroń (Uniwersytet Wrocławski)

Jan Konst (Freie Universität Berlin)

Roel Vismans (University of Sheffield)

Interdisciplinaire bruggen¹

Een zelfbeeld van de Britse neerlandistiek

Het onderzoeksvoorstel voor het project 'Een vergelijkende geschiedenis van de extramurale neerlandistiek' voorzag een *Forschungsbericht* over de stand van zaken van het onderzoek naar de (geschiedenis van de) neerlandistiek in afzonderlijke taalgebieden. In het Engelse taalgebied zijn echter nauwelijks historische overzichten van het vakgebied voorhanden. Het primaire doel van dit artikel is derhalve deze lacune aan te vullen door het schetsen van een zelfbeeld van de Britse neerlandistiek, waarbij tevens aandacht wordt besteed aan de (weinig) reeds gepubliceerde studies.² We kunnen daarbij uiteraard geen volledigheid nastreven: zo beperken we ons bij personen zoveel mogelijk tot de namen van hoogleraren (zie de bijlage). Ook is het niet altijd mogelijk een systematisch onderscheid te maken tussen onderwijs- en onderzoeksactiviteiten.

De Britse neerlandistiek in enge zin (dat wil zeggen de Nederlandse taal- en letterkunde) heeft onzes inziens drie kenmerkende eigenschappen: ze is vanaf het begin nauw verbonden met de studie van geschiedenis; ze vertoont sinds de jaren zeventig een verder toenemende tendens tot multidisciplinariteit die gaandeweg in diverse samenwerkingsverbanden wordt geïnstitutionaliseerd; en ze is pragmatisch van aard, wat onder meer blijkt uit de manier waarop over het vak is nagedacht. Verder is ze in tijd en ruimte een twintigste- en eenentwintigste-eeuwse aangelegenheid die vooral in Londen is geconcentreerd. De centra buiten Londen zijn na de Tweede Wereldoorlog ontstaan, maar zijn soms minder stabiel gebleken dan in de hoofdstad.

Nederlandse geschiedenis in Londen

De Britse neerlandistiek is een verschijnsel van de twintigste eeuw, maar ze heeft wel een voorgeschiedenis. In de zeventiende en achttiende eeuw deden heel wat jonge Britten tijdens hun Grand Tour voor korte tijd de Verenigde Provinciën aan en studeerden er soms. De beroemdsten onder hen zijn de literatoren Thomas Browne (1605–1682), die in Leiden studeerde, en James Boswell (1740–1795), die een poosje in Utrecht college volgde. Daarnaast waren er talloze contacten op diplomatiek, intellectueel en artistiek vlak, om nog maar te zwijgen van de vier Engelse Oorlogen, de familiebanden tussen de Oranjes

en de Stuarts, en de *Glorious Revolution* van 1688 die stadhouder Willem III op de Engelse troon bracht.³ Dit had soms (allesbehalve onpartijdige) beschrijvingen van de Republiek en haar geschiedenis tot gevolg, maar geen studie van de Nederlandse taal en letteren. De belangstelling hiervoor begon pas in 1824 met de publicatie van een Engelstalige bloemlezing van vooral zestiende- en zeventiende-eeuwse poëzie, die was samengesteld, vertaald en voorzien van begeleidend commentaar door de talenkenner en latere parlementariër John Bowring (1792–1827) in samenwerking met Harry van Dyk. Het duurde echter nog geruime tijd voordat andere studies volgden, aanvankelijk net als de genoemde bloemlezing vooral gericht op de Gouden Eeuw. In 1879 publiceerde de vooraanstaande criticus Edmund Gosse (1849–1928) diens *Studies in the Literature of Northern Europe*, dat werd afgesloten met drie hoofdstukken over de kopstukken van de zeventiende-eeuwse letterkunde en het toen pas ‘ontdekte’ Oera Linda-boek. In 1906 gaf Herbert Grierson (1866–1960) in *The First Half of the Seventeenth Century* een wetenschappelijk overzicht van poëzie, proza en drama tot 1667 met eigen vertalingen in het Engels.⁴

Aanvankelijk kwamen deze activiteiten nog buiten de academische wereld tot stand. Maar in 1919 werd de studie van het Nederlands geïnstitutionaliseerd door de instelling van een leerstoel *Dutch Studies* aan University College London (UCL). Het bedrijfsleven wilde (met steun van de Nederlandse ambassade) het tijdens de Eerste Wereldoorlog beschadigde Nederlandse imago een zetje in de goede richting geven. Kossmann (1998, 141–42) merkt hierover op:

[De leerstoel] werd in 1919 ingesteld en toen voor een belangrijk deel gefinancierd door het bedrijfsleven. Nederland had in die tijd in Britse kring geen goede naam. In de Grote Oorlog was zijn neutraliteit, meende men, gunstiger voor Duitsland dan voor de Anglo-Amerikanen geweest. De ondernemers waren bereid het prestige van het land wat te verhogen door in de Londense universiteit een plaats te scheppen voor de studie van het Nederlandse verleden, de oude Brits-Nederlandse relaties en de Nederlandse literaire cultuur.

Geschiedenis én Nederlandse literatuur dus. De Londense correspondent van de *Nieuwe Rotterdamse Courant* (NRC), Pieter Geyl, werd de eerste hoogleraar. Geyl had in Leiden zowel Nederlands als geschiedenis gestudeerd. Pas na minder positieve kritiek op zijn letterkundige probeersels door zijn vrienden P.N. van Eyck en Albert Verwey besloot hij zich exclusief te richten op de studie van de geschiedenis. Geyl was dus een goede kandidaat voor een leerstoel die zowel de geschiedenis en staatsinstellingen bestreek, als de taal- en letterkunde. Een jaar na zijn Londense benoeming, dus in 1920, kreeg Geyl versterking van een docent in de Nederlandse taal en letteren, de in Utrecht opgeleide filoloog Pieter Harting. Geyl en Harting werkten gezamenlijk aan *University College*, totdat Hartings docentschap in 1924 werd verplaatst naar *Bedford College for Women* (waar overigens ook mannen mochten studeren, mits zij elders waren

ingeschreven).⁵ Vanaf dat moment waren de wegen gescheiden, hoewel neerlandici van *Bedford College* avondlessen taalverwerving gaven aan *University College*, waar de historici waren achtergebleven.

Onderzoek en onderwijs van de taal- en letterkunde konden in de nu zelfstandige vakgroep tot bloei komen. Dit leidde uiteindelijk tot de instelling van een tweede leerstoel. Korte tijd na de splitsing vertrok Harting naar Groningen, waar hij benoemd was tot hoogleraar Engels.⁶ Gedurende enige tijd werd hij opgevolgd door Jacob Haantjes, die naar het schijnt niet in de Londense samenleving aardde, overspannen raakte en al snel ontslag nam.⁷ In 1931 trad vervolgens Theodoor Weevers aan, die toen werd benoemd tot hoofd van de vakgroep en in 1945 de eerste hoogleraar in de Nederlandse taal en letterkunde werd. Over de redenen van de splitsing van de vakgroepen zo'n twintig jaar daarvoor geven de bronnen geen uitsluitsel, maar het is duidelijk dat *Dutch Studies* en *Dutch History* ondanks hun institutionele rivaliteit en mogelijk zelfs gevoelens van antipathie tegen bepaalde personen, hecht verbonden bleven.⁸

Die verbondenheid blijkt onder meer uit het feit dat Weevers en Ernst Kossmann, die sinds 1957 de hoogleraar geschiedenis was, zich in de jaren zestig twee maal gezamenlijk naar buiten presenteren: op het tweede colloquium van hoogleraren en lectoren in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten (Kossmann 1966, Weevers 1966) en een jaar later in *De neerlandistiek in het buitenland* onder redactie van J.W. Thys en J.N. Jalink, het eerste gepubliceerde overzicht van de extramurale neerlandistiek (Thys & Jalink 1967). Ze doen dat apart van elkaar en op eigen wijze. Op het tweede colloquium denkt Weevers na over de beste manier om Nederlandse poëzie te doceren, terwijl Kossmann (elders in de colloquiumbundel) uitweidt over het Noord-Nederlandse nationalisme. Kossmanns thema is geïnspireerd door het feit dat het juist voor buitenlanders een interessant onderwerp zou zijn en hij stelt vast dat ook de andere bekleeders van de Londense leerstoelen dat moeten hebben gevonden: 'In ieder geval alle inaugurele oraties die in Londen zijn gehouden, of literairhistorische of puur historische, betreffen het Nederlandse nationalisme of in ieder geval een aspect ervan.'⁹ In het overzicht van *De neerlandistiek in het buitenland* is het gedeelte over Groot-Brittannië ook in tweeën gesplitst: Weevers (1966, 63–71) neemt het deel over de Nederlandse taal- en letterkunde voor zijn rekening en Kossmann (1966, 72–77) het deel over de Nederlandse geschiedenis. Beiden beschrijven na een korte inleiding vrij gedetailleerd de inrichting van de studie aan hun eigen vakgroep maar besteden slechts enkele alinea's aan wat er elders in het land aan hun vakgebied wordt gedaan.

In 1982, vijftien jaar na het overzicht van Thys en Jalink, vindt er een tweede inventarisatie van de extramurale neerlandistiek plaats (De Rooij 1982). Ook hier worden 'Nederlandse taal- en letterkunde' en 'Nederlandse geschiedenis' apart gepresenteerd door de twee Londense hoogleraren die Weevers en Kossmann inmiddels waren opgevolgd: Reinder Meijer en Koenraad Swart. Meijers bijdrage is vrij breed opgezet en beschrijft de diverse instellingen waar Nederlands wordt gegeven en de achtergrond van studenten Nederlands, en hij

besteedt ook aandacht aan het onderzoek dat wordt verricht. Hij schetst een 'spectaculaire groei' (Meijer 1982, 48) van slechts drie vakgroepen waar vijftien jaar eerder Nederlands werd gegeven naar maar liefst twaalf vakgroepen in 1982. De bijdrage van Swart is daarentegen uiterst summier en besteedt alleen aandacht aan Londen, ondanks dat er wel degelijk elders aan Nederlandse geschiedenis werd gedaan.¹⁰

Het valt op dat er in de bijdragen van Meijer en Swart geen wederzijdse verwijzingen tussen historicus en neerlandicus zijn. Desondanks verbeterde juist in deze periode de samenwerking tussen beide afdelingen aanzienlijk. In 1983 keerde *Dutch Language and Literature* namelijk terug op *University College* onder de nieuwe naam *Dutch Department*. Die terugkeer was het gevolg van een reorganisatie van de Londense Colleges, waarbij *Bedford College* (inmiddels gemengd) werd samengevoegd met een ander college (*Royal Holloway*) en naar een onaanzienlijke buitenwijk moest verhuizen. Meijer zette alles op alles om het gevaar van een marginale positie af te wenden en de neerlandistiek in het centrum van de hoofdstad te houden. De diplomaten hielpen daar een handje bij, maar toch verliep de overheveling van *Bedford College*, dat het Nederlands niet graag zag verdwijnen, naar *University College* niet zonder problemen (Bostoen 1994, Pittery 1988).

De verdere lotgevallen van de twee Londense leerstoelen laten soms lichte accentverschuivingen zien. In september 1984 ging Koenraad Swart met emeritaat en werd als hoogleraar Nederlandse geschiedenis opgevolgd door Jonathan Israel. Het opmerkelijke van deze benoeming is dat Israel, anders dan zijn voorgangers, Engelstalig is. De benoeming van een Engelstalige was onder meer het gevolg van de grote bijdrage die menig Brits historicus inmiddels had geleverd aan de bestudering van de Nederlandse geschiedenis, zeker sinds de jaren zeventig toen niet alleen Israel maar ook historici als Geoffrey Parker, Leslie Price en Simon Schama over de Nederlandse zestiende, zeventiende en achttiende eeuw begonnen te publiceren.¹¹ In 2001 vertrok Israel naar Princeton en werd opgevolgd door Ben Kaplan, die eveneens Engelstalig is. Ook in het kamp van de taal- en letterkunde brachten nieuwe benoemingen accentverschuivingen met zich mee. Reinder Meijer ging in 1988 met emeritaat en werd opgevolgd door Reinier Salverda, die zich niet concentreerde op de letterkunde, zoals al zijn voorgangers, maar van huis uit juist taalkundige was.¹² Ten slotte wordt die leerstoel sinds 1994 aangevuld met een leerstoel *Dutch and Comparative Literature* die speciaal is gecreëerd voor Theo Hermans.

Multidisciplinaire neerlandistiek buiten Londen

Hoe zit het buiten Londen met de beoefening van de twee poten van de Britse neerlandistiek in brede zin: geschiedenis en staatsinstellingen aan de ene kant, en taal- en letterkunde aan de andere? We beginnen met de geschiedenis. Hoewel de Londense hoogleraar de enige is die zich exclusief met de Lage Landen bezighoudt, is er altijd ook elders belangstelling voor de Nederlandse geschiedenis geweest. Kossmann noemde in zijn hiervóór genoemde overzicht

uit 1967 bijvoorbeeld George Clarke (Oxford), Charles Wilson (Cambridge), Kenneth Haley (Sheffield) en John Bromley (Southampton) als enkele 'docenten die Nederlands kennen en zich met de Nederlandse geschiedenis hebben bezig gehouden' (Kossmann 1967, 76). Het daaropvolgende overzicht dateert van 1990, toen Michael Wintle een uitgebreide beschrijving gaf die niet alleen ingaat op wie de publicerende onderzoekers zijn, maar ook op wat er zoal aan Nederlandse geschiedenis in het onderwijs wordt gegeven. Volgens hem beslaat het veld weliswaar alle periodes van de geschiedenis van de Lage Landen, maar ligt de nadruk toch op de Opstand en de Gouden Eeuw (en dus op Nederland). Daar is ook een reden voor: 'that era is certainly the most dramatic with which to kindle the imagination of both school and college listeners' (Wintle 1990, 105). Behalve zijn eigen werk en dat van twee collega's in Hull (onder wie de hiervóór genoemde Price) wijdt hij uit over de Londense activiteiten die dan onder auspiciën van Jonathan Israel staan. Daarnaast noemt hij enkele 'outposts' (Wintle 1990, 106) waar door een enkeling Nederlandse geschiedenis wordt onderwezen (East Anglia, Canterbury, St Andrews, Sheffield, Southampton en Swansea).

Dit alles duidt op een belangrijke traditie in historisch onderwijs en onderzoek, die zich in de jaren negentig van de twintigste en het eerste decennium van de eenentwintigste eeuw voortzet. Uit het rapport van Heppleston en Vismans (2006), zeker geen uitputtend overzicht van wat er in Groot-Brittannië en Ierland aan Nederlandse geschiedenis wordt gedaan, blijkt namelijk dat de geschiedenis van de Lage Landen nog steeds de interesse wekt van studenten en onderzoekers. Er zijn uiteraard opvallende verschuivingen op het personele vlak. Aan de debetzijde van de balans is, bijvoorbeeld, in Southampton met de pensionering van Alastair Duke de studie van de Nederlandse geschiedenis blijkbaar verdwenen. Hull is danig gekrompen: alleen Price is daar nog actief. Aan de creditzijde van de balans kan naast de Ierse universiteit van Maynooth en Trinity College Dublin ook een aantal universiteiten in Engeland worden genoemd. In Sheffield, bijvoorbeeld, houdt Bob Moore zich bezig met Nederland in de Tweede Wereldoorlog, Tim Baycroft met de geschiedenis van Frans-Vlaanderen en Anthony Milton met de reformatie in de Republiek. Uit dit laatste voorbeeld blijkt dat het historische aandachtsveld zich enigszins verbreed heeft: de aandacht lijkt niet langer overwegend op Nederland en de Nederlandse Gouden Eeuw gericht, maar Vlaanderen en andere periodes uit de geschiedenis van de Lage Landen mogen eveneens op belangstelling rekenen.

Hoe is het buiten Londen gesteld met die andere poot van de neerlandistiek, de taal- en letterkunde? Op het eerste colloquium neerlandicum, dat in 1961 werd gehouden, gaf professor Weevers inzicht in het curriculum van de studie Nederlands in Londen, maar weinig informatie over de situatie elders. Veel contacten tussen de verschillende instellingen waren er kennelijk niet (Weevers 1961, 43):

Andere universiteiten, waar Nederlands gedoceerd wordt, zijn *Cambridge*, *Sheffield* en *Liverpool*, waar het Nederlands onderwijs aan een lector is toevertrouwd. Omtrent de beide laatste universiteiten kan ik geen bijzonderheden opgeven; te Cambridge, waar mijn oud-leerling, Mr. P.K. King doceert, studeert thans, meen ik, een tiental studenten voor het *tripos*-examen in het Nederlands *plus* een andere taal.

Zes jaar later, in zijn bijdrage aan de inventaris van de extramurale neerlandistiek door Thys en Jalink van 1967, is Weevers' (1967, 70) inschatting nog steeds dat '[...] aan twee andere Britse universiteiten, wellicht aan drie, [...] de studie van het Nederlands wortel geschoten [heeft].' Hij noemt Cambridge en Sheffield maar laat Liverpool (de mogelijke derde) onvermeld.

Een decennium daarna is de neerlandistiek echter veel duidelijker aanwezig. In een bijdrage aan het vijfde colloquium neerlandicum van 1976 en in zijn bijdrage aan het overzicht van de *Neerlandistiek buiten Nederland en België* uit 1982 deelt professor Meijer de stand van zaken mee: er wordt op drie plaatsen Nederlands als hoofdvak gegeven in de vorm van een driejarige cursus, meestal in combinatie met een andere taal (Duits). Het gaat om Cambridge, Liverpool en Londen; vooral Liverpool heeft zijn positie (door het enthousiasme van Michael Rigelsford) verstevigd.¹³ Eervolle vermelding krijgen universiteiten waar het Nederlands een tweejarige bijvakstudie is die zowel de taal- als de letterkunde bestrijkt: Sheffield, Nottingham, Newcastle upon Tyne, Reading, Manchester en Bangor. Ook in Exeter en Canterbury wordt een bescheiden cursus Nederlands gegeven. De aantallen studenten 'schommelen vrij sterk', zo constateerde Meijer verder, en hij dacht daarbij aan tien tot dertig studenten per universiteit (1976, 48).

Ten slotte meldt Meijer (1982, 44) de verschijning van '[e]en belangrijke nieuweling.' Dit is de universiteit van Hull, waar in 1976 een *Institute of Modern Dutch Studies* wordt opgericht. Vier jaar later begint dit onderzoeksinstituut ook een hoofdvakstudie onder dezelfde naam *Modern Dutch Studies*. Het instituut staat onder leiding van een hoogleraar: Peter King, een letterkundige die vanaf het midden van de jaren vijftig het Nederlands in Cambridge langzaamaan had opgebouwd en dat nu ook in Hull ging doen. Het curriculum van de studie Nederlands in Hull behelsde evenwel niet alleen taal- en letterkunde, maar ook moderne geschiedenis en een bijvak in de sociale wetenschappen: een multi- zo niet interdisciplinaire aanpak die was geïnspireerd door het destijds populair wordende idee van *Area Studies*. Dit idee kreeg juist in deze periode in Hull gestalte in de onderwijs- en onderzoeksprogramma's in *European Studies* en *South-east Asian Studies*.¹⁴

Alhoewel de neerlandistiek in Hull in zeker opzicht voorop liep in deze multidisciplinaire ontwikkeling, gebeurde het ook elders, zowel bij andere talen als aan andere instellingen. In de eerste plaats ontwikkelde *University College*

London zich in multidisciplinaire richting. Wintle (1990, 106) laat zien hoe de historici aldaar profiteren van de aanwezigheid van andere deskundigen, niet alleen de neerlandici die in 1983 van *Bedford College* naar UCL waren terugverhuisd, maar ook experts van de vakgroep kunstgeschiedenis. Die constatering kan ook worden omgedraaid: het *Dutch Department* profiteert minstens evenveel van de aanwezigheid van aanvullende expertise op UCL zelf, zoals bij de historici en kunsthistorici, en daarbuiten. Dan valt met name te denken aan hoofdstedelijke instellingen die zich met de kunstgeschiedenis van de Lage Landen bezighouden (*The Courtauld Institute of Art* en *The Warburg Institute*) en aan het voordeel dat de Londense neerlandici hebben van de *British Library*, waar Anna Simoni (1916–2007) tot haar pensionering in 1981 de Nederlands-Vlaamse collectie beheerde.¹⁵ De Londense multidisciplinaire ontwikkeling voert in de jaren negentig verder, wanneer bij het *Dutch Department* een modern historicus wordt aangesteld als vast staflid. Onder invloed hiervan verandert het onderwijsprogramma en komt er meer aandacht voor de negentiende- en twintigste-eeuwse geschiedenis en voor actuele sociale vraagstukken. Ook wordt de interne samenwerking versterkt en geïnstitutionaliseerd door de oprichting in 1987 van een interdisciplinair *Centre for Low Countries Studies* dat beoogt alle op UCL aanwezige expertise op het gebied van de Nederlandse taal- en letterkunde, geschiedenis en kunstgeschiedenis bij elkaar te brengen. Aan het eind van de jaren negentig werd het *Centre* weer opgeheven, maar een aantal taken waren toen inmiddels overgenomen door een regionale vereniging, de *Association for Low Countries Studies in Great Britain and Ireland* (ALCS), waarover later meer.

Ook in Southampton beginnen in de jaren tachtig verschillende disciplines aan een (kortstondige) samenwerking. Hier bracht men taalverwerving, geschiedenis en geografie samen in een studieprogramma dat door de Nederlandse Taalunie werd ondersteund. De historicus Alastair Duke merkt hierover op:

The teacher was then Hilda Pacifico who hailed from Oostende. [...] To supplement Hilda's language classes, [the geographer] David Pinder and I provided a course on the geography and history of the Low Countries.¹⁶

Hoewel het Nederlands in Southampton altijd een bijvak bleef, was er dus blijkbaar wel ruimte voor aanvulling vanuit andere disciplines om de studenten een zo breed mogelijk inzicht in de Lage Landen te geven, net wat door *Area Studies* beoogd wordt.

De multidisciplinariteit van de Britse neerlandistiek komt niet alleen tot uiting in studieprogramma's zoals in Hull, Londen en Southampton, maar ook in de landelijke infrastructuur, die vanaf de jaren negentig sterk is uitgebreid. Een belangrijke rol is weggelegd voor het tijdschrift *Dutch Crossing*. In 1977 op

Bedford College begonnen als binnenshuis geproduceerd afdelingsblad dat aanvankelijk alleen aandacht besteedde aan de traditionele tweedeling taal en letteren, heeft *Dutch Crossing* zich de afgelopen dertig jaar ontpopt tot multidisciplinair wetenschappelijk tijdschrift met veel aandacht voor geschiedenis, kunstgeschiedenis en de sociale wetenschappen.¹⁷ Het is tegenwoordig het wetenschappelijke tijdschrift van de reeds genoemde ALCS, de regionale vereniging voor neerlandistiek. Deze is in 1996 opgericht en heeft vanaf haar begin multidisciplinariteit hoog in het vaandel staan, zoals duidelijk blijkt uit de beginselverklaring:

We understand Low Countries Studies to be the scholarly study of the language, culture, history and society of the Low Countries. The name Low Countries refers to the Netherlands and Belgium, more specifically the Dutch-speaking region of Belgium: Flanders. The interest in Low Countries Studies is not limited to linguists or literary scholars. We also count historians, art historians and political scientists amongst our members. Anyone with an academic interest in the Low Countries is welcome.¹⁸

De ALCS is niet de eerste vereniging voor neerlandici: begin jaren tachtig ontstond de *Association for Dutch Language Teachers* (ADULT). ADULT bediende echter een bredere parochie dan de wetenschappelijke neerlandistiek en was 'opengesteld voor iedereen die betrokken is bij het onderwijs Nederlands, het zij aan een *Polytechnic*, een *College of Further Education*, een middelbare school, een particulier taleninstituut, of een universiteit' (Meijer 1982, 49). Deze vereniging werkte dan ook nauw samen met andere verenigingen voor vreemdetalendocenten. Eind jaren tachtig bundelden deze zich in de *Association for Language Learning* (ALL). Alhoewel ALL ook een *Dutch Committee* had, voelden de universitaire neerlandici in 1995 toch de behoefte aan een eigen platform en richtten zij in 1996 dus de ALCS op.¹⁹ Naast de publicatie van *Dutch Crossing* heeft de vereniging een aantal taken op zich genomen die voorheen door de vakgroepen (apart, maar vaker in samenwerking) werden georganiseerd. Zo vindt er een tweejaarlijks internationaal congres plaats, heeft de vereniging een bescheiden budget voor (onderzoeks)beurzen, bekroont ze jaarlijks het beste essay van een bachelorstudent en de beste masterscriptie op het gebied van de neerlandistiek in brede zin, en organiseert ze om de twee jaar een *Student Day*, een happening voor alle studenten Nederlands in Groot-Brittannië en Ierland. Aan de laatste twee *Student Days* (die werden gehouden in Sheffield in 2005 en Nottingham in 2008) namen telkens meer dan honderd studenten deel.

Een laatste onderdeel van de infrastructuur is *Virtual Dutch*, in 2001 begonnen als een samenwerkingsverband van vier universiteiten waar het Nederlands méér was dan een bijvak: Cambridge, Hull, Sheffield en UCL, met de laatste als penvoerder en initiatiefnemer (vooral in de persoon van Theo Hermans). Het werd voor drie jaar gefinancierd met een ruime subsidie van de

Higher Education Funding Council for England, de arm van de overheid die het Engelse wetenschappelijk onderwijs financiert. Verder werkt het met project-subsidies van de Nederlandse Taalunie en de Nederlandse ambassade in Londen, en interne beurzen van de deelnemende universiteiten. In de afgelopen zeven jaar heeft *Virtual Dutch* heel wat onderwijsactiviteiten ontplooid. Er zijn jaarlijks twee samenwerkingsprojecten: een vertaalproject voor gevorderde studenten georganiseerd rondom een *writer in residence* en een thematisch project over multiculturaliteit voor beginners en/of halfgevoorderden.²⁰ Deze projecten zijn zoveel mogelijk in de verschillende curricula ingebed. Bovendien huisvest de website van *Virtual Dutch* een groeiend aantal zelfstudiepakketten, grammatica's voor beginners en gevorderden, en specialistische leescursussen voor degenen die zeventiende-eeuws of zakelijk Nederlands willen leren lezen.²¹ Ook zijn er afstandscursussen Nederlands voor beginners en halfgevoorderden ontwikkeld (*Lagelands* en *Hogelands*). In 2006 deed Hull, waar (zoals we zullen zien) de studierichting *Modern Dutch Studies* werd afgeschaft, voor het laatst aan *Virtual Dutch* mee, maar in 2007 voegde een nieuwe partner zich bij het gezelschap: de universiteit van Nottingham.

Vormen van zelfreflectie

Hoewel er in Groot-Brittannië niet heel veel is gepubliceerd over de geschiedenis van het vakgebied en de inrichting of aanpak van de studie in de Nederlandse taal, literatuur en/of geschiedenis, zijn er verschillende vormen van zelfreflectie te bespeuren.

In de eerste plaats zijn er retrospectieve beschouwingen in de vorm van necrologieën van overleden hoogleraren. Het gaat dan om historici als Geyl, Renier, Kossmann en Swart, en om neerlandici als Weevers en Meijer.²² Een recente aanvulling hierop is Fenoulhet (2009), waarin de twee Londense leerstoelen in een historisch perspectief inhoudelijk onder de loep worden genomen.

Prospectieve beschouwingen, daarentegen, of principiële overwegingen over de Britse neerlandistiek zijn afwezig in de inaugurele redes van hoogleraren. King (1977) interpreteert bijvoorbeeld het werk van Multatuli en Gezelle tegen de achtergrond van de sociale geschiedenis van de negentiende eeuw. Dat kan achteraf uitgelegd worden als een invulling van Kings visie op literatuuronderwijs en -onderzoek, maar in de rede zelf gebeurt dat niet.²³ Salverda (1990, 3) beweert weliswaar dat taalverwerving van 'groot wetenschappelijk en sociaal belang is,' maar concentreert zich uitsluitend op de linguïstiek als wetenschap en met name de Nederlandse bijdrage daaraan. Wat de Britse neerlandici hieraan zouden kunnen toevoegen, blijft onvermeld. En ofschoon Hermans (1996) veel beroemde voorbeelden aanhaalt van vertalingen in en uit het Nederlands, gaat zijn rede uiteindelijk over de wetenschappelijke bestudering van het vertalen in het algemeen en niet over het vertalen van Nederlandse literatuur in een Britse context.

Toch worden er, buiten de necrologieën en inaugurele redes om, regelmatig bespiegelende opmerkingen gemaakt. Daarbij valt een zeker pragmatisme op.

Kossmann (1998, 143–145) vertelt bijvoorbeeld over de praktijk van het geschiedenisonderwijs aan ucl. Daarbij geeft hij de indruk dat dat onderwijs voor een belangrijk deel door de bureaucratie werd bepaald en dus eerder op pragmatiek dan op principe is gefundeerd:

Het systeem was organisatorisch zo gecompliceerd dat wie een keuzevak aanbood en de nadere inhoud ervan bepaalde, zich voor vele jaren daarop vastlegde. Het is dan misschien ook niet verrassend, maar het blijft in hoge mate curieus dat Geyls keuzen het onderwijs in de Nederlandse geschiedenis decennien lang hebben gefixeerd (*ibid.* 144).

Geyls voorkeur lag bij de diplomatieke geschiedenis en die werd in 1936 door Renier, Geyls opvolger, gewoon overgenomen totdat Renier in 1945 eindelijk één vak wijzigde. Toen Kossmann ruim tien jaar later (in 1957) begon, was er nog steeds één keuzevak dat ging over de Nederlandse diplomatie tijdens de Spaanse Successieoorlog.

Ik heb het nog een jaar aan twee studenten moeten onderwijzen, op basis, de hemel zij dank, van een keurig getikt en hoogst interessant aperçu dat Renier voor zijn colleges gebruikte (*ibid.* 145).

Voor wat betreft de inrichting van het onderwijs geeft dit voorbeeld aan dat pragmatisme boven principe en reflectie stond. Dat gold niet alleen voor geschiedenis, maar zeker ook voor de taal- en letterkunde, waar men zich voortdurend heeft aangepast aan de vigerende praktijken van de grotere vreemdetalenvakgroepen in de universiteit. Daar werd tot ver in de twintigste eeuw het taalonderwijs ingericht volgens de grammatica-vertaalmethode en het letterkunde-onderwijs aan de hand van de klassieken en de smaak van de leidende hoogleraar. Dat gebeurde dus ook in de neerlandistiek. Het in 1976 door Peter King opgezette *Modern Dutch Studies* in Hull doorbrak dit traditionele patroon, maar het is veelzeggend dat King zich minder door principiële, didactische overwegingen heeft laten leiden, dan door een pragmatische *common sense*.²⁴

Ondanks dit pragmatisme is er in publicaties wel degelijk nagedacht over de onderwijspraktijk.²⁵ Dit gebeurt onder meer in de context van de driejaarlijkse colloquia neerlandica; met name een interdisciplinaire aanpak en vormen van samenwerking trekken dan de aandacht. Zo ventileert Paul Vincent op het achtste colloquium zijn visie op het onderwijs tijdens een forumgesprek met discussie over 'inhoud en vorm van de neerlandistiek buiten België en Nederland'. Daarbij spreekt hij zijn 'vaste overtuiging' uit 'dat de toekomst van de Britse neerlandistiek vooral ligt in het slaan van allerlei interdisciplinaire bruggen' (Vincent 1982, 36). Zes jaar later, op het tiende colloquium, is die interdisciplinariteit onderwerp van een forumdiscussie, waarbij ditmaal Peter King zijn visie geeft (King 1988). Hij had toen inmiddels twaalf jaar leiding gegeven aan de reeds eerder genoemde interdisciplinaire vakgroep *Modern*

Dutch Studies in Hull, met een studieprogramma dat meer op de dagelijkse praktijk was gericht dan elders (er was bijvoorbeeld een destijds bij talenstudies onbekend stage-onderdeel). Op hetzelfde tiende colloquium is er een workshop over vertalen en vertaalwetenschap met diverse bijdragen over ‘De docent extra muros als literair vertaler.’ Theo Hermans vertelt daarbij over de Londense praktijk van het collectief vertalen (Hermans 1988). Dit loopt vooruit op de reeds genoemde collectieve vertaalprojecten onder auspiciën van *Virtual Dutch*.

Naast dergelijke theoretische zelfreflectie is er ook een flink aantal synchrone overzichten met beschrijvingen van en soms ook statistieken over de toenmalige stand van zaken, met name sinds de oprichting van (de voorloper van) de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek.²⁶ Deze vorm van zelfreflectie gaat vooral over de gezondheid van het vakgebied die met name wordt afgeleid uit het aantal docentschappen en studenten.

Deze overzichten maken het mogelijk een kwantitatief beeld van de ontwikkeling van de neerlandistiek op te bouwen. Hierboven hebben we de overzichten van 1961 (het eerste colloquium neerlandicum), 1967 (de inventaris van Thys en Jalink), 1976 (het vijfde colloquium neerlandicum) en 1982 (de inventaris van De Rooij et al.) reeds genoemd. Sindsdien is er nog twee keer onderzoek gedaan naar de stand van zaken van de Engelstalige neerlandistiek in Europa. In 1992 werd er een bescheiden enquête gehouden onder zeventenveertig universiteiten die op de adressenlijst van het *Institute of Germanic Studies* stonden, een onderzoeksinstituut van de universiteit van Londen. Twintig universiteiten boden Nederlands aan, de meeste als bijvak. Volgens de enquête lieten de globale studentenaantallen tussen 1989–1990 en 1991–1992 een gezonde groei van ruim vijftig procent zien, die in verband werd gebracht met de toenmalige groei van de Europese binnenmarkt. Deze gunstige economische ontwikkeling had in de Britse media veel aandacht gekregen met als gevolg onder andere een toenemend bewustzijn voor de noodzaak van vreemdetalenkennis.²⁷ Vergelijking met een ongepubliceerd onderzoek uit 1986 laat een nog grotere groei zien. Het aantal instellingen dat in 1986 had deelgenomen aan het onderzoek bedroeg slechts veertien (tegenover twintig in 1992) en er werden toen 221 studenten geteld. Dat aantal was in 1992 bijna verdubbeld: men telde nu 425 studenten, waarvan eenenveertig als enkel hoofdvak, zesenzestig als dubbel hoofdvak (dus naast een ander vak, meestal een andere taal) en de resterende 318 als bijvak. De meeste bijvakkers waren beginners.²⁸ Gezien deze positieve ontwikkeling is het niet verwonderlijk dat Theo Hermans in de jaren negentig de Britse neerlandistiek besprak met optimisme: ‘Het globale beeld [...] is er één van gestage, soms frisse groei, van toenemende activiteit en inhoudelijke verbetering, vooral de laatste decennia. Maar in vele gevallen blijft het vak uitermate kwetsbaar’ (Hermans 1995, 96).²⁹

In 2005–2006 (Heppleston & Vismans 2006) werd een soortgelijk onderzoek uitgevoerd als in 1992. De respons was vergelijkbaar met die in 1992: tweeënveertig instellingen vulden de enquête in, waarvan er tweeëntwintig Nederlands

doceerden. Drie daarvan waren van plan hun activiteiten binnen één of twee jaar te staken. Globale studentenaantallen waren ten opzichte van 1992 ongeveer gelijk gebleven: ze schommelden in de drie onderhavige jaren tussen 330 in 2004–2005 en 410 in 2005–2006. Maar er waren duidelijke verschuivingen te zien in de soort studie: in 2006 zijn er nog maar zeven studenten die Nederlands als enkel hoofdvak studeren (tegenover eenenveertig in 1992) terwijl het aantal dubbele hoofdvakkers is gedaald van zesenzestig naar achtenveertig. De rest is bijvakker van de één of andere soort. Heppleston en Vismans (2006) spreken zich hierom op diverse plekken bezorgd uit over het feit dat het aantal specialisten afneemt, hoewel het aantal instellingen en het studententotaal sinds de jaren negentig niet wezenlijk veranderd is.³⁰

De hier beschreven globale ontwikkelingen in het aantal docentschappen waar Nederlands wordt gegeven en het totale aantal studenten dat Nederlands doet, is samengevat in de volgende tabel. Hieruit blijkt nog eens duidelijk dat er, na een aanzienlijke groei in de dertig jaar tussen 1961 en 1992, aan het begin van de eenentwintigste eeuw een plateau is bereikt.³¹

Jaar	Aantal instellingen	Aantal studenten ³²
1961	4	niet bekend
1967	5	50
1976	11	niet bekend
1982	12	250
1986	14	221
1992	20	425
2006	22	410

De eerste jaren van de eenentwintigste eeuw laten ondertussen positieve en negatieve ontwikkelingen zien. Een grote tegenslag is de afschaffing van het Nederlands in Hull. Brigitte Schludermann was in 1988 Peter King opgevolgd als hoogleraar en in de jaren negentig was de vakgroep gestaag gegroeid. Maar aan het eind van dat decennium kelderden in Hull de aantallen studenten in vreemde talen. Ze volgden daarmee een nationale dalende trend en hoewel in Hull het aantal studenten Nederlands vrijwel niet veranderde, werd de levensvatbaarheid van het vak (samen met scandinavistiek) in twijfel getrokken. Brigitte Schludermann ging in 2005 met emeritaat en de laatste cohort studenten Nederlands studeerde in 2006 af. Een positieve ontwikkeling zette echter in Sheffield in, waar het Nederlands al sinds 1948 ononderbroken als bijvak gegeven wordt.³³ In 2002 ging daar het programma *German with Dutch* van start. Dit hield een uitbreiding van het aanbod neerlandistiek in en als gevolg daarvan kon de vakgroep in 2003 een extra hoofddocent Nederlands aanstellen. Sindsdien laat het aantal hoofdvakkers in Sheffield een gestage stijging zien. In 2009 gaat er aan de universiteit van Nottingham een vergelijkbaar programma van start, eveneens met twee docenten.

Besluit

We begonnen dit artikel met de opsomming van drie inhoudelijke kenmerken van de Britse neerlandistiek: de verstrengeling vanaf het begin van de twintigste eeuw van taal- en letterkunde met de studie van geschiedenis en staatsinstellingen; de sindsdien steeds groeiende interdisciplinariteit die vooral in de laatste decennia haar weerslag heeft gekregen in een landelijke infrastructuur; en een pragmatische instelling die onder andere blijkt uit de manier waarop over het vak is nagedacht. We hebben daar vervolgens een historisch perspectief aan gegeven.

Deze kenmerken worden voor een belangrijk gedeelte bepaald door de schaal van het vak. Die is en blijft klein, wat soms heeft geleid tot bezorgde opmerkingen over de gezondheid van de Britse neerlandistiek. Anderzijds is die kleinschalligheid niet altijd een nadeel. Het ontstaan van de landelijke infrastructuur is hieraan te danken; met name *Virtual Dutch* is voortgekomen uit de behoefte om de levensvatbaarheid van het vak te verhogen door het organiseren van samenwerking tussen kleine vakgroepen.³⁴ Daarmee heeft de Britse neerlandistiek het voortouw genomen in het ontwikkelen van samenwerkingsmodellen tussen verschillende universiteiten, en vormen van elektronisch onderwijs die een internationale uitstraling beogen.

HOOGLERAREN IN HET VERENIGD KONINKRIJK

1. Londen, *Dutch History and Institutions*

- 1919–1936 Pieter Geyl (1887–1966)
1945–1957 Gustaaf Renier (1892–1962)³⁵
1962–1966 Ernst Kossmann (1922–2003)³⁶
1966–1983 Koenraad Swart (1916–1992)
1984–2001 Jonathan Israel (1946)
2001– Ben Kaplan (1960)

2. Londen, *Dutch Language and Literature*

- 1920–1925 Pieter Harting (1892–1970)³⁷
1925–1930 Jacob Haantjes (1899–1956)
1931–1971 Theodoor Weevers
(1904–1992)³⁸
1971–1988 Reinder Meijer (1926–1993)
1989–2006 Reinier Salverda (1948)

3. Londen, *Dutch and Comparative Literature*

- 1994– Theo Hermans (1948)

3. Hull, *Modern Dutch Studies*

- 1976–1987 Peter King (1922)
1988–2005 Brigitte Schludermann (1940)

NOTEN

- 1 Vgl. Vincent (1982, 36).
- 2 We beperken ons hier tot het Engelse taalgebied in Europa, hoewel Ierland een uiterst bescheiden rol speelt. Een overzicht van het gehele taalgebied (ook buiten Europa) geeft Hermans (1993–1994 en 1995).
- 3 Over Engelse toeristen en studenten: Van Strien (1993). Over culturele betrekkingen: Jardine (2008).
- 4 Deze literaire voorgeschiedenis is kort beschreven door Weevers (1985, 85–86 en 1967, 65–66), die ook latere onderzoeksactiviteiten beschrijft, als de neerlandistiek

- inmiddels de academische wereld heeft bereikt. Bowring betreurt het dat de Nederlandse letterkunde nog geen aandacht heeft gekregen. De bloemlezing Bowring & Van Dyk (1824) wordt gevolgd door de studie Bowring (1829), waarin de auteur zich ook uitlaat over de contemporaine letterkunde. Deze studie is volgens Hermans (2000, 391) ‘the first more or less systematic representation of Dutch literature in English.’ Over bloemlezing en studie, inclusief hun receptie in Nederland, zie onder meer Krol (1997, 244–248), Vincent (1988) en Kalma (1960). Over Bowrings afwijkende opvattingen ten opzichte van de toenmalige traditie in Nederland, zie Naeff (1960, 54–55). Gosse’s belangstelling beperkte zich evenmin als die van Bowring tot de oudere letterkunde: hij las de Tachtigers en correspondeerde hierover met Frederik van Eeden. Zie Vincent (1971). Ook Grierson hield zich bezig met moderne letterkunde, zoals onder meer blijkt uit diens studie over P.C. Hooft en P.C. Boutens (1936). Het Oera Linda-boek vertelt in (verzonnen) runenschrift over een oude Friese beschaving. Het is waarschijnlijk een vervalsing door François HaverSchmidt: Jensma (2004) en www.oeralindaboek.nl.
- 5 *University College* en *Bedford College* maakten beide deel uit van de overkoepelende *University of London*.
  - 6 Zie ‘In memoriam Professor P.N.U. Harting’ (1971). Naar hem zijn de zogenaamde *Harting scholars* vernoemd. Dit waren studenten Engels uit Nederland die na de Tweede Wereldoorlog met een beurs van het Nederlandse ministerie van onderwijs een jaar in Groot-Brittannië gingen studeren. Aan instellingen waar Nederlands werd gegeven, werden zij geacht assistentie te verlenen (waarvoor een stipendium beschikbaar werd gesteld). Deze *Harting scholars* bestaan nog steeds alhoewel hun aantal gekrompen is en beurzen nu in het kader van het Erasmusprogramma worden verstrekt. Via de Nederlandse Taalunie kunnen zij op een beperkt aantal instellingen ook als (bezoldigd) student-assistent werkzaam zijn.
  - 7 Zie Weevers (1967, 67) en Heeroma (1959, 65).
  - 8 Deze ontstaansgeschiedenis is onder meer beschreven door Kossmann (1998, 141–152) en Weevers (1985 en 1967, 69–70). Zie ook Fenoulhet (2009), die de disciplinaire verschillen en overeenkomsten tussen de eerste bekleeders van de Londense leerstoelen schetst. Door een analyse van het Londense oeuvre van de geschiedenishoogleraren Geyl en Renier, en de literatuurhoogleraar Weevers komt zij tot de conclusie dat beide vakgroepen hecht verbonden waren. Weevers (1985, 86) spreekt echter van een conflict tussen beide kampen in de jaren twintig dat leidde tot onderlinge verdeeldheid
  - 9 Kossmann (1966, 141). De inaugerale rede zijn Geyl (1919), Renier (1945), Weevers (1948) en Kossmann (1963).
  - 10 Een landelijk overzicht geeft Wintle (1990).
  - 11 Te denken valt aan Parker (1977), Price (1974) en Schama (1977 en 1987). Vóór zijn benoeming had Israel net *The Dutch Republic and the Hispanic World* (1982) gepubliceerd. Over de bijdrage van Britse historici aan het Nederlandse debat, zie onder meer Groenveld (1990) en Wintle (1990).
  - 12 In 2006 werd Salverda directeur van de Fryske Akademy en sinds die tijd is de leerstoel Nederlandse taal- en letterkunde aan UCL vacant.
  - 13 Zie Burger (1999) en Peek (1993).

- 14 Zie Verbaan & Vismans (2009) voor een gedetailleerde studie van *Modern Dutch Studies* in Hull en het verband met *Area Studies*, en Verbaan & Vismans (2008) voor een vraaggesprek met Peter King. Over King en het Nederlands in Cambridge, zie King (1963 en 1973).
- 15 Voor de genoemde instituten, zie de websites www.courtauld.ac.uk en warburg.sas.ac.uk. Over Simoni, zie Traxler Brown (2007) en Roach (1991). De huidige bibliothecaris van de Nederlands-Vlaamse collectie is Jaap Harskamp.
- 16 Persoonlijke mededeling van Alastair Duke via email d.d. 2 januari 2008.
- 17 Een goed voorbeeld van wetenschappers uit andere disciplines met belangstelling in de Lage Landen is de politicoloog Ken Gladdish uit Reading die onder andere publiceerde over ontzuiling. Gladdish verzorgde bijvoorbeeld een themanummer van *Dutch Crossing* over hedendaagse Nederlandse politiek (*Dutch Crossing* 26.1, 2002).
- 18 www.alcs.group.shef.ac.uk/aboutus/aims.htm
- 19 Het *Dutch Committee* van de ALL (www.ALL-languages.org.uk) werd in 2007 opgeheven om financiële redenen en wegens de verminderde belangstelling voor het Nederlands binnen die vereniging.
- 20 Blijkens Hermans (1995, 99) is het gastschrijverschap in 1992 aan UCL ingesteld. Enkele vertalingen die tijdens het vertaalproject zijn gemaakt, werden gepubliceerd (Bond, Thomas & Louwerse 2008 en Schofield & Bouazza 2005). Over de ervaring met het thematische project, zie Verbaan (2008).
- 21 www.dutch.ac.uk.
- 22 Zie onder meer Boogman (1966–1967) en Rogier (1967) over Geyl, Kossmann (1962–1963) over Renier, 'Ernst Kossmann' (2003) over Kossmann, Groenveld (1992–1993) en Israel (1992) over Swart, Woods (1992) en Zaalberg (1993) over Weevers, en Hermans (1994) en Fenoulhet & Hermans (1993) over Meijer. Ook andere hoogleraren die zich niet exclusief met de neerlandistiek bezighielden maar er wel een belangrijke rol in speelden, kregen necrologieën. Een goed voorbeeld hiervan is Leonard Forster (1913–1997), over wie onder meer Ford (1999) en Eyffinger & De Schepper (1998–1999).
- 23 Zie Verbaan & Vismans (2009) over de visie van King.
- 24 Kings beroep op het gezond verstand blijkt duidelijk uit Verbaan & Vismans (2008).
- 25 Voor wat betreft het literatuuronderwijs volgt de Britse neerlandistiek in grote lijnen de trend van de extramurale neerlandistiek in het algemeen, die tot nu toe nauwelijks in gepubliceerde vorm over de onderwijsmethode heeft gefilosofeerd. Hierover Verbaan (2007).
- 26 Zie Kristel (2009) over de eerste jaren van de IVN.
- 27 Voor het eerst werd met enquêtes ook de neerlandistiek in Ierland onderzocht. Vismans (1992) schreef Engels- en Nederlandstalige verslagen van deze enquête.
- 28 Het onderzoek uit 1986 is destijds op verzoek van de *University Grants Committee* uitgevoerd door Roel Vismans.
- 29 In Hermans (1993–1994, 206) wordt de groei niet 'fris' genoemd, maar 'spectaculair'.
- 30 Hierbij speelt de verschijning van zogenaamde *Institution-wide Language Programmes* (IWLPS) een belangrijke rol. Deze werden in het midden van de jaren negentig in veel Britse universitaire talentcentra opgezet om de studie van vreemde talen te stimuleren, met name onder niet-talenstudenten. In 2006 wordt het Nederlands in 32% van de instellingen alleen

- maar als onderdeel van zo'n IWLP gedo-
ceerd, wat de stabiliteit van het vak niet in
de hand werkt. Zie Heppleston & Vismans
(2006, 7–9) voor de details over het
Nederlands in deze IWLP's. Zie verder ook
Footitt (2005).
- 31 De verslagen waarop de gegevens geba-
seerd zijn, zijn overigens niet zonder meer
vergelijkbaar: niet alle aantallen zijn met
evenveel precisie verzameld en sommige
gegevens hebben wel betrekking op
lerland, andere niet. Ook laten deze cijfers
de verschillen tussen diverse soorten
studenten niet zien. In de overzichten van
1992 en 2006 ten slotte (die elk over drie
openvolgende jaren gaan) gaf het laatste
jaar een piek te zien, maar was niet duide-
lijk of daarmee een trend was ingezet, of
dat het om een eenmalig verschijnsel ging.
- 32 De gegevens voor 1967 en 1976 zijn geba-
seerd op een schatting van Meijer (1982,
48): '... meer dan 250 studenten nu tegen
ongeveer 50 destijds.'
- 33 Gerald Newton (1988) biedt een feitelijke
geschiedenis van de vakgroep Germaanse
talen in Sheffield. Newton (2008) geeft de
geschiedenis van het Nederlands in Shef-
field. Hij is de enige in Groot-Brittannië die
dit soort vakgroeps geschiedenissen heeft
geschreven.
- 34 Zie Hermans (2007) en [www.dutch.ac.uk/
downloads/jaarboek.pdf](http://www.dutch.ac.uk/downloads/jaarboek.pdf).
- 35 Renier werd in 1934 benoemd tot *lecturer*,
in 1936 (als opvolger van zijn vriend Geyl
die in dat jaar hoogleraar te Utrecht werd)
tot *reader* en in 1945 tot hoogleraar. Zie
Geuze (1985), Renier (1984, 131–132) en
Kossmann (1962–1963).
- 36 Kossmann werd in 1957 benoemd tot
opvolger van Renier, maar bekleedde pas
sinds 1962 de leerstoel.
- 37 Harting werd in 1923 benoemd tot *Reader
in Dutch Language and Literature*. Zie
Weevers (1985, 86).
- 38 Weevers werd in 1931 benoemd tot *Head of
Department of Dutch Language and Litera-
ture* op het *Bedford College for Women*. In
1937 werd hij benoemd tot *reader*. Pas in
1945 volgde zijn benoeming tot (eerste)
hoogleraar in de Nederlandse taal- en
letterkunde. Zie Woods (1994–1995), Zaal-
berg (1994), Woods (1992).

BIBLIOGRAFIE

- BOND, H., T. & S. THOMAS**, 'Kader Abdolah's
"De Man"'. *Dutch Crossing. A Journal of Low
Countries Studies* 32.2, 2008 (249–261); ook
verschenen in *60 Years of Dutch at the
University of Sheffield*. Sheffield, 2008, 5–32.
- BOOGMAN, J.C.**, 'Pieter Geyl (1887–1966)'.
*Bijdragen voor de Geschiedenis der Neder-
landen* 21, 1966–1967, 269–277.
- BOSTOEN, K.J.S.**, 'Reinder Pieter Meijer: Zwolle
2 januari 1926–Londen 29 september
1993'. *Jaarboek van de Maatschappij der
Nederlandsche Letterkunde te Leiden*, 1994,
94–98.
- BOWRING, J. & H.S.VAN DYK**, *Batavian Antho-
logy, or, Specimens of the Dutch Poets. With
Remarks on the Poetical Literature and
Language of the Netherlands, to the End of
the Seventeenth Century*. Londen, 1824.
- BOWRING, J.**, *Sketch of the Language and Litera-
ture of Holland. Being a Sequel to His Bata-
vian Anthology*. Amsterdam, (1829).
- BURGER, P.**, 'Nederlanders overschatten de
omvang van hun talenknobbel [interview
met Michael Rigelsford]'. *Taalschrift*, 1999,
nr. 1, 9–10.
- 'ERNST KOSSMANN'**. *The Times*, 28 november
2003, 47.
- EYFFINGER, A. & M. DE SCHEPPER**, 'Leonard
Wilson Forster, Londen 30 maart 1913–
Cambridge 18 april 1997'. *Jaarboek van de
Maatschappij der Nederlandsche letterkunde
te Leiden*, 1998–1999, 73–84.

- FENOULHET, J.**, 'Disciplinaire spanningen. De Londense leerstoelen'. M. Hüning et al. (red.), *Geschiedenis van de extramurale neerlandistiek in Europa*. Te verschijnen in 2009.
- FENOULHET, J. & TH. HERMANS**, 'In memoriam R.P. Meijer'. *Dutch Crossing* nr. 50, 1993, 159–161.
- FOOTITT, H.**, *The National Languages Strategy in Higher Education*. DfES research report 625. Southampton, 2005.
- FORD, J.**, 'L.W. Forster, 30 maart 1913–18 april 1997'. *Jaarboek van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde*, 1999, 129–131.
- GEUZE, M.A.**, 'Over de Reniers'. *Zeeuws tijdschrift* 35, 1985, 167–173.
- GEYL, P.C.A.**, *Inaugural Lecture Delivered at University College, London, on the 16th of October*, 1919. Londen, 1919.
- GOSSE, E.**, *Studies in the Literature of Northern Europe*. Londen, 1879.
- GRIERSON, H.J.C.**, *The First Half of the Seventeenth Century*, Periods of European Literature 7. Edinburgh enz., 1906.
- GRIERSON, H.**, *Two Dutch Poets*, The Taylorian Lecture 1936. Oxford, 1936.
- GROENVELD, S.**, 'Kijken met andermans ogen. Angelsaksische historici over de Nederlandse Gouden Eeuw'. *Neerlandica extra muros* 28, 1990, 49–62.
- GROENVELD, S.**, 'Koenraad Wolter Swart, Rotterdam 16 oktober 1916–Wassenaar 27 juli 1992'. *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse letterkunde te Leiden*, 1992–1993, 132–139.
- HEEROMA, K.**, 'Jacob Haantjes (Renkum, 1 september 1899–Goes, 3 augustus 1956)'. *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse letterkunde*, 1959, 64–71.
- HEPPLESTON, R. & R. VISMANS**, *Lying Low? Low Countries Studies in Great Britain and Ireland in the Early Twenty-first Century*. Sheffield, 2006.
- HERMANS, T.**, 'De docent extra muros als literair vertaler'. F. Balk-Smit Duyzentkunst et al. (red.) *Handelingen Tiende Colloquium Neerlandicum*. Woubrugge, 1988, 73–77.
- HERMANS, T.**, 'In memoriam R.P. Meijer'. *Neerlandica extra muros* 32, 1, 1994, 1–2.
- HERMANS, T.**, 'Studying single Dutch? What next? Dutch Studies in the anglophone world'. *The Low Countries* 1, 1993–1994, 204–211.
- HERMANS, T.**, 'De neerlandistiek in de Engelstalige wereld'. *Neerlandica extra muros* 33, 3, 1995, 96–99.
- HERMANS, T.**, *Translation's other*. Londen, 1996. Inaugurele rede University College.
- HERMANS, T.**, 'Dutch. Literary translation into English'. O. Classe (red.), *Encyclopedia of Literary Translation into English*, vol. 1, Londen, 2000, 390–392.
- HERMANS, T.**, 'Virtual Dutch'. *The Low Countries* 15, 2007, 261–263.
- 'IN MEMORIAM PROFESSOR P.N.U. HARTING (1892–1970)'**. *Neophilologus* 55, 1971, 1–2.
- ISRAEL, J.I.**, *The Dutch Republic and the Hispanic World, 1606–1661*. Oxford enz., 1982.
- ISRAEL, J.I.**, 'In memoriam Koenraad Wolter Swart (16 October 1916–27 July 1992)'. *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 107, 1992, 771–772.
- ISRAEL, J.I.**, 'K.W. Swart. Zijn loopbaan als historicus'. K.W. Swart, *Willem van Oranje en de Nederlandse Opstand 1572–1584*, inleiding door A. Duke & J.I. Israel, red. R.P. Fagel et al. Den Haag, 1994, 11–17.
- JARDINE, L.**, *Going Dutch. How England plundered Holland's glory*. Londen, 2008.
- JENSMA, G.**, *De gemaskerde God. François HaverSchmidt en het Oera Linda-boek*. Zutphen, 2004. Proefschrift Groningen.
- KALMA, J.J.**, 'Bowring in het Noorden. Een litteraire twist uit de jaren 1828–'30'. *De vrije Fries* 44, 1960, 102–122.

- KING, P.K.**, 'De Nederlandse studie aan Engelse universiteiten'. *Neerlandia* 67, 1963, 158–159.
- KING, P.K.**, 'Nederlands aan de universiteit te Cambridge'. *Verslag van het vierde colloquium van hoogleraren en lectoren in de nederlandistiek aan buitenlandse universiteiten*. 's-Gravenhage enz., 1973, 56–57.
- KING, P.**, *Multatuli and Gezelle. A Question of Literature and Social History*. Hull, 1977. Inaugurele rede.
- KING, P.**, 'De nem-student en de interdiscipline'. F. Balk-Smit Duyzentkunst et al. (red.). *Handelingen Tiende Colloquium Neerlandicum*. Woubrugge, 1988, 343–348.
- KOSSMANN, E.H.**, *In Praise of the Dutch Republic. Some Seventeenth-century Attitudes*. Londen, 1963. Inaugurele rede University College.
- KOSMANN, E.H.**, 'Herdenking van Gustaaf Johannes Renier (25 september 1892– 4 september 1962)'. *Jaarboek der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen*, 1962–1963, 401–407.
- KOSSMANN, E.H.**, 'De studie van het Noord-nederlandse nationalisme'. *Verslag van het tweede colloquium van hoogleraren en lectoren in de nederlandistiek aan buitenlandse universiteiten*. 's-Gravenhage, 1966, 137–144.
- KOSSMANN, E.H.**, 'Studie van het Nederlands aan Britse universiteiten. B: De Nederlandse geschiedenis'. W. Thys & J.M. Jalink (red.). *De nederlandistiek in het buitenland. Het universitair onderwijs in de Nederlandse taal- en letterkunde cultuur- en politieke geschiedenis buiten Nederland en België*. 's-Gravenhage, 1967, 72–77.
- KOSSMANN, E.H.**, *Familiearchief. Notities over voorouders, tijdgenoten en mijzelf*. Amsterdam, 1998.
- KRISTEL, M.**, 'De internationale neerlandistiek verenigd: de ontstaans- en beginjaren van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN)'. M. Hüning et al. (red.), *Geschiedenis van de extramurale neerlandistiek in Europa*. Te verschijnen in 2009.
- KROL, E.J.**, *De smaak der natie. Opvattingen over huiselijkheid in de Noord-Nederlandse poëzie van 1800 tot 1840*. Hilversum, 1997. Proefschrift Universiteit van Amsterdam.
- MEIJER, R.P.**, 'Groot-Brittannië'. *Verslag van het vijfde colloquium van hoogleraren en lectoren in de nederlandistiek aan buitenlandse universiteiten*. 's-Gravenhage enz., 1976, 48–49.
- MEIJER, R.P.**, 'Groot-Brittannië. Nederlandse taal- en letterkunde'. J. de Rooij et al. (red.), *Neerlandistiek buiten Nederland en België*. 's-Gravenhage, 1982, 43–49.
- NAEFF, J.P.**, *De waardering van Gerbrand Adriaenszoon Bredero*. Gorinchem, 1960. Proefschrift Leiden.
- NEWTON, G.**, *German studies at the University of Sheffield. A Historical Perspective, 1880–1980, together with a Graduate List, 1910–1988*. Sheffield, 1988.
- NEWTON, G.**, 'The History of Dutch at the University of Sheffield'. *Dutch Crossing. A Journal of Low Countries Studies* 32.2, 2008, 145–153.
- PARKER, G.**, *The Dutch Revolt*. Londen, 1977.
- PEEK, S.**, 'Mr. Rigelsford en twee assistenten: Nederlands studeren in Liverpool'. *VakTaal* 6, 1993, nr. 3, 7–8.
- PITTERY, F.**, 'De leerstoel Nederlands te Londen'. *Neerlandia* 92, 1988, 207–210.
- PRICE, J.L.**, *Culture and Society in the Dutch Republic during the 17th Century*. Londen, 1974.
- RENIER, G.**, *The Criterion of Dutch Nationhood*. Londen, 1945. Inaugurele rede University College.
- RENIER, O.**, *Before the Bonfire*. Shipston-on-Stour, 1984.
- ROACH, S. (RED.)**, *Across the Narrow Seas*.

- Studies in the History and Bibliography of Britain and the Low Countries Presented to Anna E.C. Simoni*. Londen, 1991.
- ROGIER, L.J.**, *Herdenking van P. Geyl (15 december 1887–31 december 1966)*. Mededelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde, nieuwe reeks, vol. 30, nr. 12. Amsterdam, 1967.
- SALVERDA, R.**, *Linguistics and the Dutch*. Londen, 1990. Inaugurele rede University College.
- SCHAMA, S.**, *Patriots and Liberators. Revolution in the Netherlands, 1780–1813*. Londen, 1977.
- SCHAMA, S.**, *The Embarrassment of Riches. An Interpretation of Dutch Culture in the Golden Age*. Londen, 1987.
- SCHOFIELD, B. & H. BOUAZZA**, 'A collaborative translation project: Hafid Bouazza's Schrijven als geluk'. *Dutch Crossing. A Journal of Low Countries Studies* 29.2, 2005, 305–314.
- STRIEN, C.D. VAN**, *British Travellers in Holland during the Stuart Period. Edward Browne and John Locke as Tourists in the United Provinces*, Brill's Studies in Intellectual History 42. Leiden, 1993. Proefschrift Vrije Universiteit Amsterdam 1989.
- SWART, K.W.**, 'Nederlandse geschiedenis'. J. De Rooij et al. (red.), *Neerlandistiek buiten Nederland en België*. 's-Gravenhage, 1982, 51–53.
- TRAXLER BROWN, B.**, 'In Memoriam Anna E.C. Harvey-Simoni 30 August 1916–8 January 2007'. *Newsletter Published by the Association for Low Countries Studies in Great Britain and Ireland* vol. 7, nr. 1, september 2007, 3–4.
- VERBAAN, E.**, 'Homo (m/v) literatus. Over vaardigheden in het extramurale literatuuronderwijs'. J. Fenoulhet et al. (red.), *Neerlandistiek in contrast. Bijdragen aan het Zes-tiende Colloquium Neerlandicum*. Amsterdam, 2007, 321–347.
- VERBAAN, E.**, 'The Multicultural Society in the Netherlands. Technology-supported Inquiry-based Learning in an Inter-Institutional Context'. *Teaching in Higher Education* 13, 2008, 437–447.
- VERBAAN, E. & R. VISMANS**, 'It Was Prompted by the Narrowness of the Lang-Lit Idea. An interview with Peter King'. *Dutch Crossing. A Journal of Low Countries Studies* 32.2, 2008, 154–163.
- VERBAAN, E. & R. VISMANS**, 'Modern Dutch Studies. Peter King en de opkomst van de interdiscipline'. M. Hüning et al. (red.), *Geschiedenis van de extramurale neerlandistiek in Europa*. Te verschijnen in 2009.
- VINCENT, P.**, 'Sir John Bowring (1792–1832) as a translator and publicist of Dutch literature and culture'. M. Wintle & P. Vincent (red.), *Modern Dutch Studies. Essays in Honour of Peter King, Professor of Modern Dutch Studies at the University of Hull, on the Occasion of his Retirement*. Londen, 1988, 25–37 en 280–282.
- VINCENT, P.F.**, bijdrage aan het 'Forumgesprek met discussie over "Inhoud en vorm van de neerlandistiek buiten België en Nederland"'. *Verslag van het achtste colloquium van docenten in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten*. 's-Gravenhage enz., 1983, 33–36.
- VINCENT, P.F.**, 'Sir Edmund Gosse and Frederik van Eeden. Some reflections on an unpublished correspondence'. *The Modern Language Review* 66, 1971, 125–138.
- VISMANS, R.**, 'Low Countries Studies in the nineties'. *Dutch Crossing* nr. 46, 1992, 102–107. Ook verschenen in *Bulletin of the Conference of University Teachers of German in Great Britain and Ireland*, september 1992, 11–14 en als 'Lagelandenkunde in Groot-Brittannië en Ierland in de jaren negentig'. *Publikatieblad Nederlandse Taalunie* 26, 1992, 10–12.

- WEEVERS, TH.**, *The idea of Holland in Dutch Poetry*. Oxford, 1948. Inaugurele rede Bedford College for Women, 1947.
- WEEVERS, TH.**, 'Het academisch onderwijs van het Nederlands in Engeland'. *Verslag van het eerste colloquium van hoogleraren en lectoren in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten*. 's-Gravenhage, 1961, 40–44.
- WEEVERS, TH.**, 'Het behandelen van Nederlandse poëzie voor een buitenlands gehoor'. *Verslag van het tweede colloquium van hoogleraren en lectoren in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten*. 's-Gravenhage, 1966, 26–31.
- WEEVERS, TH.**, 'Studie van het Nederlands aan Britse universiteiten. A: De Nederlandse taal- en letterkunde'. W. Thys & J.M. Jalink (red.), *De neerlandistiek in het buitenland. Het universitair onderwijs in de Nederlandse taal- en letterkunde cultuur- en politieke geschiedenis buiten Nederland en België*. 's-Gravenhage, 1967, 65–71.
- WEEVERS, TH.**, 'The beginnings of Dutch Studies in the University of London'. *Dutch Crossing* nr. 25, 1985, 85–89.
- WINTLE, M.**, 'Research and teaching in Dutch history in the UK: a first survey'. *Dutch Crossing* 42, 1990, 104–111. Ook verschenen als 'Perceptions of Dutch history in the United Kingdom'. *Ex tempore: periodiek voor de studierichting geschiedenis van de KU Nijmegen* 9, 1990, 271–278.
- WOODS, W.**, 'Professor Theodoor Weevers remembered'. *Dutch Crossing* nr. 46, 1992, 114–116.
- WOODS, W.**, 'Theodoor Weevers: Amersfoort 3 juni 1904–Bristol 11 januari 1992'. *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse letterkunde te Leiden*, 1994–1995, 122–127.
- ZAALBERG, C.A.**, 'Theodoor Weevers. Amersfoort, 3 juni 1904–Bristol, 11 januari 1992'. *Levensberichten en herdenkingen*, 1993, 89–92.

Kritisch overzicht van de historiografie van de neerlandistiek in het Franse taalgebied¹

De opzet van deze bijdrage is een kritisch overzicht te geven van de historiografie van de universitaire neerlandistiek in het Franse taalgebied in Europa, dat wil zeggen de neerlandistiek aan universiteiten in Franstalig België² en Frankrijk. De neerlandistiek heeft aan enkele universiteiten in het Franse taalgebied al een respectabele traditie. Aan de Université de Liège wordt al sinds 1817 Nederlands gedoceerd, aan de Université Libre de Bruxelles sinds 1910, aan de Université Catholique de Lille sinds 1926, aan de Université Charles-de-Gaulle-Lille 3 sinds 1948, aan de Sorbonne te Parijs en aan de Université Marc Bloch te Strasbourg sinds 1948–1949, aan de Facultés Universitaires Notre-Dame de la Paix te Namen sinds 1961 en aan de Université Catholique de Louvain³ sinds 1966. Aan de geschiedenis van de neerlandistiek aan sommige van deze universiteiten werd een niet gering aantal publicaties gewijd, waarvan we in deze bijdrage de belangrijkste zullen bespreken.

1. Franstalig België

We beginnen met de historiografie van de neerlandistische activiteiten aan de Université de Liège, omdat aan deze universiteit de oudste extramurale leerstoel Nederlands gevestigd is (niet alleen de oudste in het Franse taalgebied, maar de oudste extramurale leerstoel in de geografisch meest wijde opvatting). Hij werd namelijk opgericht in 1817 door koning Willem I. Over de geschiedenis van de neerlandistiek aan de Université de Liège zijn verschillende artikelen en boeken geschreven. We besteden hier aandacht aan de zes meest relevante publicaties daaronder. De oudste is Simon (1950). Irène Simon was werkzaam bij de vakgroep Engels in Luik. Ze behandelt niet de beginjaren van de neerlandistiek aan de Luikse universiteit, maar houdt zich in feite vooral bezig met de geschiedenis van de studierichting Germaanse Filologie (d.i. Engels, Duits en Nederlands), die pas in 1890 werd opgericht. Vervolgens worden er vier publicaties van Mathieu Rutten (1962, 1963, 1964 en 1967) besproken, hoogleraar Nederlandse Letterkunde te Luik in de jaren zestig en zeventig van de twintigste eeuw. Drie van zijn artikelen vormden een minireeks in het *Tijdschrift voor levende talen*. Ze behandelden de eerste hoogleraren Nederlands te Luik, van 1817 tot 1879. Het laatste belangrijke werk over de geschie-

denis van de neerlandistiek te Luik dat hier ter sprake komt, is het recente boek van Janssens en Steyaert (2008), dat een veel ruimer gebied behandelt dan dat van de Université de Liège alleen. Het onderzoekt het onderwijs van het Nederlands in alle Waalse Provincies en in Luxemburg, maar beperkt zich tot de tijd van Willem I in het Zuiden, namelijk van 1814 tot 1830.

Simon (1950) geeft in haar bijdrage een overzicht van de activiteiten van de medewerkers van de afdeling Germaanse Filologie aan de Université de Liège tussen 1890 en 1950. In de inleiding heeft ze het kort over wat er vóór 1890 aan de Luikse universiteit gedaan werd aan de studie van moderne vreemde talen, en ze noemt deze periode de 'préhistoire' (1950, 15). Volgens haar bestonden er vóór deze datum immers geen colleges moderne filologie aan de universiteit. Simon vergist zich daar echter gedeeltelijk in: er waren vóór 1890 wel academische lessen in de *Nederlandse* letterkunde, maar niet in de Duitse of Engelse literatuur. Het ontbreken van filologische vakken in het Duits en het Engels werd trouwens betreurd door de voorstanders van de studie van Germaanse talen binnen de Faculteit Wijsbegeerte en Letteren. Studenten die vóór 1890 Germaanse talen wensten te studeren en daarin onderwijsbevoegdheid wilden verkrijgen, moesten naar de eveneens te Luik gevestigde 'Ecole normale des Humanités', een eerstegraads lerarenopleiding voor onder andere geschiedenis, Duits, Engels en Nederlands. Deze kweekschool ging in 1890 op in de in hetzelfde jaar opgerichte studierichting Germaanse Filologie aan de Université de Liège.

Simon behandelt de geschiedenis van de Germaanse Filologie aan de Université de Liège in vier perioden: van 1890 tot 1904, van 1904 tot 1920, van 1920 tot 1938 en van 1938 tot 1950. Ze besteedt vooral aandacht aan de opeenvolgende docenten (voor het Nederlands waren dat F. Van Veerdeghe, R. Verderyn, F. Closset en W. Pée), waar die gestudeerd hebben, voor welke colleges ze verantwoordelijk waren, wat hun belangrijkste publicaties waren, hun andere activiteiten (bestuur) binnen de faculteit, enzovoort. Vaak geeft Simon ook inlichtingen over het karakter van deze personen en over hun deelname aan de Eerste of de Tweede Wereldoorlog. Deze informatie geeft ze vooral via citaten uit de talrijke toespraken ter gelegenheid van hun emeritaat of overlijden. Daarnaast behandelt Simon ook kort de belangrijkste reorganisaties van de afdeling Germaanse Filologie: de fusie van de 'Ecole normale' met de Faculteit Wijsbegeerte en Letteren, de groei en organisatie van de afdeling, het aantal ingeschreven en afgestudeerde studenten, en de nieuwe colleges die geleidelijk werden ingevoerd (zoals die over de methodologie van moderne talen, over de dialectologie of de fonetiek).

Na de docenten komen de assistenten aan de beurt: ze worden vermeld met een kort commentaar op hun werk. Simon besteedt ook aandacht aan de bibliotheken van de studierichting Germaanse Filologie en aan de lokalen waarin ze zestig jaar was ondergebracht. De moeilijke financiële en materiële omstandigheden waarin de studenten en docenten moesten werken en de verbete-

ringen die daarin werden aangebracht, worden door Simon met enige emotie beschreven, waarschijnlijk omdat ze zelf onder deze omstandigheden heeft moeten werken.

In een nieuwe paragraaf vermeldt Simon de belangrijkste publicaties van de studenten die gepromoveerd zijn of van wie het werk bekroond werd (bijvoorbeeld van C. Digneffe, M. Rutten, H. Boucq en mevr. Delforge-Charlier, allemaal onder leiding van René Verdeyen, en verder ook van A. Boileau, J. Delattre, J. Moors, P. Halleux en E. Léonard). Ten slotte vernemen we nog welke studenten een beurs kregen om in het buitenland te gaan studeren (wat in een tijd dat het Erasmusprogramma nog niet bestond een groot voorrecht was) en welke docenten ook aan buitenlandse universiteiten lesgaven.

Simon besteedt dus de grootste aandacht aan de opeenvolgende docenten en aan hun wetenschappelijk werk. Ze geeft echter vrijwel geen informatie over de colleges en de examens, evenmin over de gebruikte methodologie. Vreemd is ook dat Simon zo weinig schrijft over de studie van het Nederlands aan de Université de Liège vóór 1890. Er waren immers al van in 1817 colleges in de Nederlandse taal- en letterkunde. Misschien heeft het feit dat Simon zelf aan de universiteit geen Nederlands doceerde maar Engels hierbij een rol gespeeld.

De neerlandicus die het meest over de geschiedenis van de neerlandistiek in Luik heeft geschreven, is Mathieu Rutten met vier artikelen die aan de periode 1817–1890 gewijd zijn. Waarschijnlijk vond hij – terecht – dat Simon deze periode verwaarloosd had. Het centrale thema van Ruttens bijdragen is telkens een bepaalde docent. Rutten baseert zich op primaire bronnen zoals de publicaties van deze docenten of van hun collega's, hun correspondentie met vrienden of met de administratie, officiële verslagen van de universiteit, toespraken gehouden bij bepaalde plechtige gelegenheden, aankooplijsten van bibliotheken, enzovoort. Hij gebruikt ook biografieën. Dit stelt hem in staat een vrij gedetailleerde beschrijving te geven van de betrokken personen, hun werk en het milieu waarin ze evolueerden.

De eerste hoogleraar Nederlands te Luik was Johannes Kinker. Van de twee artikelen van Rutten (1962 en 1967) over hem en het begin van de neerlandistiek in Luik, lijkt het tweede, dat in het Frans geschreven is, een vertaling te zijn (met enkele aanvullingen) van het eerste. De figuur van Kinker kan niet los worden gezien van koning Willem I en zijn taalpolitiek. Rutten (1962, 100–102) begint dus met de oprichting van de universiteit te Luik door de koning: de decreten die daarvoor nodig waren, de verschillende faculteiten, de benoeming van een aantal hoogleraren (onder wie Kinker, op 24 juni 1817), hun rechtspositie en de colleges waarvoor ze verantwoordelijk waren. Rutten (1962, 101–102) legt de nadruk op het feit dat Kinker als hoogleraar Nederlands op gelijke voet stond met zijn collega voor Franse taal- en letterkunde (waaruit de opwaardering blijkt die het Nederlands in het Zuiden onder Willem I had gekregen). Vervolgens gaat hij nader in op de persoon van Kinker. Na een korte

inleiding over zijn afkomst, legt Rutten (1962, 102–105) uit welke colleges Kinker precies gegeven heeft (Nederduitse letterkunde en welsprekendheid, algemene taalkunde en Nederlandse grammatica en etymologie) en welke functies hij verder binnen de universiteit heeft uitgeoefend (onder meer rector magnificus). Over de inhoud van Kinkers colleges kan Rutten niet veel kwijt omdat hij daarvoor over te weinig gegevens beschikt. Op basis van schriftelijke getuigenissen van oud-studenten en collega's kan Rutten (1962, 107) wel aantonen dat Kinker een begaafd docent moet zijn geweest.

Een groot deel van de informatie die men over Kinker krijgt, komt uit diens correspondentie. Rutten maakt daarvan uitgebreid gebruik om feitelijke gegevens te vermelden (zoals het aantal studenten dat naar de colleges kwam), maar ook om de gevoelens te schetsen van Kinker zelf tegenover zijn opdracht te Luik (Rutten 1962, 109). We weten immers dat zijn taak niet eenvoudig was: Kinker had grote bewondering en waardering voor de koning en diens verlichtingsideeën, hij kon goed overweg met de inwoners van Luik, maar was verbiterd door de politieke tegenwerking die hij er ondervond in verband met de vereniging met het Noorden en Willems vernederlandsingspolitiek.

Een laatste belangrijk onderwerp dat door Rutten wordt behandeld, is het studentengenootschap dat Kinker heeft opgericht, *Tandem*. Hij besteedt bijna de helft van zijn bijdrage aan deze vereniging (Rutten 1962, 119–130). Hij beschrijft in detail wat er op de vergaderingen gebeurde (bespreking van literaire, filosofische en politieke onderwerpen), wie er aanwezig waren, welke huisregels er van kracht waren, de onderwerpen waarover gedebatteerd werd, enzovoort. Rutten steunt daarvoor vooral op de bewaard gebleven notulen van de genootschapsvergaderingen.

De hoogleraar Nederlands die Kinker opvolgde, was Jean-François-Xavier Würth. Würth was een oud-student van Kinker. Rutten begint de tweede publicatie van zijn mini-reeks (Rutten 1963, 536–545) met een biografie van Würth, die voor een deel overlapt met wat we al over Kinker te weten zijn gekomen in Rutten (1962). In zijn brieven schreef Kinker regelmatig over zijn 'beste leerling', Würth, voor wie hij veel waardering had. Würth was ook een ijverig lid van *Tandem* en aan zijn deelname aan deze vereniging wijdt Rutten (1963, 545–552) opnieuw een aanzienlijk deel van zijn artikel. Aan de hand van de notulen beschrijft hij de onderwerpen waarover Würth toespraken hield, of waarvoor hij interesse had. Würth schreef ook gedichten naar het voorbeeld van Kinker, die hij tijdens de vergaderingen van *Tandem* voorlas. Na zijn studies (letteren en rechten) werkte Würth eerst bij de rechtbank. Daarna werd hij hoogleraar in de oude geschiedenis en de Vlaamse letterkunde aan de universiteit te Luik.

Voor hij het over de werkzaamheden van Würth heeft, beschrijft Rutten (1963, 553–554) de veranderingen die de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte na de Revolutie van 1830 onderging. In 1835 werd de Faculteit na een overgangsperiode officieel heropend, en werd Würth eerst tot docent en later tot buitengewoon hoogleraar benoemd.

Würth was een fervent aanhanger van de zogenoemde universele leerwijze van de Fransman Joseph Jacotot, een methode die sterk gebaseerd was op geheugenwerk en op het Socratische vraag-en-antwoordsysteem. Rutten (1963, 574–578) gaat hier uitvoerig op in. Würth gaf niet alleen zijn eigen colleges volgens deze leerwijze, maar organiseerde ook nog eens gratis repetitielessen volgens de methode-Jacotot voor zwakke studenten in *alle* examenvakken van de Faculteit. Dit werd niet geapprecieerd door zijn collega's en hij moest in 1856 onder hun druk vervroegd het emeritaat aanvragen.

Rutten (1963) besteedt verder veel aandacht aan de talrijke leerboeken die Würth publiceerde voor de studie van de Nederlandse taal en literatuur. Het belangrijkste daaronder was de *Cours préparatoire à l'étude de la littérature hollandaise* (1823), die ook buiten Wallonië enige invloed heeft gehad.

Het laatste artikel van in de reeks (Rutten 1964) gaat over Auguste Jean Stecher. Stecher was niet de directe opvolger van Würth. Tussen deze twee hoogleraren in is Jan Hendrik Bormans namelijk verantwoordelijk geweest voor de colleges in de Nederlandse literatuur. Rutten beperkt zich tot een korte biografie van Bormans, omdat 'op de persoonlijkheid van Jan Hendrik Bormans [...] door anderen voldoende [is] gewezen geworden' (Rutten 1964, 35). We komen enkel te weten waar hij studeerde (aan de Luikse universiteit) en welke colleges hij daarna gaf (naast Nederlandse letterkunde doceerde hij ook Latijnse en Griekse letteren en de geschiedenis van de Griekse oudheid en van de oudere literaturen).

In juni 1869 werd Stecher belast met de colleges in de Nederlandse literatuur aan de universiteit te Luik. Rutten (1964, 38–39) begint als naar gewoonte met een biografie van Stecher en gaat vervolgens ook in op zijn opvattingen over literatuur en literatuurstudie. Stecher maakte namelijk geen scheiding tussen vorm en inhoud. Op basis van een kladhandschrift van Stecher zelf geeft Rutten (1964, 43–46) de lezer toegang tot een deel van de lessen van de hoogleeraar. Dat manuscript gaat over Stechers indeling van de Zuid-Nederlandse literatuur in drie periodes (de zogenoemde hoge middeleeuwen, de burgerlijke, didactische tijd, en een derde periode die wegens een afbreking van het manuscript niet duidelijk te bepalen is (Rutten 1964, 46–47). We vernemen ook dat Stecher een groot vulgarisator was (dit blijkt bijvoorbeeld uit de talrijke lezingen die hij buiten de universiteit gaf en de openbare universitaire leergangen die hij inrichtte). Dit moet volgens Rutten (1964, 40) zonder negatieve connotatie worden opgevat: Stecher wilde de wetenschappelijke kennis ook toegankelijk maken voor het brede publiek.

Rutten (1964, 50–52) legt meer dan eens de nadruk op de verzoenende geest van Stecher. Deze wilde namelijk niet dat de literatuur van Vlaanderen en Nederland, of die van Vlaanderen en Wallonië, met elkaar moesten concurreren. Dat wordt aan de hand van Stechers publicaties bewezen, waaraan Rutten een deel van zijn bijdrage wijdt. In zijn belangrijkste publicatie, *Histoire de la littérature néerlandaise en Belgique* (1886), toonde Stecher aan dat de Belgi-

sche literatuur een product is van wederzijdse Vlaamse en Franse/Waalse invloeden. Deze verzoenende opstelling maakte van Stecher een bewonderd man in België. Rutten laat dat zien aan de hand van enkele brieven van schrijvers of vrienden aan Stecher. In deze brieven, die Rutten (1964, 53–66) volledig opneemt, uiten de auteurs hun dankbaarheid aan Stecher voor zijn steun via zijn positieve recensies of raadgevingen in verband met maatschappelijke problemen. Dit brengt ons tot het laatste deel van het artikel, waarin het maatschappelijke engagement van Stecher, al vroeger door Rutten (1964, 40) aangekondigd, verder besproken wordt via de beschrijving van de *Société Franklin*. Deze vereniging zorgde voor volksoopvoeding door middel van talrijke activiteiten zoals de organisatie van lezingen, reizen, literatuurlessen, de oprichting van bibliotheken, enzovoort. Ook in deze *Société* bevorderde Stecher de unie van Wallonië en Vlaanderen door in het programma plaats in te ruimen voor Vlaamse lezingen. Deze literaire en sociale bezigheden heeft Stecher tot aan zijn dood met grote overtuiging voortgezet. In Rutten (1964) gaat de aandacht dus heel duidelijk uit naar de persoonlijkheid van Stecher, meer dan naar zijn verantwoordelijkheden als hoogleraar.

Ten slotte somt Rutten (1964, 71–73) nog de opvolgers op van Stecher tot aan zijn eigen tijd, met name Paul Frédéricq, Raymond De Block, Frans Jozef Van Veerdeghem en als laatste René Verdeyen. Over deze hoogleraren wil hij echter geen oordeel geven. Hij is van mening dat hijzelf nog te dicht bij deze collega's stond om een duidelijke, objectieve en afstandelijke kijk op hun carrières te hebben. Misschien mogen we dit opvatten als impliciete kritiek op Simon, die sommige van deze professoren – tijdgenoten dus – in haar bijdrage uit 1950 wel had besproken.

De nieuwste publicatie over de neerlandistiek in Luik is Janssens & Steyaert (2008). Het onderzoeksgebied van dit lijvige werk is het onderwijs van het Nederlands in de Waalse provincies, Luxemburg en de taalgrensgemeenten onder Willem I (1814–1830). In het eerste hoofdstuk wordt de staatkundige, politieke en maatschappelijke context van het Verenigd Koninkrijk geschetst en belichten de auteurs ook de achtergronden, de doelstellingen en de verschillende stappen van Willems Groot-Nederlandse, natiebouwende (taal)politiek. In het tweede hoofdstuk wordt aandacht besteed aan Willems onderwijspolitiek op de verschillende onderwijsniveaus in de zuidelijke provincies in het algemeen en aan de plaats die hij daarbij toekende aan de Nederlandse taal. In hoofdstuk drie behandelen Janssens en Steyaert de maatregelen die de koning en zijn regering namen voor de invoering van het onderwijs van en in het Nederlands in de Waalse provincies, Luxemburg en de taalgemengde (taalgrens)gemeenten; staan ze uitgebreid stil bij de concrete toepassing of invulling daarvan door de verschillende plaatselijke overheden, onderwijsinstellingen en leerkrachten; en gaan ze na hoe dit alles door de leerlingen en de bevolking werd ontvangen. Hoofdstuk vier is volledig gewijd aan de leermethoden en de leermiddelen die werden gebruikt voor het onderwijs van het

Nederlands aan Walen en Luxemburgers, en aan de leerresultaten die dat opleverde. Hoofdstuk vijf handelt over de literatuurgeschiedenissen en de handboeken over de Nederlandse letterkunde voor Franstalige (en Duitstalige) inwoners van de zuidelijke provincies en over het literatuuronderwijs. In hoofdstuk zes wordt geprobeerd meer inzicht te verkrijgen in het geheel van Willems maatregelen en acties voor het onderwijs van het Nederlands in Wallonië en Luxemburg, door een analyse ervan op basis van begrippen en inzichten uit de recente theorie(ën) van taalplanning. Tevens gaan de auteurs in dat slothoofdstuk op zoek naar de uiteindelijke betekenis en het belang van het door Willem I opgezette onderwijs van het Nederlands als vreemde taal in het uiterste zuiden van zijn Verenigd Koninkrijk.

Aan de universiteit te Luik, onder Willem I de enige universiteit in de door Janssens & Steyaert (2008) bestudeerde provincies, wordt veel aandacht besteed. Na een beschrijving van de algemene hervormingen die door de koning in het hoger onderwijs werden aangebracht, worden de stichting van de Université de Liège, de organisatie ervan in faculteiten en vooral de organisatie van de leerstoel Nederlands besproken (telkens in vergelijking met de universiteiten te Leuven en Gent). In een ander deel van het boek wordt nader ingegaan op de persoon van Kinker: zijn karakter, de manier waarop hij zijn taak als hoogleraar uitvoerde en zijn studentengenootschap *Tandem*. In het hoofdstuk over het literatuuronderwijs vinden we een uitgebreide analyse van twee leerboeken die Würth (als leerling van Kinker) heeft geschreven, *Cours préparatoire à l'étude de la littérature hollandaise* (1823) en *Leçons hollandaises de littérature et de morale* (1825), en van hun receptie.

Janssens & Steyaert (2008) baseren zich vooral op originele bronnen, te weten op contemporaine nvt-leerboeken, brievenverzamelingen, archiefstukken, ambtelijke verslagen, geheime en openbare rapporten, krantenartikelen, en op monografieën, verhandelingen en de bestaande vakliteratuur.

Samenvattend kunnen we stellen dat de geschiedenis van de neerlandistiek aan de Université de Liège al vrij uitgebreid is beschreven. Rutten besteedde vooral aandacht aan de opeenvolgende hoogleraren en hun academische activiteiten tussen 1817 en 1890. Simon had eerder aandacht voor de ontwikkeling van de studierichting Germaanse Filologie en de positie die het Nederlands (en het Engels en Duits) daarbinnen innam(en) in de periode 1890–1950. Janssens en Steyaert onderzochten de beginjaren van het onderwijs van het Nederlands te Luik, tegen de achtergrond van datzelfde onderwijs in de Waalse provincies en Luxemburg als geheel. Ze gingen daarbij niet alleen in op de politieke en institutionele aspecten, maar ook op de gebruikte leermiddelen en leermethodes, de behaalde leerresultaten, enzovoort. Een hiaat in de geschiedschrijving van de neerlandistiek aan de Université de Liège is de periode 1950 tot vandaag. Aan de opvulling van die lacune wordt echter volop gewerkt. Begin 2008 werd er aan de Luikse universiteit immers een *Centre de Recherche en Histoire du Néerlandais langue étrangère* opgericht dat naast de geschiedenis van de neerlan-

distiek aan de Université de Liège tussen 1950 en vandaag nog verschillende andere projecten op stapel heeft staan, waaronder de uitgave van een collegedictaat uit 1820 van Johannes Kinker, en een onderzoek naar de eerste leergrammatica's van het Nederlands voor Franstaligen, die in de zeventiende eeuw werden samengesteld.⁴

Over de geschiedenis van de neerlandistiek aan de andere universiteiten in Franstalig België is aanzienlijk minder geschreven dan over die aan de Université de Liège. Dat kan onder andere te maken hebben met het feit dat de neerlandistiek aan de ULB te Brussel, de FUNDAP te Namen, de UCL in Louvain-la-Neuve en de FUSL te Brussel veel jonger is dan die te Luik. Om een idee te geven van de situatie en de geschiedenis van de neerlandistiek aan deze universiteiten, maken we hier gebruik van de enige twee artikelen die we hebben kunnen achterhalen: Henrard (1997) over de Université Catholique de Louvain en Smeyers (1997) over de Facultés Universitaires Saint-Louis te Brussel. Beide bijdragen komen uit dezelfde bundel, waarin enkele hoogleraren op uitnodiging hun ervaringen als docent in de Nederlandse literatuur weergeven. Een vergelijkbaar artikel is Gillet (1995) over de onderwijservaringen van de auteur te Luik. Deze publicatie wordt hier niet besproken (wegens plaatsgebrek en omdat de geschiedenis van de neerlandistiek te Luik hierboven al voldoende aan bod is gekomen). Over de Université Libre de Bruxelles en over de Facultés Notre-Dame de la Paix te Namen zijn geen historiografische publicaties gevonden.

Henrard (1997) beschrijft hoe de inhoud van zijn colleges aan de Université Catholique de Louvain over verschillende studie jaren gespreid was. Het college in de geschiedenis van de Nederlandse literatuur bijvoorbeeld was over de eerste drie jaren verdeeld: van de middeleeuwen tot de achttiende eeuw, van de negentiende eeuw tot de Eerste Wereldoorlog, en het naoorlogse tijdperk. Hij geeft ook informatie over de manier waarop de studenten zich tijdens zijn colleges moesten gedragen. Ze moesten namelijk zo weinig mogelijk aantekeningen maken om vooral goed te kunnen luisteren. Ze werden wel aangeemoedigd om 's avonds thuis een samenvatting van de les te schrijven, die daarna door een assistent verbeterd werd. Henrard legt ook de rol uit die de assistenten in het geven van de colleges hadden. In het laatste (vierde) jaar werd namelijk een college in de Nederlandse literatuur aan een assistent toevertrouwd. Elke assistent gaf een college over een deel van de stof (genre of auteur) waaraan hij gewerkt had voor zijn proefschrift. Een tweede laatstejaarscollege werd door Henrard zelf gegeven.

Henrard (1997) geeft dus een duidelijk beeld van de manier waarop aan de Université Catholique de Louvain Nederlandse literatuur gedoceerd werd, maar het heeft slechts betrekking op een periode van twintig jaar (van 1966 tot 1986), te weten de carrière van de auteur zelf. Helaas leert zijn bijdrage ons niets over de manier waarop de colleges door de studenten ontvangen werden,

en kunnen we ons in het licht van de eerder vermelde opmerking van Rutten (1964, 73) ook vragen stellen over de objectiviteit van een stuk over de eigen bijdrage van een docent aan de geschiedenis van het neerlandistiekonderwijs.

Smeyers (1997) vat in een notendop (twee bladzijden) de organisatie van de colleges Nederlands samen aan de Facultés Universitaires Saint-Louis te Brussel. Er waren in feite twee belangrijke colleges, één in de literatuurgeschiedenis en één in de studie van Vlaamse en Nederlandse auteurs. Smeyers licht de inhoud, de geleding, de methodologie en de doelstellingen van deze colleges toe. Hij hechtte veel belang aan de context waarin de auteurs schreven, en aan de algemene vakken die deze context konden helpen verklaren en begrijpen (met name de filosofie en psychologie). Hij betreurt de vermindering in de laatste decennia van het aantal uren dat aan deze colleges wordt besteed.

Over Smeyers (1997) kan hetzelfde gezegd worden als over Henrard (1997): de auteur behandelt zichzelf als docent en bespreekt zijn eigen colleges. We beschikken dus niet over een extern perspectief op het literatuuronderwijs aan de neerlandistiekopleidingen in Louvain-la-Neuve en de Brusselse FUSL.

Terugblikkend mogen we stellen dat er wat de geschiedenis van de neerlandistiek aan universiteiten in Franstalig België betreft nog talrijke hiaten bestaan. Lang niet alle universiteiten zijn behandeld. Voor sommige bestaat er geen enkele historiografische publicatie van enige omvang, van andere is maar één aspect van de opleiding kort beschreven, zoals het literatuuronderwijs in Henrard (1997) en Smeyers (1997). Over de docenten en assistenten, hun statuut, hun publicaties, de oprichting en evolutie van de afdelingen Nederlands aan deze universiteiten en over het studentenpubliek weten we niets. Een laatste hiaat heeft betrekking op de onderzochte periodes: er wordt vaak maar een korte periode besproken, die slechts een of twee docenten betreft.

2. Frankrijk

Bekijken we nu de historiografie van de universitaire neerlandistiek in Frankrijk. De belangrijkste universiteiten met een opleiding Nederlands zijn de Sorbonne te Parijs, de Université Catholique de Lille, de Université Charles-de-Gaulle-Lille 3 en de Université Marc Bloch te Strasbourg. Van alle publicaties over de geschiedenis van de neerlandistiek aan deze universiteiten, worden hier enkel de meest relevante besproken.

Van Seggelen (1969) geeft een beknopte maar precieze beschrijving van de studie Nederlands in Straatsburg. Hij gaat een eind terug in het verleden om de banden tussen Straatsburg en het Nederlands te verklaren. Zo toonde Frankrijk al heel vroeg interesse voor Nederlandse schilders en was Straatsburg dankzij zijn centrale ligging in West-Europa een stad die door veel Nederlandse geleerden bezocht werd (bijvoorbeeld door Erasmus en Huygens). De interesse van de Straatsburgers voor de Nederlanden begon in de achttiende eeuw, maar

er werd pas in 1948–1949 een lectoraat Nederlands opgericht aan de universiteit. Van Seggelen (1969) beschrijft ook de evolutie van het curriculum, bijvoorbeeld dat het in het begin enkel mogelijk was om naast de studie Duits of Engels een Certificaat Nederlands te behalen. Naast het lectoraat Nederlands werd in 1953 te Straatsburg ook een Institut de Néerlandais opgericht.

Een aspect van de studie Nederlands in Straatsburg waaraan Van Seggelen (1969) veel aandacht besteedt, is de moeilijkheid om lectoren aan te trekken. De functie van lector was belangrijk: de hoogleraren die verantwoordelijk waren voor de colleges Nederlands gaven deze lessen naast hun vele andere vakken, waardoor de lector dus de feitelijke leiding over de afdeling in handen had. Maar een lector had destijds geen gunstig statuut, wat het vinden van bekwame kandidaten niet makkelijk maakte. Er werd daarom een nieuw statuut ontworpen: dat van ‘professeur associé’. De gegadigden werden in het buitenland geworven. Normaal gezien mochten ze maar twee jaar blijven, maar door een nieuw personeelstekort werden er een aantal hervormingen doorgevoerd die aan de ‘professeurs associés’ de mogelijkheid gaven na twee jaar opnieuw aangesteld te worden.

Naast dit belangrijke personeelsprobleem beschrijft Van Seggelen (1969) de andere veranderingen die in de studie Nederlands werden aangebracht, bijvoorbeeld de verlenging van de studieduur van twee tot drie jaar en de evolutie van het collegeprogramma. In het eerste jaar werd er vooral gewerkt aan de beheersing van de beginselen van het Nederlands, met spreek-, grammatica- en vertaal oefeningen (van het Nederlands naar het Frans). Deze vaardigheden werden verder geoefend in het tweede jaar (uitgebreid met vertalingen naar het Nederlands). In het derde jaar ging de aandacht meer naar de studie van Nederlandse auteurs en van de Nederlandse cultuur en beschaving.

Van Seggelen (1969) sluit zijn publicatie af met de vermelding dat het Nederlands destijds te Straatsburg nog geen hoofdvak was. Hij spreekt ook de hoop uit dat het geleidelijk mogelijk wordt om proefschriften te schrijven in en over de Nederlandse taal. Dit is ondertussen nog steeds niet mogelijk, want er is in Straatsburg geen hoogleraar benoemd en bovendien moeten zulke wetenschappelijke werken in Frankrijk in het Frans worden geschreven.

Brachin (1967) besteedt een deel van zijn algemene overzichtsartikel aan hetzelfde begin van de neerlandistiek aan de universiteit van Straatsburg. Hij vermeldt de docenten die ook door Van Seggelen (1969) genoemd werden (aangevuld met een biografie van Van Seggelen zelf en van de lectrice B. Vlugter), en beschrijft ook kort welke colleges ze geven (onder meer ‘Civilisation’ en ‘Histoire de la langue néerlandaise’). Ook het Institut de Néerlandais en zijn bibliotheek vermeldt hij, net zoals de problemen van de universiteit om buitenlandse docenten aan te trekken. Ten slotte legt Brachin (1967) uit waaruit de colleges bestonden die deel uitmaakten van de voorbereiding op het Certificaat Nederlands als vreemde taal, met name de studie van Nederlandstalige auteurs en teksten gaande van de middeleeuwse *Karel ende Elegast* via Huygens tot Claus.

Devoldere (1997) wijdt enkele pagina's aan de zeventigste verjaardag van de studie Nederlands aan de Université Catholique te Rijsel. Hij beschrijft kort de geschiedenis van de colleges Nederlands aan deze universiteit: de invoering ervan in 1926 om het verdwijnen van het Nederlands in Noord-Frankrijk tegen te gaan, de organisatie van de colleges in vergelijking met andere universiteiten (er werd bijvoorbeeld ook aandacht geschonken aan het Frans-Vlaamse dialect), het aantal inschrijvingen, de examens en de verschillende hoogleraren. De belangrijkste hoogleraren aan de katholieke universiteit te Rijsel waren Camille Looten, René Despicht, Maxime Deswarte en Luc Ravier. Ook Brachin (1967) vermeldt kort de katholieke universiteit van Rijsel in het naschrift van zijn overzichtsartikel. De docenten in de Nederlandse taal- en letterkunde aan deze universiteit worden daarin voorgesteld met hun belangrijkste publicaties en functies.

De staatsuniversiteit van Rijsel, of Lille 3, organiseert sinds 1948 colleges in de Nederlandse taal- en letterkunde. Vandewalle (1974) besteedt kort aandacht aan de vijftiende verjaardag van de afdeling Nederlands aan deze universiteit. Hij legt vooral de nadruk op de steeds grotere belangstelling van de studenten voor het Nederlands aan de universiteit en ook van de leerlingen in het secundair onderwijs in Noordwest-Frankrijk. Hij neemt de hoop over van Walter Thys om een licentie Nederlands te kunnen organiseren, dat wil zeggen een afstudeermodule (Vandewalle 1974, 89). Dat is ondertussen gerealiseerd.

Ook Brachin (1967) besteedt aandacht aan Lille 3. Hij steunt op gegevens die hem door Walter Thys verstrekt werden. Thys was sinds 1959 docent in de algemene letterkunde aan Lille 3. Brachin neemt een citaat van Thys (1963, 14–22) over waarin die het type studenten beschrijft waarmee hij in Lille te maken krijgt, namelijk Frans-Vlamingen met een sterk dialectische uitspraak. Daarnaast behandelt Brachin (1967) in detail de inhoud van de colleges van de opleiding Nederlands. De eerstejaarsstudenten moesten vaak nog alles van het Nederlands leren. Ze kregen dus les over de grammatica en de uitspraak, samen met lees-, spreek- en vertaal oefeningen. De Nederlandse literatuur werd ook bestudeerd, met een voorkeur voor auteurs die een taal hanteerden zonder dialectinvloed. Er waren ook colleges over de beschavingsgeschiedenis. In het naschrift schetst Brachin (1967) een biografie van Antonin van Elsander, van 1948 tot 1953 lector aan Lille 3, en van Walter Thys, achtereenvolgens lector en 'maître de conférence associé'.

We richten onze blik nu op de historiografie van de neerlandistiek in de Franse hoofdstad. Een van de meest gereputeerde docenten Nederlands in Parijs was Pierre Brachin. Deze belangrijke extramurale neerlandicus wordt belicht door De Gorter (1974). Brachin zelf heeft ook een aantal publicaties over de Franse neerlandistiek op zijn naam, waarvan er hier twee ter sprake komen. De Gorter (1974) begint met een biografie van Brachin, die in 1914 geboren is. Brachin studeerde Duits aan de Ecole Normale Supérieure te Parijs, maar kreeg daarna

ook interesse voor het Nederlands. De reden daarvoor is niet bekend. Brachin werkte na zijn studie op verschillende secundaire scholen. Daarna werd hij docent Duits in Rennes. Hij heeft ook les gegeven in Bordeaux. De Gorter (1974) legt vooral de nadruk op de diversiteit van Brachins publicaties: hij schreef over taal, literatuur, toneel en geschiedenis, zowel over het Duits als het Nederlands, en altijd met veel aandacht voor het pedagogische aspect. De Gorter (1974, 88) stelt dat Brachin een voorbeeld is voor veel studenten en collega's, aan wie hij zijn passie heeft doorgegeven.

Van alle artikelen die Brachin geschreven heeft, zijn er twee die hier bijzonder relevant zijn. Ten eerste gaat Brachin (1982) over een van zijn 'voorgangers'. Brachin was de eerste docent in de Nederlandse taal, cultuur en letterkunde aan de Sorbonne. Maar toen hij voor een lezing informatie aan het zoeken was over Vondel, kwam hij de naam van Louis de Backer (1814–1896) tegen, die ook over Vondel had gepubliceerd. In een artikel van meer dan veertig bladzijden gaat Brachin (1982) in op het werk van De Backer, die hij beschouwt als een pionier van de neerlandistiek in Frankrijk. De Backer, geboren te Sint-Omaars, studeerde rechten in Parijs. Hij begon zijn carrière als rechter, maar verliet de rechtbank om al zijn aandacht te kunnen besteden aan historisch en literair onderzoek. Hij was lid van talrijke geleerde genootschappen, zoals de *Société des Antiquaires de Picardie*. Hij was ook medeoprichter van het *Comité Flamand de France*. Via talrijke reizen in België en Nederland kon hij kennismaken met mensen zoals Snellaert en Alberdingk Thijm, met wie hij correspondeerde. De belangrijkste bijdragen van De Backer aan de Franse neerlandistiek waren zijn publicaties en lessen aan de Sorbonne. Hij gaf deze lessen om interesse op te wekken voor het Nederlands, en hij hoopte zo de studie van de taal van Vondel aan de Franse universiteiten te bevorderen. Het waren geen verplichte lessen, maar eerder een reeks gratis lezingen. Na een tijdje moest hij ermee stoppen bij gebrek aan belangstelling van de studenten. De Backer deed ook een heterogene reeks publicaties het licht zien, waarvan een groot deel over Frans-Vlaanderen en een belangrijk werk over Vondel.

Brachin (1982) is van belang omdat het laat zien dat er lang vóór de instelling van leerstoelen Nederlands in Frankrijk al personen waren die de Nederlandse taal en literatuur in Frankrijk wilden verspreiden. In het geval van De Backer is dat niet gelukt omdat hij de behandelde auteurs niet goed koos en omdat hij zijn studenten een veel te grote historische periode aanbood in een te kort tijdsbestek.

Het laatste artikel dat relevant is voor de geschiedenis van de neerlandistiek aan de Franse universiteiten is een overzichtsartikel van Brachin (1967) dat hierboven al fragmentarisch is besproken. Na een inleiding over de talrijke hoogleraren in Frankrijk die interesse hebben getoond voor het Nederlands, concentreert Brachin zich op de drie voornaamste universitaire neerlandistiekcentra: Parijs, Rijsel en Straatsburg, en beschrijft hij daarvan de institutionele geschiedenis, de colleges, de examens, de studenten, de docenten, de biblio-

theken enzovoort. In een naschrift stelt Brachin de docenten en belangrijkste lectoren voor die aan deze universiteiten werkten. Brachin (1967) geeft een duidelijk beeld van de stand van zaken van de neerlandistiek aan Franse universiteiten tot het midden van de jaren zestig.

Huisman (2009; te verschijnen) vormt als het ware een aanvulling op het overzichtsartikel van Brachin. Zij stelt dat in Frankrijk pas na de Tweede Wereldoorlog een begin is gemaakt met het universitaire onderwijs van de Nederlandse taal en letterkunde, met name in Parijs, Straatsburg en Rijsel. Tegenwoordig bestaat het vak aan meer dan vijftien universiteiten in heel Frankrijk, van bescheiden eenmansposten tot volwaardige vakgroepen waar het Nederlands onder meer als hoofdvak kan worden gekozen en waar wetenschappelijk onderzoek wordt uitgevoerd. Na het eerste pionierswerk verricht door enkele lectoren in de jaren vijftig, hebben sleutelfiguren als Pierre Brachin, André van Seggelen en Walter Thys – de laatste tevens mede-oprichter van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek – baanbrekend werk verricht om het vak Nederlands aan Franse universiteiten te verankeren. Huisman (2009) beantwoordt vragen als: welke in- en uitwendige factoren hebben hierbij een rol gespeeld? Welke (geringe) middelen en instrumenten stonden ter beschikking? In welke mate heeft het Franse hoger onderwijsstelsel een – gunstig of ongunstig – steentje bijgedragen aan deze ontwikkeling? Op welk niveau bestaat het Nederlands als vak in het secundair onderwijs en wat is de onderwijsbevoegdheid van de docenten? Huisman schetst dus een beeld van de vroegere én van de huidige stand van zaken betreffende het onderwijs en onderzoek binnen de Franse neerlandistiek en besteedt ook aandacht aan de samenwerking met de neerlandisten in Franstalig België.

3. Verder onderzoek

We sluiten deze overzichtsbijdrage af met enkele wenken voor verder onderzoek, want hoewel de geschiedenis van de neerlandistiek in het Franse taalgebied tot nu toe onderwerp is geweest van niet minder dan tachtig publicaties,⁵ blijven er toch nog heel wat witte vlekken over. Ten eerste op het terrein van de institutionele geschiedenis. Het ontstaan, de ontwikkeling, de inbedding binnen grotere eenheden, de onderwijsprogramma's enz. van de vakgroepen Nederlands te Luik, Parijs, Rijsel en Straatsburg zijn al (grotendeels) beschreven, maar van de andere universitaire instituten neerlandistiek in het Franse taalgebied is de institutionele geschiedenis nog niet of slechts fragmentarisch opgemaakt. Ten tweede ontbreken er nog een groot aantal wetenschapsbiografieën van pioniers of ander sleutelfiguren van de neerlandistiek in het Franse taalgebied. Alleen de carrière, het netwerk, het wetenschappelijk werk enz. van de eerste generaties van Luikse neerlandici is goed bekend (tot de Tweede Wereldoorlog ongeveer), alsook de loopbaan en vooral het werk van 'Franse' neerlandici als De Backer, Brachin, Van Seggelen en Thys. Ten derde ligt er ook op het gebied van de beschrijving en analyse van de gebruikte leerboeken, taalverwervingsmethoden, de gehanteerde literaire canons en

dergelijke nog veel werk te wachten. Het meeste is hier bekend over de Luikse vakgroep Nederlands en verder ook (maar eerder fragmentarisch) over de opleidingen te Louvain-la-Neuve en Namen. Vooral over de geschiedenis van de leermiddelen, de leermethoden en de leerdoelen in Frankrijk, en hun eventuele verschillen met die in Franstalig België, is weinig bekend. En waar het, ten vierde, nog het meest aan ontbreekt, is een paradigmatische analyse van de wetenschappelijke productie in het Franse taalgebied en die intra muros, waarbij een antwoord moet worden gezocht op de vraag in hoeverre de neerlandistiek in Wallonië en Frankrijk in de afgelopen tweehonderd jaar de paradigma's volgde die gelden voor het neerlandistische onderzoek in Nederland en Vlaanderen.

NOTEN

- 1 Met dank aan M. Hüning en G. Janssens voor hun kritische opmerkingen bij een eerste versie van deze bijdrage. Dank ook aan alle collega's in Frankrijk en Franstalig België die me behulpzaam zijn geweest met het verstrekken van bibliografische of andere informatie.
- 2 Met 'universiteiten in Franstalig België' worden hier bedoeld de universiteiten in Wallonië en Brussel die onder de bevoegdheid vallen van de Franstalige Gemeenschap van België.
- 3 De Franse opleiding in de Germaanse filologie van de Université Catholique de Louvain was eerst in Leuven gevestigd en vanaf 1979–1980 in Louvain-la-Neuve.
- 4 Voor meer informatie over dit *Centre de Recherche* zie www.nl.ulg.ac.be.
- 5 Zie de betreffende publicaties in een ruimer opgezette bibliografie van de neerlandistiek in het Franse taalgebied op de website van de Berlijnse vakgroep Nederlands.

BIBLIOGRAFIE

- BRACHIN, P.**, 'Het Nederlands onderwijs aan de Franse universiteiten'. W. Thys & J.M. Jalink (red.), *De neerlandistiek in het buitenland. Het universitair onderwijs in de Nederlandse taal- en letterkunde, cultuur- en politieke geschiedenis buiten Nederland en België*, 's-Gravenhage, 1967, 53–64.
- BRACHIN, P.**, 'Een pionier van de Franse neerlandistiek: Louis de Backer (1814–1896)'. *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 2, Gent, 1982, 143–184.
- DEVOLDERE, L.**, '70 jaar Nederlands aan de Katholieke Universiteit van Rijsel'. *Ons erfdeel* 40, 4, 1997, 613–614.
- GILLET, L.**, "'If you can't do it, teach it!'" Een balans van veertig jaar literatuuronderwijs'. G. Janssens et al, (red.), *Leermiddelen voor het Nederlands als vreemde taal: handelingen van het internationale colloquium aan de Université de Liège op 22 en 23 maart 1995*, Liège, L3–Liège Language and Literature, 1995, 173–184.

- GORTER, S. DE**, 'Un Français pas comme les autres : Pierre Brachin, professeur de néerlandais à la Sorbonne'. *Septentrion* 3, 2, 1974, 86–88.
- HENRARD, R.**, 'Literatuuronderwijs aan de U.C.L. (1966–1986)'. Ph. Hiligsmann (red.), *ANBF-Nieuwsbrief*, Liège, 1997, 5–10.
- HUISMAN, C.**, 'Met de Franse slag? Van pioniers tot professoren of de gestadige ontwikkeling van de neerlandistiek in Frankrijk'. M. Hüning et al., *Geschiedenis van de extramurale neerlandistiek in Europa*. Te verschijnen in 2009.
- JANSSENS, G. & K. STEYAERT M.M.V. B.**
- PIERRET**, *Het onderwijs van het Nederlands in de Waalse provincies en Luxemburg onder koning Willem I (1814–1830). Niets meer dan een boon in een brouwketel?* Brussel, 2008.
- RUTTEN, M.**, 'Neerlandica aan de universiteit van Luik: Johannes Kinker'. *Tijdschrift voor levende talen* 28, 1962, 99–133.
- RUTTEN, M.**, 'Neerlandica aan de universiteit van Luik: Jean François Xavier Würth'. *Tijdschrift voor levende talen* 29, 1963, 536–578.
- RUTTEN, M.**, 'Neerlandica aan de universiteit van Luik: Auguste-Jean Stecher'. *Tijdschrift voor levende talen* 30, 1964, 35–73.
- RUTTEN, M.**, 'Johannes Kinker et l'enseignement du néerlandais'. M. Florkin & L.-E. Halkin (red.), *Chronique de l'Université de Liège* Liège, 1967, 77–85.
- SEGGELEN, A. VAN**, 'Het onderwijs van de Nederlandse taal- en letterkunde aan de universiteit van Straatsburg'. *Ons erfdeel* 12, 3, 1969, 82–86.
- SIMON, I.**, 'Soixante années de Philologie germanique à l'Université de Liège'. *Bulletin de l'Association des Amis de l'Université de Liège* 22/4, 1950, 15–51.
- SMEYERS, J.**, 'Literatuuronderwijs aan de Facultés Universitaires Saint-Louis'. Ph. Hiligsmann (red.), *ANBF-Nieuwsbrief*, Liège, 1997, 14–16.
- STECHEER, J.A.**, *Histoire de la littérature néerlandaise en Belgique*. Bruxelles, 1886.
- THYS, W.**, 'Nederlands onderwijs aan een universiteit in Frans-Vlaanderen'. *Ons erfdeel* 7/2, 14–22.
- VANDEWALLE, E.**, '25 ans d'études néerlandaises à Lille I'. *Septentrion* 3/2, 1974, 88–89.
- WÜRTH, J.F.X.**, *Cours préparatoire à l'étude de la littérature hollandaise*. Liège, 1823.
- WÜRTH, J.F.X.**, *Leçons hollandaises de littérature et de morale*. Luxembourg, 1825.

De lange weg door de instituten

De geschiedenis van de neerlandistiek in Duitsland.

Een inventarisatie

---

1. Inleiding

De neerlandistiek in Duitsland kent evenveel breuken, ideologische dwaalwegen en nieuwe aanzetten als de andere academische vakken daar. Voor het grootste deel zijn ze te wijten aan de instrumentalisatie van de wetenschap door de politiek en – onlosmakelijk daarmee verbonden – het opportunisme van wetenschappers. Een tweede verklaring, met minder verstrekkende gevolgen, is de onduidelijke en bovendien late scheiding tussen de vakgroepen germanistiek en neerlandistiek. De Duitse neerlandistiek – of: de neerlandistiek in Duitsland – behoort in dat opzicht tot de meest tumultueuze, complexe en wellicht ook spannendste van alle vormen van neerlandistiek in het buitenland.

De geschiedenis van de neerlandistiek in Duitsland is nog niet geschreven. Wel zijn er talrijke artikelen die variëren van een beknopte geschiedenis van één enkele vakgroep tot een overzicht van de verhouding tussen de neerlandistiek en germanistiek over een periode van circa honderdvijftig jaar. Gezien de beperkte omvang van dit artikel is een inventarisatie van al die artikelen niet mogelijk – en ook niet zinvol. Ik heb ervoor gekozen mij grotendeels te concentreren op studies waarin het gaat over de beoefening van de neerlandistiek op het huidige Duitse grondgebied. Ik maak alleen gebruik van artikelen die de Nederlandse taal- en letterkunde beschrijven binnen de grenzen van het huidige Duitsland, die sterk verschillen van die in de periode voor en na 1871, 1949 en 1990. Dat betekent allereerst dat ik weinig tot geen aandacht zal besteden aan vakken als Neder-Duits, cultuur- en volkskunde en dialectologie die niet alleen samen met de neerlandistiek maar ook met de scandinavistiek – soms al vanaf het ontstaan van de germanistiek aan het begin van de negentiende eeuw, soms later – deel uitmaakten van de vakgroepen germanistiek. Die germanistiek heeft in het Duitse taalgebied een grote rol gespeeld bij het nationaal-culturele integratieproces, de vorming van een ‘Kulturnation’ als voorwaarde voor een latere ‘Staatsnation’ in die eeuw. Ik zal daarvan afwijken als het nodig is – zoals bij Hoffmann von Fallersleben die in de negentiende eeuw hoogleraar germanistiek in Breslau (het huidige Wrocław) was en tot het netwerk van Duitse germanisten behoorde.¹

In deze bijdrage zal ik eerst een analyse geven van enkele uitgebreide over-

zichtsartikelen over de neerlandistiek in Duitsland en mij vervolgens concentreren op studies die aan de diverse vakgroepen zijn gewijd. Maar eerst volgt een korte schets van de criteria die het kader vormen van een vruchtbare geschiedschrijving van een filologie.

2. Criteria

Wat van deze inventarisatie kan worden verwacht is een analyse van bestaand onderzoek dat wordt getoetst aan de criteria die momenteel in de geschiedschrijving van filologieën worden of kunnen worden gebruikt.² Alleen op die manier wordt duidelijk waar nader onderzoek noodzakelijk en wenselijk is.

In het onderzoek van de germanisten worden twee beproefde methodische invalshoeken genoemd: Luhmanns systeemtheorie (Luhmann 1992a, 1992b en 1994) en Bourdieus wetenschapssociologie (Bourdieu 1981, 1988 en 1989). De methodologie van Luhmann en Bourdieu biedt een oplossing voor het dilemma van de wetenschapsgeschiedenis dat Kuhn (1977) al beschreef: ze richt zich of alleen op de inhoud van wetenschap (de theorieën en methoden) of alleen op de activiteiten van wetenschappers als sociale groep. Ook Voßkamps (1990) pleit voor een meervoudig perspectief verwijst naar dit dilemma: zijn kritiek op studies over wetenschapsgeschiedenis luidt dat ze hoofdzakelijk zijn gewijd aan de structuren (organisatie, overheidsbeleid, leden van de organisatie, benoemingsprocedures, studentenaantallen en financiële middelen) maar de doelen verwaarlozen. Bij die doelen gaat het om onderwijs en onderzoek – en in het bijzonder ook de inhoud van dat onderzoek: studies en artikelen in (Nederlandsstalige en/of Duitstalige) tijdschriften, de debatten binnen een filologie, de zwaartepunten van de publicaties en de plaats van de betreffende wetenschapper binnen het (inter)nationale academische en literaire systeem.³ Dit meervoudig perspectief kan – en voor de buitenlandse variant van een filologie is dat verhelderend – worden uitgebreid door ook aandacht te besteden aan de activiteiten van neerlandici buiten hun strikte academische werkzaamheden – aan activiteiten die bij Latour (1999) onder het punt ‘Public Representation’ vallen. Voor filologieën zijn dat activiteiten voor een breder publiek zoals tekstedities, literatuurgeschiedenissen, encyclopedieën, woordenboeken, lesboeken Nederlands en lezingen. Voor een klein vak als de neerlandistiek in Duitsland, waar bovendien tot in de jaren zestig van de twintigste eeuw geen leraren werden opgeleid, zijn die van groot belang.

3. Overzichtsartikelen

Er zijn enkele overzichtsartikelen over de neerlandistiek in Duitsland: allereerst inventarisaties van Jalink (1967a), Baerlecken⁴ en Thys (1977). Ter Haar (1998) onderzoekt de verhouding tussen de germanistiek en de neerlandistiek en beschrijft het lange emancipatieproces. Verder zijn er enkele overzichten die betrekkingen hebben op een genre (Kloos 1992) of de periode rond 1980 (Vekeman 1980).

De oorsprong van de congressen van de *Internationale Vereniging voor Neerlan-*

distiek, die nu regelmatig plaatshebben, en van deze vereniging zelf ligt rond 1960 toen docenten uit het buitenland voor het eerst bijeenkwamen.⁵ Daaruit ontstond in 1967 de publicatie *De nederlandistiek in het buitenland*, samengesteld door de eerder genoemde Jalink en Thys. Jalink presenteert onder de titel ‘De Nederlandistiek aan de universiteiten in de Bondsrepubliek en West-Berlijn’ de resultaten van zijn onderzoek, hoofdzakelijk feiten – al moet wel worden vermeld dat hij de eerste is die ze heeft verzameld en gepubliceerd. Zijn inventarisatie kent de volgende structuur: ‘Facta: Leerstoelen en lectoraten’, ‘De docenten’, ‘Onderwijsvakken’, ‘Studenten’, ‘De examenpositie van het Nederlands’, ‘Seminariebibliotheken’, ‘Contacten met Nederland en Vlaanderen’, ‘Conferenties en studiereizen’ en ‘Samenvattende opmerkingen en conclusies’. Hij besteedt aandacht aan veel onderdelen die tegenwoordig in het onderzoek naar een academische filologie van belang zijn: de plaats van de neerlandistiek in de academische organisatie, het jaar van oprichting, de docenten en de status van het vak (hoofdvak, bijvak of een lectoraat). Maar hij is onzorgvuldig: hij presenteert de gegevens zonder ze te interpreteren, laat bronvermeldingen achterwege en de gegevens die hij noemt zijn vermoedelijk – zoals uit zijn beschrijving van Johannes Franck blijkt – op mededelingen van collega’s gebaseerd. Verder laat hij na de doelen te noemen: informatie over de inhoud van colleges, thema’s en theoretische uitgangspunten van de publicaties. Omdat de strekking van zijn verslag vrij negatief is, voegt hij er nog een aantal paragrafen aan toe waarin hij ingaat op de vermeende Duitse vooroordelen tegen het Nederlands. Hij betoogt verder dat het onderwijs in de Duitse neerlandistiek lange tijd ‘over het geheel genomen niet op academisch peil’ stond. Dat heeft ermee te maken, vervolgt hij, dat Nederlands geen examenvak was en lectoren en docenten hoofdzakelijk taalverwerving doceerden. Ook beweert hij dat het onderzoek ‘vrijwel geen resultaten meer opleverde’:

Dat [...] blijkt uit het feit, dat terwijl in verder verwijderde landen als Frankrijk, Engeland, de Verenigde Staten, Australië enz. telkens weer dissertaties, studies, monografieën, die een onderwerp uit de Nederlandse taal- en letterkundige geschiedenis behandelen, verschijnen, ons grootste buurland de laatste decennien met stomheid geslagen was (Jalink 1967a, 30).

Essentieel voor de negatieve teneur van zijn inventarisatie is dat hij geen voorstander is van neerlandistiek die in Duitsland door Duitsers wordt beoefend en van publicaties van neerlandici in het Duits. Hij negeert ze zelfs – dat blijkt uit het laatste citaat – of keurt ze af en bekritiseert de bemoeienis van de germanisten met de neerlandistiek in de volgende dramatische bewoordingen:

De schaduw van de germanistiek, waarin de Nederlandse filologie in Westduitsland van het begin af aan gestaan heeft, is lange tijd een slagschaduw gebleven, die volwaardige vruchten aan deze boom gedurende decennien belet heeft tot rijpheid te komen (Jalink 1967a, 57).

Hoogleraren als Johannes Franck (Bonn), M.J. van der Meer (Frankfurt am Main) en Theodor Frings (Bonn en Leipzig) beschouwt hij niet als neerlandici maar toch krijgen zij aan het eind van deze publicatie een uitgebreid biografisch en bibliografisch overzicht. Hoewel Van der Meer een Nederlander is, schrijft hij, moet ‘men hem toch wel tot de Duitse vakbroeders rekenen, daar hij als hoogleraar aan een Duitse universiteit doceerde en daar de belangrijkste vruchten van zijn onderzoek publiceerde’ (Jalink 1967a, 16). Jalinks beperkte visie op de neerlandistiek leidt er uiteindelijk mede toe dat hij de vele publicaties niet noemt die in het Derde Rijk – ook op het gebied van de neerlandistiek en ook van de hand van Nederlanders en Vlamingen – in Duitsland en daarbuiten zijn verschenen.

Baerlecken, die onlangs is overleden, betoogt dat Jalinks beeld van de neerlandistiek niet alleen onjuist is maar de Duitse neerlandistiek ook sterk heeft geschaad (Baerlecken & Tiedau 2003, 877–879) en voor Klaas Heeroma aanleiding is geweest om te eisen dat de lectoraten en leerstoelen in Duitsland door Nederlanders en Vlamingen moesten worden bezet. Zij geeft vervolgens een beperkte opsomming van de in Duitsland werkzame neerlandici (waarbij het haar om de aantallen Duitsers, Nederlanders en Vlamingen gaat) maar net als in Jalinks bericht ontbreken hier de bronvermeldingen. Verder geeft zij een uitgebreid overzicht van de neerlandistiek in Keulen – ik kom daar nog op terug –, en beschuldigt Jalink van foute sympathieën in het Derde Rijk. Het was wenselijk geweest als zij haar beweringen met bronnen had gestaafd – waarbij de beleidsstukken over de positie van de neerlandistiek in Duitsland interessanter zijn dan Jalinks mogelijke dwaalwegen op ideologisch gebied.

In elk geval is nader onderzoek naar de betrouwbaarheid van Jalinks lijst noodzakelijk – vooral ook omdat het overgrote deel van de artikelen dat later is verschenen hoogstwaarschijnlijk op zijn gegevens gebaseerd is. Uit zijn lijst wordt wel duidelijk dat de continuïteit van de academische Nederlandse taal- en letterkunde in het bijzonder te vinden is in Bonn (1886, jaartal tussen haakjes verwijst naar het jaar waarin de lector of bijzonder hoogleraar is benoemd of in dienst is getreden), Berlijn (1910), Frankfurt am Main (1914), Leipzig (1919), Hamburg (1919), Münster (1920), Göttingen (1921), Marburg (1923), Kiel (1924) en Keulen (1928, maar colleges begonnen – volgens Van Uffelen 1991 – al in 1919). Verder blijkt uit zijn gegevens dat er bij de oprichting van lectoraten of benoemingen van (bijzondere) hoogleraren Nederlandse taal- en letterkunde sprake is van drie fasen: de periode tot 1918, vervolgens de periode 1918–1945 en ten slotte de naoorlogse jaren waarin de eerste twee instituten voor Nederlands (Keulen en Münster) en talrijke kleine lectoraten werden opgericht die inmiddels al weer ten dele zijn verdwenen of waarvan nog slechts leeropdrachten resteren (bijvoorbeeld Erlangen 1947, Tübingen 1951, Saarbrücken 1958, München 1965 of Würzburg 1965).

Walter Thys, naast Jalink een van de drijvende krachten achter de oprichting van de IVN, publiceerde in 1977 eveneens een overzicht van de neerlandistiek in Duitsland. Het komt in grote lijnen overeen met dat van Jalink al breidt Thys

het uit met informatie over de neerlandistiek in de DDR, te weten Leipzig en Oost-Berlijn. Ook Thys vermeldt geen bronnen. Voor Leipzig worden André Jolles, Theodor Frings en Gerhart Worgt genoemd en Thys maakt duidelijk dat Leipzig als opleidingscentrum voor de neerlandistiek in Oost-Europa moet worden beschouwd. Hij gaat in op de organisatie, de plaats van de neerlandistiek aan de universiteiten en noemt enkele namen, publicaties en jaartallen.

Ter Haar (1998) onderzoekt de Nederlandse taal- en letterkunde in Duitsland tussen de polen 'Vereinnahmung' en 'Abgrenzung', en besteedt in het bijzonder aandacht aan de ideologische opvattingen binnen de germanistiek. Daarbij komt de relatie tussen de neerlandistiek en germanistiek vanaf het begin van de negentiende eeuw tot in de jaren negentig van de twintigste eeuw ter sprake. Hij betoogt dat de Nederlandse taal en delen van de Nederlandse literatuur

eine meistens recht bescheidene Hilfsfunktion für die deutsche Philologie [erfüllten]. Es betraf primär das Gemeingermanische und wurde damit nur zu oft für deutsch-völkische Anliegen vereinnahmt (Ter Haar 1998, 697).

Uit zijn analyse van enkele artikelen over Nederlandse literatuur – Middelnederlandse letterkunde, want de moderne letterkunde heeft vanaf het begin in de academische wereld van de germanistiek en in de literatuurgeschiedenissen die zij schreven vrijwel geen rol gespeeld – blijkt dat daar pas in de jaren zestig van de twintigste eeuw verandering in kwam. De Duitse germanisten lieten de moderne Nederlandse literatuur lange tijd links liggen 'weil in ihr angeblich nicht der germanische, sondern vor allem der französische Einfluß dominiert' (Ter Haar 1998, 710). De verklaring voor de geringe status van vrijwel alle facetten van het Nederlands is er volgens Ter Haar in gelegen dat voor Jacob Grimm, één van de grondleggers van de germanistiek, de begrippen 'deutsch' en 'germanisch' identiek waren en er in zijn ideeënwereld geen plaats was voor het Nederlands als zelfstandige taal. Hij gaat verder uitgebreid in op de correspondentie en publicaties van Grimm, beschrijft de contacten tussen Grimm en enkele Nederlandse taalwetenschappers en Vlaamse auteurs en verwijst naar Grimms woordenboek dat het voorbeeld werd voor de Nederlander De Vries.⁶

De voortzetting van Grimms opvattingen ziet Ter Haar in de activiteiten van Heinrich Hoffmann von Fallersleben die eveneens niet te scheiden zijn van de politieke intenties. Vanaf dat moment komt er tevens een

für die spätere Zeit charakterisches pejoratives und abschätziges Element hinzu, das letztlich dem Negativbild entspringt, das sich spätestens seit Ernst Moritz Arndt und vor allem während der Romantik vom Niederländer als Philister, als nur auf Geld und Nützlichkeit zielendem, zur Poesie unfähigem Sonderling entwickelt hatte (Ter Haar 1998, 705).

Volgens Hoffmann von Fallersleben was de oude literatuur wel de moeite waard omdat die nog dicht bij de Duitse oorsprong zou staan terwijl de moderne letterkunde onder Franse invloed stond. Ter Haar laat verder zien dat Grimms opvattingen over Nederlandse letterkunde ook in de twintigste eeuw nog dominant waren binnen de germanistiek.

Afgrenzing, het tweede element in Ter Haars artikel, komt in Nederland van de zijde van de neerlandici en germanisten die weliswaar veel waardering voor Grimms wetenschappelijke publicaties hadden, maar wel hun eigen vakgebied afgrensden van de germanistiek. Ter Haar gaat in het bijzonder in op Jonckbloet en De Vries, de neerlandici die deelnamen aan het eerste congres van germanisten, dat in 1846 plaats had. Dat de geringe status van de neerlandistiek binnen de germanistiek verstrekkende gevolgen voor de positie van de neerlandistiek wereldwijd heeft gehad, komt volgens hem ten slotte doordat men

außerhalb Deutschlands die germanistischen Abteilungen nach deutschem Muster einrichtete und häufig auch mit deutschem Personal versah, [en zodoende] wurde damit gleichzeitig die subalterne Position der Niederlandistik institutionalisiert (Ter Haar 1998, 713f).

Het overzicht van de contacten tussen Nederlandse literatuur- en taalwetenschappers in de negentiende eeuw is nog niet afgerond. De brieven tussen Jacob Grimm en Belgische en Nederlandse wetenschappers zijn bijvoorbeeld nog niet in het geheel gepubliceerd. Over Hoffmann von Fallerslebens relatie met Nederland en Vlaanderen bestaan enkele oudere studies (o.a. Deprez 1963, Nelde 1967 en 1972), de recentere zijn als samenvattingen daarvan te beschouwen (Prędota 2000, Urbańska 2002).

Opvallend is het grote aantal literatuurgeschiedenissen van germanisten aan het eind van de negentiende en begin twintigste eeuw waarin de Nederlandstalige literatuur een plaats krijgt. Hun betekenis gaat verder dan de reflectie op het eigen vak want ze dienen ook de publieke representatie. Uit Ulrike Kloos' imagologische studie naar Nederlandse literatuur in Duitse literatuurgeschiedenissen blijkt dat de Duitse germanistiek het Nederlandstalige gebied in het algemeen beschouwde als 'zum deutschen Kulturraum gehörig und mehr oder weniger als Verlängerung des niederdeutschen Gebietes [...], mit der Konsequenz, die niederländische Sprache als niederdeutschen Dialekt zu behandeln' (Kloos 1992, 12). Tot ver in de twintigste eeuw leefde de opvatting dat het Nederlands een soort 'minderentwickelter Zweig des Deutschen [sei], der sich zu irgend einem Zeitpunkt [...] vom Deutschen abgesondert und seinen Status als "Mundart" in den der "Schriftsprache" abgeändert habe' (Kloos 1992, 15). De belangstelling in Duitsland voor het Nederlandse taalgebied nam volgens haar aan het eind van de negentiende eeuw toe: 'Überheblicher Nationalismus, militanter Anspruch auf deutsche Weltgeltung und Alldeutschtum sollten auch in der Wissenschaft die Akzente anders setzen' (Kloos 1992, 114). Zij betoogt dat nieuwe irrationele stromingen invloed uitoefenden op het onderzoek van de

germanisten en dat dit leidde tot hernieuwde belangstelling voor het Nederlandse taalgebied, in het bijzonder voor Vlaanderen. Die belangstelling zou kort voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog en direct na 1914 tot een ware ‘Flandern-Romantik’ leiden. Dat Vlaanderen bij de Duitse germanisten op bijzondere belangstelling kon rekenen had, aldus Kloos, te maken met het feit dat sommigen van hen de ‘Vlaamse Beweging’ als een “‘Volkstumskampf’” zwischen deutsch-germanischem und französisch-romanischem “Wesen” [...] interpreterden (Kloos 1992, 12f). Net als Ter Haars artikel is de studie van Kloos een onderzoek naar de ideologie van delen van de germanistiek en wordt er bijvoorbeeld geen melding gemaakt van de plaats van deze germanisten in het academische systeem, hun netwerk, overige artikelen en de verspreiding van de besproken literatuurgeschiedenissen.

4. De diverse vakgroepen

Eerste resultaten van de geschiedschrijving van de neerlandistiek in Duitsland zijn studies en artikelen over de geschiedenis van de neerlandistiek in Keulen, Leipzig en Münster. Verder zijn er kleinere bijdragen over Berlijn, Bonn, Frankfurt am Main en Oldenburg. Zoals ik in de inleiding al schreef, zijn er weliswaar veel artikelen over de neerlandistiek aan andere universiteiten maar de informatie daarin komt grotendeels overeen met die in Jalinks inventarisatie uit 1967.

4.1 Berlijn

Over de neerlandistiek aan universiteiten te Berlijn – ten eerste de Friedrich-Wilhelms-Universität (1828 tot 1946), de Berliner Universität (van 1946 tot 1949) en vanaf 1949 de Humboldt-Universität (DDR) en ten tweede de Freie Universität (BRD) die in 1948 werd opgericht – is het een en ander gepubliceerd maar een synthese van het materiaal is er tot dusver niet en archiefonderzoek is nauwelijks verricht.

Uit de gepubliceerde gegevens blijkt dat de neerlandistiek in Berlijn vanaf het begin onder invloed stond van vertegenwoordigers van ‘völkische’ opvattingen. Een voorbeeld daarvan is Herman Wirth die van 1912 tot 1916 lector Nederlands te Berlijn was. Zijn latere publicaties (bijvoorbeeld *Der Aufgang der Menschheit*, 1928–1934) en zijn activiteiten voor het nationaalsocialisme komen niet ter sprake in publicaties over de neerlandistiek (hij was in 1935 samen met Himmler medeoprichter van de ‘Ahnenerbe’ van de ss, waarvoor ook Walter von Stokar, die uiteindelijk in het Derde Rijk de leiding kreeg van het ‘Niederländisches Institut’ te Keulen, werkzaam was). Baumann (1995) en Van Gilst (2006) beschrijven zijn leven en publicaties, maar in beide – diletantische – werken ontbreekt de achtergrond van Wirth als neerlandicus.

Verder werkte Michiel van de Kerckhove vanaf 1919 als lector Nederlands aan de Friedrich-Wilhelms-Universität. Dolderer, die de lijst met Van de Kerckhoves voorgangers kennelijk niet heeft gezien, noemt dit ‘het begin van een haast vijftigjarige academische loopbaan waarbij Van de Kerckhove de grondlegger zou

worden van de neerlandistiek aan Berlijnse hogescholen' (Dolderer 2000c, 196f). Hij stichtte, aldus Dolderer, 'aan de nieuwe Freie Universität in West-Berlijn het departement Nederlands en maakte er van 1949 tot 1968 als hoogleraar de dienst uit' (Dolderer 2000c, 198). Archiefonderzoek zou opheldering over deze uitspraak moeten geven. Van de Kerckhove was net als Verhulst en Vlamynck krijgsgevangene geweest in het kamp te Göttingen, niet veroordeeld wegens activisme 'maar wegens vaandelvlucht' en was in Berlijn, vervolgt Dolderer, 'propagandist van de Vlaamse zaak' (Dolderer 2000c, 197). Onderzoek zou verder moeten verduidelijken of de politieke overtuigingen van Wirth en Van de Kerckhove ook blijken uit hun colleges of publicaties op het gebied van de neerlandistiek.

Daniël de Vin, die in 1968 in Berlijn als lector Nederlands begon, publiceerde in 1972 een artikel over zijn activiteiten en colleges aan de Freie Universität. Hij noemt de lectoren in Berlijn (de eerste, van 1910 tot 1912 aan de Friedrich-Wilhelms-Universität was Josef van de Weijer), enkele publicaties van Van de Kerckhove en geeft summier informatie over diens colleges. Van de Kerckhove behandelde de Nederlandse letterkunde van 'de middeleeuwen tot nu' – opmerkelijk genoeg ook moderne letterkunde – en gaf colleges Middelnederlands en Zuid-Afrikaans (De Vin 1972, 128). Verder gaat hij in op de (lage) studenten-aantallen, het feit dat Nederlands geen examenvak was, op G.H. Arendt, de opvolger van Van de Kerckhove, lesboeken taalverwerving en uitwisseling met Nederland en Vlaanderen.

Arendt komt ook ter sprake in het verslag van Baerlecken die na haar activiteiten in Aken van 1974 tot 1978 werkzaam was aan de Freie Universität. Baerlecken, die hem nog kende uit hun gemeenschappelijke Keulse tijd, schrijft: 'Prof. Arendt hatte schon eine Weile die Grundlagen erarbeitet. Ich bekam den Auftrag, die Hauptseminar-Phase zu entwickeln' (Baerlecken & Tiedau 2003, 881). Pas in de jaren zeventig zou Nederlands aan de fu een volwaardige studie worden – Arendt had er rond 1970 een studieplan voor opgezet – maar over dat proces zijn geen gegevens gepubliceerd.

Over de organisatie en doelen van de neerlandistiek aan de Humboldt-Universität, waar vanaf 1957 weer Nederlands werd gegeven (Thys & Jalink 1967, 48), ontbreekt nader onderzoek.

4.2 Bonn

Johannes Franck (1854–1914) was van 1886 tot 1912 buitengewoon hoogleraar voor Neder-Duitse en Nederlandse taal en literatuur in Bonn en van 1912 tot zijn dood gewoon hoogleraar in deze vakken. Hij had van 1877 tot 1879 in Leiden Middelnederlands bij Matthias de Vries gestudeerd. In deze periode waar het pangermanisme en 'allduitsche Tendenzen' op hun hoogtepunt waren, lijkt daar bij Franck geen sprake van te zijn, schrijft Kloos (Kloos 1992, 132). In het *Internationales Germanistenlexikon* wijdt Elspass (2003, 513–515) een lemma aan hem waarbij in het kort alle aspecten worden genoemd die van belang zijn om een indruk van een wetenschapper te krijgen.⁷ Jalink (1967b,

201) wijst er op dat Franck het Nederlands onvoldoende beheerste: ‘de sporen van deze lacune zijn in sommige van zijn publicaties en met name in zijn *Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche taal* wel terug te vinden.’ Zoals eerder bleek was Jalink geen voorstander van Duitsers die Nederlands doceerden en over onderwerpen op dat gebied publiceerden.

Een andere invloedrijke hoogleraar die in Bonn heeft gedoceerd, is Theodor Frings (1886–1968) die er in 1919 werd benoemd (hij was er al in 1915 ‘Privatdozent’) en wiens habilitatie bij Franck in 1914 vanwege Francks overlijden geen doorgang kon vinden. Over Frings’ periode in Bonn schrijft Lerchner (1967, 209–222) in het overzicht van Thys en Jalink, er is een lemma aan hem gewijd in het *Internationales Germanistenlexikon* en Goossens (2004–) schrijft een lemma in het onlangs gelanceerde *Bio- en bibliografisch lexicon van de neerlandistiek*. Goossens’ bijdrage krijgt een meerwaarde door het lemma ‘Invloed en evaluatie’ (essentiële informatie die in vrijwel geen ander bijdrage te vinden is), de bijdrage in het *Germanistenlexikon* door de volledigheid.

Ten slotte is ook Jalink zelf verbonden geweest aan de universiteit van Bonn. In Thys’ necrologie (Thys 1973) is vooral informatie te vinden over Jalinks biografie, zijn studie (Jalink zou van 1936 tot 1943 germanistiek met de bijvakken Nederlands en kunstgeschiedenis in München hebben gestudeerd) en zijn naoorlogse periode in Bonn waar hij in 1949 promoveerde op Leopold en lector werd. Thys gaat ook in op de geschiedenis van het Nederlands in Bonn, noemt enkele van Jalinks voorgangers en publicaties (onder meer het lesboek *Langenscheidts praktisches Lehrbuch Niederländisch* uit 1963 dat hij samen met Van den Toorn heeft geschreven). In het bijzonder Jalinks beleidsmatige werk krijgt veel aandacht: zijn rol binnen de ivN, zijn contacten met de Nederlandse ambassade te Bonn waaruit een ‘rapport’ over het Nederlands in Duitsland voortvloeide dat, aldus Thys (1973, 176f), ‘van enorme betekenis [is] geweest voor de uitbouw van de neerlandistiek in de Duitse Bondsrepubliek in de jaren zestig’. Zoals bleek heeft Baerlecken daar op gereageerd en nader onderzoek zou de invloed van Jalinks opvattingen op de beleidsbepalers voor de neerlandistiek in Duitsland moeten verduidelijken.

4.3 Frankfurt am Main

Het Holland-Instituut in Frankfurt am Main, dat als voorloper van het ‘Zentrum für Niederlande-Studien’ te Münster kan worden beschouwd, ging in eerste instantie niet uit van de universiteit zelf maar van een vereniging en zou van 1921 tot 1935 bestaan. Er zijn twee artikelen over gepubliceerd. Allereerst Jalinks levensschets over Van der Meer die, zoals hij zelf aangeeft, berust op informatie van J.G. Wilmots, voormalig lector aan de universiteit Frankfurt. Jalink noemt de colleges van Van der Meer, enkele publicaties van het ‘Institut’, de financiering en citeert één van de doelen: de bevordering van ‘de wetenschappelijke studie van Nederland en zijn koloniën alsook het wederzijds begrip en de wederzijdse toenadering [...]’ (Jalink 1967c, 224). Jalink uit zijn ongenoegen over het einde van het ‘Institut’ en de mogelijke benoeming van de

nieuwe lector, waar in 1932 sprake van is. Deze, dr. Endhoven,⁸ heeft na de Eerste Wereldoorlog in zijn publicaties kennelijk begrip getoond voor het Duitse beleid ten opzichte van Marokko. Jalink, die een voorstander van een strikte scheiding tussen politiek en wetenschap blijkt te zijn, beoordeelt dat als volgt: ‘welk een chauvinistische verwarring van wetenschap en politiek inzake de voorgenomen benoeming van de Heer Endhoven’ (Jalink 1967c, 226).

Uitgebreider en zorgvuldiger – door onder meer van diverse archieven gebruik te maken – is Gabel (2001). Hij gaat in op de activiteiten vóór de oprichting van het instituut die uitging van de ‘Nederlandse Kamer van Koophandel voor Duitsland’, de financiering (mede door de Nederlandse overheid), organisatie en doelstellingen van het instituut en de universiteit Frankfurt, een ‘Stiftungs-universität’ die in 1914 was opgericht. Verder geeft hij biografische informatie over Van der Meer en analyseert de publicaties van het instituut dat vooral belangrijk was als ‘deutsch-niederländische Begegnungsstätte sowie die Vortrags- und Publikationsaktivitäten’ (Gabel 2001, 88). De kloof die er tussen de praktijk en de doelstellingen ontstond, leidde tot conflicten omdat de taalkundige Van der Meer, aldus Gabel, de foute man voor een in principe goed idee was. Die verschillen van mening spitsten zich toe op het moment dat er een opvolger voor hem moest worden gezocht. Henri Emile Enthoven, ‘Privatdozent Diplomatiehistoriker’ aan de universiteiten van Amsterdam en Leiden, werd als een geschikte kandidaat beschouwd, maar hij werd niet meer benoemd: het instituut werd in 1935 opgeheven.

4.4 Keulen

Uit Van Uffelen *Geschichte des Instituts für Niederländische Philologie der Universität zu Köln* (1991) – tussen 1931 en 1945 het ‘Deutsch-Niederländisches Institut’, later geïntegreerd in de universiteit van Keulen – blijkt dat de oprichting ervan uitging van R.P. Oszward, F. Schöneberg en K. Menne. Deze Duitsers hadden nauwe banden met Vlaanderen en waren tijdens de Eerste Wereldoorlog werkzaam geweest in de ‘Besatzungsverwaltung’ in Vlaanderen. Menne was na 1918 tevens leider van de ‘Ortsgruppe der Deutsch-flämischen Gesellschaft’. Van Uffelen gaat uitgebreid in op de achtergronden van de oprichting, waarbij hij veel archiefmateriaal citeert, de pogingen het instituut officieel een plaats in de universitaire structuren te geven, de organisatie, colleges en financiën. Nadat in 1965 het ‘Institut für Niederländische Philologie’ zelfstandig was geworden en er met P.J.H. Vermeeren een hoogleraar en voorzitter van het instituut werd benoemd, kwam de nadruk op de filologie te liggen. Van Uffelen beschrijft de doelen en organisatie in deze en de daaropvolgende periode onder H.W.J. Vekeman: onderwijs en onderzoek, medewerkers, publieke representatie (lezingen en tijdschriften), studentenaantallen en zwaartepunten binnen het onderzoek.

Wat bij Van Uffelen weinig aan bod komt, komt uitgebreid ter sprake in het bericht van Baerlecken die van 1935 tot in de jaren zeventig binnen de neerlandistiek werkzaam is geweest (Baerlecken & Tiedau 2003), onder meer in

Keulen (1935–1943), Bonn (begin jaren veertig), Aken (1949–1974) en Berlijn (1974–1978). Uit haar uitvoerige ‘ooggetuigenverslag’ blijkt opnieuw de nauwe wisselwerking tussen wetenschap en politiek. Zij beschrijft het ontstaan van het instituut, de groeiende invloed van het nationaalsocialisme, de invloed van de politiek op de herdenking van Vondels 350ste verjaardag (onder meer bemoeienis van de Neder-Duitse schrijver Hans Friedich Blunck, 1933–1935 president van de ‘Reichsschrifttumskammer’), en de situatie in de Tweede Wereldoorlog toen het instituut mensen moest opleiden voor hun werkzaamheden in het bezette België en het vervolgens een ‘Forschungsinstitut [...] im Sinne der ss [...]’ werd. Ten slotte gaat zij ook in op de ondergeschikte rol van vrouwen in een grotendeels door mannen gedomineerde academische wereld – een aspect waar binnen de geschiedschrijving van filologieën weinig aandacht voor is en dat, zo laat zij doorschemeren, de reden is dat de plannen om na de oorlog een ‘Stiftungslehrstuhl’ in Keulen voor haar in het leven te roepen geen doorgang hebben gevonden. Haar bericht dient er mede toe haar visie op het verleden te geven waarin zij zich ernstig tekort gedaan voelt. Voor dit artikel maakt zij gebruik van haar persoonlijke archief dat voor de geschiedschrijving van de neerlandistiek van groot belang is.

4.5 Leipzig

André Jolles (1874–1946) was van 1919 tot 1945 hoogleraar Nederlands en vergelijkende literatuurwetenschap te Leipzig. In Thys (2000) heeft Walter Thys, emeritus hoogleraar aan de universiteiten Gent en Rijsel, vrijwel alles verzameld wat hij gedurende bijna vijftig jaar onderzoek naar Jolles heeft weten te achterhalen. Voor de geschiedschrijving van de neerlandistiek in Leipzig is deze uitgave een stevige en onmisbare basis: Thys presenteert onder meer gegevens over Jolles’ periode aan de vervlaamste universiteit van Gent in de Eerste Wereldoorlog, een lijst met colleges, officiële stukken van de universiteit, zijn netwerk, een publicatielijst en berichten van collega’s en studenten. Jolles’ keuze voor het nationaalsocialisme in 1933 betekende in de praktijk dat hij niet meer welkom was in Nederland en Frings het netwerk met het Nederlands-talige gebied alleen moest onderhouden.

De eerder genoemde Lechner, Goossens en Elspass schrijven over Frings’ tijd in Leipzig, waar hij vanaf 1927 werkzaam was. Uit deze artikelen en Bahner (1990) en Hipp (1992) blijkt Frings’ grote netwerk (met onder meer eredoctoraten van de universiteiten Amsterdam en Gent), veelzijdigheid aan publicaties, invloed en methodologie, maar over de organisatie van de neerlandistiek in Leipzig (structuur, colleges, studenten) ontbreken veel gegevens. Hipp geeft een kort overzicht van de neerlandistiek in Leipzig, vanaf het begin tot het eind van de jaren tachtig van de twintigste eeuw en noemt de docenten (van Jolles, Frings, Ludwig Erich Schmitt, Gerhard Worgt tot Hipp). Zij gaat in haar artikel ook in op benoemingsprocedures – René van Sint-Jan (Münster) en Van de Kerckhove (Berlijn) solliciteerden bijvoorbeeld naar de opvolging van Jolles – en maakt gebruik van het universiteitsarchief.

4.6 Münster

Geeraedts' artikel (1990) heeft wat opbouw en informatie betreft grote parallellen met dat van Van Uffelen (1991). Hij onderscheidt voor de neerlandistiek in Münster drie fasen: de periode van 1917 tot 1953, 1954 tot 1965 en 1965 tot 1990, en verbindt de geschiedenis van die perioden met de personen die grote impulsen aan de neerlandistiek in Münster hebben gegeven. Allereerst Frans Jostes wiens biografie, netwerk en publicaties Geeraedts noemt. Veel aandacht krijgt René van Sint-Jan die in 1920 tot lector werd benoemd. Van Sint-Jan was in België 'wegen seiner aktiven flämischen Gesinnung' (Geeraedts 1990, 574) tot tien jaar dwangarbeid veroordeeld. Verder volgt er een opsomming van de verwickelingen in het Derde Rijk en de periode daarna. Van de belangrijke neerlandici geeft Geeraedts een biografische schets, een overzicht van hun academische loopbaan, hun publicaties en netwerk. Verder noemt hij de diverse medewerkers in de verschillende tijdperken en beschrijft de plaats van de neerlandistiek in de organisatie van de universiteit. Ten slotte komen studentenaantallen ter sprake, de dissertaties en doctoraalscripties en activiteiten die tot de publieke representatie worden gerekend. Zijn overzicht is gebaseerd op diverse bronnen: 'Universitätsarchiv', 'Staats- und Stadtarchiv' en het persoonlijke archief van Van Sint-Jan – bronnen die overigens geen signatuur dragen. Die zijn wel te vinden in een artikel van Dolderer over Van Sint-Jan (Dolderer 2000b, 137–141).

Pilger (2004), die uitgaat van Luhmanns methodologie van het wetenschapssysteem, is de eerste germanist die bij de beschrijving van de geschiedenis van een instituut voor germanistiek ook aandacht besteedt aan de neerlandistiek. Verder noemt hij de publicaties niet alleen, maar plaatst ze ook in de methodologie van de tijd. Door gebruik te maken van de documenten van de verantwoordelijke ministeries van de deelstaat Nordrhein-Westfalen blijkt bovendien dat men zich daar actief heeft ingezet om de positie van het Nederlands te versterken. In vergelijking met het artikel van Geeraedts zijn in Pilgers studie – een gevolg van zijn keuze voor Luhmanns methodologie – meer gegevens te vinden over de organisatie en structuren van de universiteit en de verhouding tussen wetenschap en politiek.

Ten slotte besteden Pilger en Geeraedts aandacht aan de plannen voor een Duits-Nederlands instituut. Al in 1931 nam de rector van de universiteit Münster daarvoor het initiatief maar pas in 1988 stemde de verantwoordelijke minister van de deelstaat Nordrhein-Westfalen toe. Geeraedts (2006) gaat uitvoerig in op de eerste plannen voor het instituut (het 'resultaat van een van de eerste punten uit het Duits-Nederlandse cultureel akkoord uit het jaar 1961'), de taken van het 'Zentrum für Niederlande-Studien' zoals de definitieve naam luidt, en de plaats ervan binnen de structuur van de universiteit.

4.7 Oldenburg

Hoewel de universiteit in Oldenburg nog niet zo lang bestaat en ook de geschiedenis van de neerlandistiek daar in vergelijking met andere vakgroepen

te verwaarlozen lijkt, is er toch een belangrijke reden deze inventarisatie er mee af te sluiten. Francis Bulhof, die in 1981 in Oldenburg werd benoemd, publiceerde in 1988 een artikel waarin hij het volgende schreef: 'Als studierichting functioneert de neerlandistiek in de Bondsrepubliek eigenlijk pas twintig jaar [...]' (Bulhof 1988, 148). Maar pas met zijn aanstelling als hoogleraar moderne Nederlandse letterkunde was de neerlandistiek in Duitsland eindelijk volwassen geworden. Kort daarna werden ook in Keulen, Münster en Berlijn hoogleraren moderne letterkunde benoemd.

4.8 Pangermanisten, het 'völkische' gedachtegoed en de 'Westforschung'

Uit enkele hier geciteerde bijdragen bleek dat pangermanisten en organisaties als de 'Alldeutscher Verband' – en er zijn talrijke van dat soort organisaties geweest – veel belangstelling hadden voor het Nederlandstalige gebied, in het bijzonder voor Vlaanderen. Hoewel er in dit overzicht andere stemmen klonken, zijn wetenschap en politiek geen gescheiden domeinen en in de geschiedschrijving van de neerlandistiek in Duitsland zullen politieke opvattingen – de invloed van systemen op elkaar noemt Luhmann 'irritaties' tussen systemen – een prominente plaats innemen. Er zijn in de publicaties over dit onderwerp tot dusver twee grote lijnen te trekken: politiek komt niet of vrijwel niet ter sprake (zoals in de meeste artikelen) of de wetenschapper zoekt naar trefwoorden waarmee hij de betreffende germanist van nationalisme of imperialisme kan beschuldigen. Veel germanisten die zich in het verleden met onderwerpen bezighielden die nu tot de neerlandistiek behoren, kunnen door hun woordkeuze in publicaties al gauw tot deze eerder genoemde radicaal nationalistische en racistisch georiënteerde bewegingen worden gerekend die, zo luidt in het algemeen de opvatting, uiteindelijk wegbereiders van het nationaalsocialisme zijn geweest. De werkelijkheid is complexer en onderzoekers zullen nauwkeurig naar het kader moeten kijken waarin uitspraken over bijvoorbeeld de vermeende verwantschap tussen Duitse en Vlaamse 'stammen' worden gedaan.

De politieke gebeurtenissen staan aan de wieg van talrijke vakgroepen en lectoraten Nederlands. De verwickelingen rond René van Sint-Jan of André Jolles, die in België veroordeeld waren en daarom naar het buitenland waren gevlucht, zijn niet uniek. Het netwerk tussen Duitsers en Vlamingen dat tijdens de Duitse bezetting van België ontstond, bleef na 1918 bijzonder hecht. Dolderer (2000b) beschrijft onder meer de biografie van de 'activistische ballingen': allereerst Raf Verhulst, die van 1921 tot 1929 lector Nederlands aan de universiteit Göttingen was en opgevolgd werd door zijn schoonzoon Leo Delfos die er vanaf 1930 werkzaam was. Albert Vlamynck, vanaf 1928 lector Nederlands aan de universiteit Kiel en vanaf 1938 hoogleraar Nederlandse cultuur en volkskunde, is een ander voorbeeld. Dolderer richt zich in het bijzonder op hun verdere activistische activiteiten in Duitsland en gegevens over de universiteiten komen daarom maar zijdelings ter sprake.

Een bijzondere rol spelen de politieke implicaties bij deze transfer van weten-

schap: het cultureel-politieke – minder het wetenschappelijke – netwerk tussen Duitsland en Vlaanderen, dat vanuit economisch-strategische en nationaal-culturele overwegingen al ver voor de Eerste Wereldoorlog was ontstaan, is in kaart gebracht. Daarbij moet ook worden gedacht aan de opvattingen van de ‘Alldeutscher Verband’ en de pangermanisten tegenover de zogenaamde ‘Flamenfrage’ en de rol van de ‘aldietse’ beweging van C. Hansen en de contacten tussen Vlaanderen en Neder-Duitse bewegingen.

In het Derde Rijk was er net als bij vrijwel alle andere studierichtingen sprake van een ‘Politisierung der Wissenschaft’ die in het bijzonder bij Jolles en in de ontwikkeling van Keulen is beschreven. Baerlecken betoogt ten slotte dat voor de neerlandistiek na 1945 sprake was van continuïteit, al ontbreekt nader onderzoek. Dat zal moeten uitwijzen of Voßkamps (1985, 152 en 1990, 25) stelling voor de germanistiek van de ‘Doppelheit von wissenschaftsgeschichtlicher Kontinuität und politischer Diskontinuität’ ook voor de neerlandistiek rond 1933 en 1945 geldt.

Nieuwe impulsen aan onderzoek over de verhouding tussen politiek en wetenschap komt van de verzameling artikelen over de ‘Westforschung’, een pendant van de ‘Ostforschung’, interdisciplinair en internationaal onderzoek waar nieuwe disciplines als ‘Volks- en Rassenkunde’ en ‘Kulturraumforschung’ toe behoorden en waarvan de eerste resultaten in 2003 zijn gepubliceerd (Dietz et al. 2003). In het bijzonder informatie over de rol van Franz Petri, Franz Steinbach en Walter von Stokar en hun contacten met Nederlandse historici voor, tijdens en na de oorlog in met name het westelijke deel van Duitsland is essentieel voor de geschiedschrijving van de neerlandistiek in Duitsland.

5. Conclusie

Er is verrassend veel materiaal over de neerlandistiek in Duitsland – veel meer dan ik in dit artikel heb kunnen noemen. Maar het vormt een tussenbalans waarin het grotendeels over personen gaat, om de levensloop van individuele, al dan niet prominente vertegenwoordigers van het vak. Dit materiaal is noodzakelijk en vormt een bijdrage aan de geschiedschrijving van de neerlandistiek in Duitsland. Maar het is onvoldoende en vormt een voorlopig en wankel fundament. De biografische benadering is in het onderzoek van verwante disciplines een doodlopende weg gebleken. De continuïteit van de werkzaamheden van een wetenschapper zegt weinig tot niets over de continuïteit van thema’s, de methodologie of aanpassingen aan het politieke systeem.

De geschiedenis van de grote vakgroepen – Keulen, Leipzig en Münster – is weliswaar redelijk in kaart gebracht maar het is opvallend dat er slechts één artikel is – het betreft dat van Ter Haar – waarin een uitgebreid overzicht volgt van de verhouding tussen de neerlandistiek en germanistiek. Weinig aandacht hebben de meeste auteurs voor de doelen (onderwijs en onderzoek als basiselementen van het wetenschapssysteem), publicaties worden soms wel genoemd maar er is zelden gekeken naar de debatten en zwaartepunten in die publicaties, en de institutionele verwickelingen ontbreken in de meeste gevallen.

Verder wordt de theoretische basis zoals die zich binnen de germanistiek heeft ontwikkeld, verwaarloosd, vermelden de meeste auteurs hun bronnen niet en leunen zij met grote waarschijnlijkheid nog steeds op Jalinks inventarisatie.

De verklaring daarvoor ligt voor de hand. Neerlandici hebben tot dusver weinig belangstelling getoond voor onderzoek van germanisten naar onderwerpen die nu tot de neerlandistiek worden gerekend. Omgekeerd nemen de germanisten in hun onderzoek nauwelijks notitie van de neerlandistiek die in het verleden deel uitmaakte van hun vakgroepen germanistiek en instituten of van bijdragen over onderwerpen die nu tot de neerlandistiek behoren. Om een compleet beeld van de neerlandistiek te krijgen, zal er meer dan tot dusver het geval is geweest grensoverschrijdend onderzoek moeten worden gedaan. De neerlandistiek in Duitsland is voortgekomen uit en sterk bepaald door de germanistiek en daarom zal er meer aandacht moeten komen voor de institutionele, methodologische en theoretische interacties in de verschillende perioden in de geschiedenis. Ten slotte zal er ook over de grens tussen Duitsland en het Nederlandse taalgebied moeten worden gekeken want naar het beleid van de IVN voor de buitenlandse neerlandistiek is nog weinig onderzoek gedaan.

NOTEN

- 1 Zie ook Engelbrecht in dit nummer.
- 2 Zie voor een uitgebreid overzicht Grave (2009; te verschijnen).
- 3 Daarbij gaat het onder meer over de promotor, leerlingen, lidmaatschappen van academies, onderzoeksgroepen, redacties van tijdschriften en informatie over uitgeverijen waar publicaties zijn verschenen.
- 4 Baerlecken en Tiedau (2003). Dit artikel heeft een inleiding van Ulrich Tiedau. Daarna volgt een 'Zeitzeugenbericht' in de ik-vorm van Martha Baerlecken.
- 5 Zie ook Kristel (2009; te verschijnen).
- 6 Zie ook Soeteman (1982).
- 7 Daarbij gaat het om religie, echtgenote, levensomstandigheden, opleiding, studie, promotie, habilitatie, loopbaan, onderscheidingen, lidmaatschappen in vereni-

gingen, organisaties en academies, onderzoeksgebieden, zwaartepunt in onderwijs, leerlingen, zelfstandige publicaties, publicaties artikelen, publicatieorganen voor artikelen en recensies, uitgegeven tijdschriften, edities, literatuur over Franck (artikelen, necrologieën), monografieën, naslagwerken en nalatenschappen.

- 8 Jalink schrijft Endhoven, Gabel (2001) daarentegen Enthoven.

BIBLIOGRAFIE

- ANROOIJ, W. ET AL.**, *Bio- en bibliografisch lexicon van de neerlandistiek*. Dbnl: www.dbnl.org/tekst/anroo01bioe01/ Leiden, 2004-.
- BAERLECKEN, M. & TIEDAU, U.**, 'Das Deutsch-Niederländische Forschungsinstitut an der Universität Köln 1931-1945 und der

- Aufbau des Faches Niederlandistik in der frühen Bundesrepublik'. B. Dietz et al., *Griff nach dem Westen. Die 'Westforschung' der völkisch-nationalen Wissenschaften zum nordwesteuropäischen Raum (1919–1960)*. Münster/New York/Berlin/Munich, 2003 (= Studien zur Geschichte und Kultur Nordwesteuropas, vol. 6, part 2), 851–885.
- BAHNER, W.**, 'Theodor Frings: Mitglied und Präsident der Sächsischen Akademie der Wissenschaften zu Leipzig.' R. Grosse (ed.), *Sprache in der sozialen und kulturellen Entwicklung*. Beiträge eines Kolloquiums zu Ehren von Theodor Frings (1886–1968). Berlin, 1990, 11–19.
- BAUMANN, E.**, *Verzeichnis der Schriften, Manuskripte und Vorträge von Herman Felix Wirth Roeser Bosch von 1908 bis 1993 sowie der Schriften für, gegen, zu und über die Person und das Werk von Herman Wirth von 1908 bis 1995*. Hrsg. von der Gesellschaft für Europäische Urgemeinschaftskunde e.V. ('Herman-Wirth-Gesellschaft') Kolbermoor. Toppenstedt, 1995 (= Toppenstedter Reihe 13).
- BEHR, H.-J. (ED.)**, *August Hoffmann von Fallersleben 1798–1998*. Festschrift zum 200. Geburtstag. Bielefeld, 1999.
- BOURDIEU, P.**, 'The specificity of the scientific field.' C. Lemert (ed.), *French Sociology. Renewal and rupture since 1968*. New York, 1981, 257–293.
- BOURDIEU, P.**, *Homo academicus*. Deutsch von B. Schwibs. Frankfurt am Main, 1988.
- BOURDIEU, P.**, *Opstellen over smaak, habitus en het veldbegrip*. Gekozen door D. Pels. Vertaald uit het Frans door R. Hofstede et al. Amsterdam, 1989.
- BULHOF, F.**, 'En nu eens andersom: de toekomst van de neerlandistiek in Duitsland.' M. Prangel et al., *Duitsland in Nederland. Waar ligt de toekomst van de Nederlandse germanistiek?* Groningen, 1988, 146–155.
- BULHOF, F.**, 'Enkele aspecten van het letterkunde-onderwijs in het Nederlands aan buitenlandse universiteiten.' *Neerlandica extra muros*, 33, 3, 1995, 67–81.
- DEPREZ, A.**, *Briefwisseling tussen Jan Frans Willems en Hoffmann von Fallersleben (1836–1843)*. Gent, 1963.
- DIETZ, B. ET AL.**, *Griff nach dem Westen. Die 'Westforschung' der völkisch-nationalen Wissenschaften zum nordwesteuropäischen Raum (1919–1960)*. Münster/New York/Berlin/Munich, 2003 (= Studien zur Geschichte und Kultur Nordwesteuropas, vol. 6, part 2).
- DOLDERER, W.**, *Deutscher Imperialismus und belgischer Nationalitätenkonflikt. Die Rezeption der Flamenfrage in der deutschen Öffentlichkeit und deutsch-flämische Kontakte 1890–1920*. Melsungen, 1989 (= H. Lademacher & W. Mühlhausen (ed.) *Kasseler Forschungen zur Zeitgeschichte*, 7).
- DOLDERER, W.**, 'Activistische ballingen in Duitsland na de Eerste Wereldoorlog. Deel 1.' *Wetenschappelijke Tijdingen*, 59, 2000, 2, 67–98 [= Dolderer 2000a].
- DOLDERER, W.**, 'Activistische ballingen in Duitsland na de Eerste Wereldoorlog. Deel 11.' *Wetenschappelijke Tijdingen*, 59, 2000, 3, 131–161 [= Dolderer 2000b].
- DOLDERER, W.**, 'Activistische ballingen in Duitsland na de Eerste Wereldoorlog. Deel 111.' *Wetenschappelijke Tijdingen*, 59, 4, 2000, 195–225 [= Dolderer 2000c].
- ELSPASS, S.**, 'Franck, Johannes'. C. König et al., *Internationales Germanistenlexikon 1800–1950*. Bd. 1 A-G. Berlin, 2003, 513–515.
- GABEL, H.**, 'Zwischen Mythos und Logos. Niederlande-Forschung in Deutschland zur Zeit der Weimarer Republik.' *Jahrbuch des Zentrums für Niederlande-Studien*, 10/11, 1999–2000, Münster, 2001, 69–100.

- GEERAEDTS, L.**, 'Von Jostes zu Goossens. Zur Geschichte der Niederlandistik in Münster–1920–1990.' R. Damme et al., *Franco-Saxonica. Münstersche Studien zur niederländischen und niederdeutschen Philologie. Jan Goossens zum 60. Geburtstage.* Neumünster, 1990, 569–585.
- GEERAEDTS, L.**, 'Münster en de Nederlanden.' *Ons erfdeel*, 33, 4, 1991, 619–621.
- GILST, A. VAN**, Herman Wirth. Soesterberg, 2006 (= Aspekt-biografie).
- GOOSSENS, J.**, 'Frings, T.' W. van Anrooij et al., *Bio- en bibliografisch lexicon van de neerlandistiek.* Dbnl: www.dbnl.org/tekst/anroo01bioe01_01/fri0002.htm#22. Leiden, 2004–.
- GRAVE, J.**, 'Grenzen en mogelijkheden van de geschiedschrijving van de neerlandistiek'. M. Hüning et al., *Geschiedenis van de extramurale neerlandistiek in Europa.* Te verschijnen in 2009.
- HAAR, C. TER**, 'Nicht nur ein Appendix – Zur Relation zwischen Germanistik und Niederlandistik'. F. Fürberth et al., *Zur Geschichte und Problematik der Nationalphilologien in Europa. 150 Jahre Erste Germanistenversammlung in Frankfurt am Main (1846–1996).* Tübingen, 1998, 697–714.
- HIPP, H.**, 'Die Leipziger Niederlandistik und ihr Umfeld'. H. Hipp (ed.), *Niederlandistik und Germanistik. Tangenten und Schnittpunkte. Festschrift für Gerhard Worgt zum 65. Geburtstag.* Frankfurt am Main/Berlin/Bern u.a., 1992, 235–243.
- JALINK, J.M.**, 'De Nederlandistiek aan de universiteiten in de Bondsrepubliek en West-Berlijn.' W. Thys & J.M. Jalink, *De nederlandistiek in het buitenland. Het universitair onderwijs in de Nederlandse taal- en letterkunde cultuur- en politieke geschiedenis buiten Nederland en België.* 's-Gravenhage, 1967, 15–45 [= Jalink 1967a].
- JALINK, J.M.**, 'Professor Dr. Johannes Franck 1854–1914.' W. Thys & J.M. Jalink, *De nederlandistiek in het buitenland. Het universitair onderwijs in de Nederlandse taal- en letterkunde cultuur- en politieke geschiedenis buiten Nederland en België.* 's-Gravenhage, 1967, 201–205 [= Jalink 1967b].
- JALINK, J.M.**, 'Professor Dr. Marten Jan van der Meer (1864?–1931).' W. Thys & J.M. Jalink, *De nederlandistiek in het buitenland. Het universitair onderwijs in de Nederlandse taal- en letterkunde cultuur- en politieke geschiedenis buiten Nederland en België.* 's-Gravenhage, 1967, 223–227 [= Jalink 1967c].
- KLOOS, U.**, *Niederlandbild und deutsche Germanistik. Ein Beitrag zur komparatistischen Imagologie.* Amsterdam/Atlanta, 1992 (= *Studia Imagologica*, Bd. 4).
- KRISTEL, M.**, 'De internationale neerlandistiek verenigd: de ontstaans- en beginjaren van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek (IVN)'. M. Hüning et al., *Geschiedenis van de extramurale neerlandistiek in Europa.* Te verschijnen in 2009.
- KUHN, T.S.**, 'Die Wissenschaftsgeschichte.' T.S. Kuhn, *Die Entstehung des Neuen. Studien zur Struktur der Wissenschaftsgeschichte.* Frankfurt, 1977, 169–193.
- LATOUR, B.**, *Pandora's Hope. Essays on the Reality of Science Studies.* Cambridge, 1999.
- LERCHNER, G.**, 'Professor DR. DR. h.c. DR. h.c. Theodor Frings.' W. Thys & J.M. Jalink, *De nederlandistiek in het buitenland. Het universitair onderwijs in de Nederlandse taal- en letterkunde cultuur- en politieke geschiedenis buiten Nederland en België.* 's-Gravenhage, 1967, 209–211.
- LUHMANN, N.**, *Die Wissenschaft der Gesellschaft.* Frankfurt/Main, 1992 (= stw 1001) [= 1992a].
- LUHMANN, N.**, 'Die Universität als organisierte Institution.' A. Dress et al., *Die*

- humane Universität. Bielefeld 1969–1992. Festschrift für Karl Peter Grotemeyer.* Bielefeld, 1992, 54–61 [= 1992b].
- LUHMANN, N.**, ‘Die Gesellschaft und ihre Organisationen.’ H.-U. Derline et al., *Systemrationalität und Partialinteresse. Festschrift für Renate Mayntz.* Baden-Baden, 1994, 189–201.
- NELDE, P.H.**, *Flandern in der Sicht Hoffmanns von Fallersleben. Eine Untersuchung im Rahmen deutsch-flämischer Beziehungen im 19. Jahrhundert.* Wilrijk, 1967.
- NELDE, P.H.**, *Hoffmann von Fallersleben und die Niederlande.* Amsterdam, 1972 (= C. Minis (ed.), *Beschreibende Bibliographien.* Heft 3).
- PILGER, A.**, *Germanistik an der Universität Münster. Von den Anfängen bis in die Zeit der frühen Bundesrepublik.* Heidelberg, 2004.
- PRĘDOTA, S.**, ‘Hoffmanns “Horae Belgicae” und die mittelniederlndische Philologie.’ M. Haub et al., *Hoffmann von Fallersleben. Internationales Symposium Wroclaw/Breslau 2003.* Bielefeld, 2005, 151–161.
- ROOIJ, J. DE**, ‘Een kwart eeuw IVN.’ *Neerlandica extra muros*, 33, 3, 1995, 2–11.
- SOETEMAN, C.**, ‘De briefwisseling tussen Matthias de Vries en Jacob Grimm (1852–1863)’. *130 jaar Woordenboek der Nederlandsche Taal 1851–1981.* Leiden, 1982, 25–62.
- STERN, H.**, ‘Entwicklung der Niederlandistik an der Universität Leipzig. Tradition als Prmisse fr Gegenwart und Zukunft.’ *Nachbarsprache Niederländisch*, 9, 2, 1994, 142–147.
- THYS, W. & JALINK, J.M.**, *De nederlandistiek in het buitenland. Het universitair onderwijs in de Nederlandse taal- en letterkunde cultuur- en politieke geschiedenis buiten Nederland en België.* ’s-Gravenhage, 1967.
- THYS, W.**, ‘Jacob Marius Jalink. Druten 27 april 1895–’s-Gravenhage 12 september 1971. *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden 1971–1972.* Leiden, 1973, 165–184.
- THYS, W.**, ‘Neerlandistiek “extra muros”’. D.M. Bakker et al., *Geschiedenis van de Nederlandse taalkunde.* Den Bosch, 1977, 315–337.
- UFFELEN, H. VAN**, *Geschichte des Instituts fr Niederländische Philologie der Universität zu Köln.* Mönchengladbach, 1991.
- URBAŃSKA, K.**, ‘August Heinrich Hoffmann von Fallersleben en Jan Frans Willems – hun vriendschap en hun werk.’ S. KiedroŃ et al., *170 jaar neerlandistiek in Silezië. V Colloquium Neerlandicum Universitatis Wratislaviensis.* Wroclaw, 12–15 oktober 2000. Wroclaw, 2002, 173–181.
- VANACKER, D.**, *Het aktivistisch avontuur.* Gent, 1991.
- VEKEMAN, H.W.J.**, ‘De actuele situatie van de neerlandistiek in de Duitse Bondsrepubliek.’ *Ons erfdeel*, 23, 5, 1980, 645–654.
- VIN, D. DE**, ‘Het Nederlands in Berlijn.’ *Ons erfdeel*, 15, 1, 1972, 128–131.
- VOßKAMP, W.**, ‘Kontinuität und Diskontinuität. Zur deutschen Literaturwissenschaft im Dritten Reich’. P. Lundgreen et al., *Wissenschaft im Dritten Reich.* Frankfurt am Main, 1985, 140–162.
- VOßKAMP, W.**, ‘Literaturwissenschaft als Geisteswissenschaft. Thesen zur Geschichte der deutschen Literaturwissenschaft nach dem Zweiten Weltkrieg’. W. Prinz et al., *Die sog. Geisteswissenschaften. Innenansichten.* Frankfurt/Main, 1990, 240–247.
- WILS, L.**, *Flamenpolitik en aktivisme. Vlaanderen tegenover België in de Eerste Wereldoorlog.* Leuven, 1974.
- WORGT, G.**, ‘Nederlanders en Nederlands aan de Universiteit te Leipzig.’ *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1957, 4, 317–320.

Klein en toch groot

Een beknopte geschiedenis van de neerlandistiek
in Polen, Tsjechië en Slowakije

Voorspel

Polen, Tsjechië en Slowakije zijn drie landen die voor veel West-Europeanen gevoelsmatig in 'Oost-Europa' liggen, maar zichzelf als Centraal-Europa zien. Drie landen, waar voor de meeste Nederlandstaligen onbegrijpelijke Slavische talen worden gesproken. Drie landen, waar maar zeer weinig Nederlandstaligen bloeiende en grote vakgroepen neerlandistiek zouden verwachten. En toch drie landen met een lange traditie op neerlandistisch gebied.

De afdelingen neerlandistiek die in dit artikel worden besproken, zijn in de loop van de geschiedenis soms 'verhuisd' van land. Daarom eerst een klein historisch exposé. Tot 1945 behoorde Wrocław (in het Duits *Breslau*, in het Latijn *Wratislavia* en in het Tsjechisch *Vratislav*) als Pruisisch-Silezische stad tot het Duitse Rijk. Sinds 1945 is Silezië Pools grondgebied. Naar de stad zal in dit artikel verder als Wrocław worden verwezen. Praag was tot 1945 een half Duitstalige stad (in het Duits *Prag*, in het Tsjechisch *Praha*), tot 1918 hoofdstad van het Koninkrijk Bohemen binnen de dubbelmonarchie Oostenrijk-Hongarije, na 1918 hoofdstad van de nieuwe staat Tsjecho-Slowakije die in 1938 werd verdeeld in het Protectoraat Bohemen en Moravië (de beide landsdelen van Tsjechië), terwijl Slowakije onafhankelijk werd.¹ Na 1945 werd Tsjecho-Slowakije hersteld en sinds 1993 zijn er twee staten, Tsjechië en Slowakije. Bratislava, de hoofdstad van Slowakije, was tot 1945 een deels Hongaarse stad, voor 1918 met de naam *Pozsony* (in het Duits *Preßburg*, in het Tsjechisch *Prešpurk* en in het Slowaaks *Prešporok*). De andere steden die in dit artikel voorkomen, kregen pas na 1945 een afdeling neerlandistiek.

Geschriften over de neerlandistiek

Vóór 1945 zijn er vrijwel geen teksten die de historiografie van de neerlandistiek in dit gebied behandelen. De eerste teksten die indirect de neerlandistiek betreffen, zijn teksten over het leven van Hoffmann von Fallersleben, voorts Brouwer (1942) over Theodor Siebs en een felicitatie ter gelegenheid van de zestigste verjaardag van František Kalda (Schwanzer 1957). Afgezien van de tekst over Siebs betreffen deze teksten slechts zijdelings de neerlandistiek.

In 1967 werd onder de redactie van Walter Thys en Jacobus M. Jalink voor het

eerst een alomvattend overzicht samengesteld van alle vakgroepen en lectoraten neerlandistiek in het buitenland, voor zover bekend. In deze uitgave werden er voor het eerst overzichten gegeven van de neerlandistiek in Polen (Morciniec 1967) en van die in het toenmalige Tsjecho-Slowakije (Kalda 1967). Beide auteurs zullen we hierna nog tegenkomen.

Tot een vorm van historiografie van de neerlandistiek in het hier beschreven gebied zou het pas komen met de regelmatige verslagen van Stanisław Prędoła die het op zich nam om in *Neerlandica Wratislaviensia* niet alleen grondige overzichten op te nemen van alle in het Pools vertaalde Nederlandstalige literaire werken, maar vanaf 1976 tevens regelmatig aandacht besteedde aan de neerlandistiek als in Polen beoefende discipline. Voor Tsjechië en Slowakije wijdde Olga Krijtová wel verschillende artikelen aan de situatie op het gebied van de receptie van Nederlandstalige literatuur in Tsjechische vertaling, maar over de discipline werd nauwelijks iets vermeld tot Růžičková (1994) en Engelbrecht (1994) onafhankelijk van elkaar de situatie aan de Karelsuniversiteit in Praag en de aarzelend weer herlevende neerlandistiek in Bratislava en Olomouc beschreven.

De voornaamste historiografen van de moderne (en oudere) neerlandistiek in hun gebieden blijven Prędoła en later ook Stefan Kiedroń voor Polen, en Engelbrecht voor Tsjechië en Slowakije. Daarnaast zijn we voor de informatie vooral aangewezen op *in memoriams* – Kiedroń (2007; voor Zofia Klimaszewska), Klimaszewska & Wilmots (2005; voor Jan Czochralski), Mareček & Rampart (2002; voor Josef Skopal), Nosek (1984; voor Bohumil Trnka), Prędoła (1993b; voor Dorota Morciniec) en Terray (1969; voor František Kalda).²

Voor Polen is vooral de neerlandistiek in Wrocław goed gedocumenteerd (laatstelijk Kiedroń 2008), maar een alomvattend artikel over de neerlandistiek in heel Polen is voor het laatst uitgekomen met Mackowiak (1991). Voor Tsjechië en Slowakije werden er binnen de serie *Neerlandica* van de Palacký Universiteit van Olomouc tweemaal collecties metateksten over de neerlandistiek uitgegeven: de eerste, *50 jaar neerlandistiek in Moravië*, in 1999 (tweede druk Decloedt et al. 2000). De tweede keer gebeurde dit in 2008 (Engelbrecht et al. 2008), ditmaal met vrij complete historische overzichten van alle vakgroepen, met uitzondering van het vrij onlangs opgerichte lectoraat in het Slowaakse Ružomberok. Waardeoordelen worden er in geen van de genoemde publicaties gegeven.

In het onderzochte gebied zijn er nauwelijks inhoudelijke debatten gevoerd over de neerlandistiek. Elke universiteit heeft haar eigen curriculum samengesteld dat meestal sterk is beïnvloed door de bestaande curricula van de vakgroepen germanistiek of anglistiek, waaruit de respectieve instellingen neerlandistiek zijn voortgekomen. Zo er al inhoudelijke debatten hebben plaatsgevonden, is dit gebeurd in wetenschappelijke raden van de eigen universiteiten en in de nationale accreditatiecommissies. Die debatten zijn, voor zover ze al op schrift zijn gesteld, niet openbaar toegankelijk. De openbaar toegankelijke verslagen van dergelijke commissies behelzen uitsluitend puntsgewijs en beknopt aangegeven besluiten.

Onder verwijzing naar de genoemde publicaties schetst dit artikel derhalve vrijwel voor het eerst de geschiedenis van de Poolse, Slowaakse en Tsjechische neerlandistiek van het negentiende-eeuwse begin tot aan 2008.

August Hoffmann von Fallersleben, de pionier³

Afhankelijk van hoe er wordt geteld, gaat de neerlandistische traditie in het hier besproken gebied honderdvijfentachtig of bijna negentig jaar terug, afhankelijk van of we met de benoeming van Hoffmann von Fallersleben beginnen (1835) of met die van Kalda (1921). In het eerste geval beginnen we met het moment (1823) dat de op 2 april 1798 in Fallersleben⁴ geboren germanist en dichter August Hoffmann von Fallersleben (1798–1874) in Wrocław custos werd van de Universiteitsbibliotheek van *Schlesische Friedrich-Wilhelms-Universität Breslau*.⁵ Daar stootte hij onder andere op oudere Nederlandstalige literatuur, waarvoor hij al vanaf 1818 een passie had ontwikkeld. Met name de middelnederlandse literatuur had zijn oprechte interesse. Hoffmann von Fallersleben correspondeerde met Nederlandse, Vlaamse en Duitse geleerden, reisde meermalen naar Nederland en verwierf zo al spoedig zo'n bekendheid als onderzoeker, dat de Leidse universiteit hem in 1823 een eredoctoraat toekende voor zijn verdiensten voor de Nederlandse literatuur. Mede dankzij deze verdiensten als 'medioneerlandicus' werd Hoffmann von Fallersleben in 1830 benoemd tot buitengewoon hoogleraar germanistiek te Wrocław. In deze functie begon hij in datzelfde jaar een serie *Horae Belgicae* (Nederlandse Uren) uit te geven, die uiteindelijk twaalf delen zou tellen. Tot 1838 kwamen er in Wrocław zes delen uit met onder andere alle *Abele Spelen* en *Sotternieën*. Het laatste deel kwam uit in 1862.

In 1835 legde Hoffmann von Fallersleben zijn habilitatie voor op het thema *Caerl ende Elegast*. De habilitatie was succesvol en Hoffmann von Fallersleben werd benoemd tot gewoon hoogleraar germanistiek, een functie die hij tot 1842 zou bekleden, toen hij om politieke redenen uit deze functie werd ontheven. Hij stierf op 19 januari 1874 in Corvey. Wegens zijn bijzondere interesse voor middelnederlandse literatuur wordt hij als de grondlegger van de Nederlandse filologie in Duitsland, waar Wrocław destijds toe behoorde, gezien.⁶

Theodor Siebs, de eerste frisist⁷

Theodor Siebs (1862–1941) werd op 26 augustus 1862 geboren in Bremen en studeerde in Tübingen en Leipzig. Als afstammeling van Oostfriese geslachten trok zijn belangstelling naar het Fries en hij verdedigde zijn proefschrift *Der Vokalismus der Stammsilben in der altfriesischen Sprache* te Leipzig (1885). Na zijn habilitatie in 1889 werd Siebs in 1890 hoogleraar in Greifswald. In 1894 werd hij tevens buitengewoon hoogleraar in Wrocław, waar hij in 1902 werd aangesteld als gewoon hoogleraar. Siebs verwierf zich een naam als frisist. Hij bereisde alle delen van het Friese taalgebied, spoorde aan tot het opnemen op grammofoonplaat van Friessprekenden en schreef een *Geschichte der friesischen Sprache* (1892) en een *Geschichte der friesischen Literatur* (1893, 2de herziene editie 1902) die beide nog steeds tot de standaardwerken op dit gebied behoren.

Hij bleef tot zijn emeritaat in 1927 hoogleraar te Wrocław, maar bleef er ook nadien actief tot zijn dood op 28 mei 1941.

Siebs werd in 1928 opgevolgd door zijn leerling Walther Steller (1895–1971) die in 1919 bij hem promoveerde en in 1922 habileerde op *Das altwestfriesische Schulzenrecht*. Steller verliet Wrocław in 1937 om hoogleraar frisistiek in Keulen te worden. Wegens zijn verdiensten als frisist werd hij in 1939 lid van de Fryske Akademy. Omdat hij al vanaf 1933 actief lid was van de NSDAP moest Steller na de Duitse nederlaag zijn hoogleraarspost opgeven. Hij mocht echter in 1947 na de denazificatie terugkeren als docent Fries, welke functie hij bekleedde tot zijn pensionering in 1962. Hij stierf in 1971 in Keulen.

František Kalda, grondlegger van de Tsjecho-Slowaakse neerlandistiek⁸

De sectie neerlandistiek bij de Karelsuniversiteit van Praag is na die van Wrocław de oudste nog bestaande Centraal-Europese vakgroep. Deze werd opgericht door de domineeszoon František Kalda (1884–1969), op 11 januari 1884 geboren in het Centraal-Boheemse stadje Velím. Kalda studeerde in Praag klassieke filologie en germanistiek en is vermoedelijk via de protestantse contacten van zijn vader in aanraking gekomen met het Nederlands.⁹ Ruim negentig jaar geleden kwam Kalda's eerste wetenschappelijke publicatie uit. Kalda (1914) was een recensie van Van Helten (1912/1913). Sindsdien hield hij zich tot zijn dood actief met het Nederlands bezig. In 1916 kreeg hij een aanstelling als lector Duits te Praag bij het *Polytechnický ústav* (Polytechnisch Instituut, na 1920 *České vysoké učení technické*, Tsjechische Hogeschool voor Technische Wetenschappen). In 1918 kwam daar een lectoraat Nederlands bij en dat moment is het historische begin van de neerlandistiek in Tsjechië en tevens het moment, vanaf wanneer in het onderzochte gebied onafgebroken Nederlands op wetenschappelijke wijze wordt bestudeerd. Dezelfde functies had Kalda na 1929 ook bij de *Vysoká škola obchodní* (Hogere Handelshogeschool).¹⁰ Op aanmoediging van zijn vroegere docent Josef Janko (1869–1947) wijdde Kalda in 1921 zijn habilitatiegeschrift¹¹ aan het Nederlands. Vervolgens werd hij als privaatdocent Nederlands aangesteld bij de vakgroep voor germanistiek van de Karelsuniversiteit. Het officiële begin van de Praagse neerlandistiek gaat dus terug tot 1921. Omdat Kalda in 1927 de post van gewoon hoogleraar germanistiek accepteerde bij de in 1921 opgerichte Faculteit Letteren van de Comenius-Universiteit te Bratislava, is hij tevens de stichter geworden van de neerlandistiek in Slowakije.

Kalda was buitengewoon actief als taalkundige. Sinds 1919 was hij de eerste officiële, beëdigde tolk-vertaler Nederlands in Tsjecho-Slowakije. Hij publiceerde regelmatig artikelen in vooraanstaande Tsjechische en Slowaakse tijdschriften en recenseerde linguïstische publicaties die in Nederland verschenen. Tot 1936 continueerde Kalda ook zijn aanstelling als lector Nederlands bij de Technische Hogeschool van Praag en tot 1938, toen de politieke situatie hem zijn dubbelrol onmogelijk maakte, ook bij de Karelsuniversiteit.

Op 29 september 1938 werden bij het zogenaamde *Münchener Abkommen* overwegend Duitstalige en Hongaarsstalige gebieden van Tsjecho-Slowakije afge-

nomen en gevoegd bij het Duitse Rijk en Hongarije. Op 14 maart 1939 riepen de Slowaken onder druk van Hitler een zelfstandige staat uit en op 15 maart bezette Duitsland 'ter bescherming' het resterende deel van Tsjechië, waar het *Protektorat Böhmen und Mähren* werd gevormd. Tsjechische staatsburgers moesten hun functies in Slowakije opgeven. Voor personen die wegens hun specialisme of specifieke vaardigheden onmisbaar waren, werd echter een uitzondering gemaakt. Kalda was zo'n uitzondering, waarbij zeker ook zal hebben meegepeeld dat hij in 1933/1934 decaan en in 1934/1935 vice-decaan van de Faculteit Letteren in Bratislava was geweest.¹² De laatste functie vervulde hij overigens ook in 1939/1940, het eerste jaar van de zogeheten Slowaakse Staat. Na zijn pensionering in 1959 keerde Kalda naar Praag terug. Hij nam als emeritus zijn functie bij de Karelsuniversiteit weer op en gaf tot aan zijn dood colleges Nederlandse taal bij de vakgroep neerlandistiek. Hij overleed op 7 mei 1969 te Praag.

Bohumil Trnka en de opvolging van Kalda in Praag

In zijn in 1966 geschreven verslag van de geschiedenis van de neerlandistiek in Tsjechoslowakije (Kalda 1967) gaf Kalda aan dat hij door drie belangrijke Praagse hoogleraren was geïnspireerd. Deze drie professoren waren de germanist en scandinavist Arnošt Kraus, de reeds genoemde germanist en linguïst Josef Janko en ten slotte de indoloog en kenner van Baltische talen Josef Zubatý. Zubatý was in 1919/1920 een van de eerste rectoren van de Karelsuniversiteit in de nieuwe staat, maar Kraus en Janko waren voor de ontwikkeling van de Tsjechische academische neerlandistiek van het meeste belang. Na Kalda's vertrek naar Slowakije nam Janko zijn regelmatige recensies van Nederlandstalige publicaties in het wetenschappelijke tijdschrift *Časopis pro moderní filologii a literatury* over. Kraus was in het jaar dat hij met emeritaat ging (1930) de stichter van het *Ústav skandinávský a nizozemský* (Scandinavisch en Nederlands Instituut) dat tot 1938 onder zijn leiding functioneerde. Het instituut richtte zich vooral op linguïstisch onderzoek.¹³

Zubatý inspireerde als foneticus een van zijn studenten, de latere hoogleraar Bohumil Trnka (1895–1984).¹⁴ Trnka werd op 3 juni 1895 geboren in het Oost-Boheemse dorpje Kletečná. Hij studeerde tijdens de Eerste Wereldoorlog te Praag Germaanse Filologie en Tsjechisch en verdedigde in 1920 zijn dissertatie. Na zijn habilitatie in 1925 werd hij aangesteld tot hoogleraar Engels. Trnka richtte in hetzelfde jaar samen met een andere leermeester van Kalda, de anglist Vilém Mathesius, de beroemde *Praagse Linguïstische Kring* op die aan de basis stond van de structuralistische grammatica. Trnka's rol voor de Tsjechische neerlandistiek is vooral gelegen in het feit dat hij samen met de Nederlandse gymnasiumleraar G.J. Guitart in 1939 het eerste Tsjechische leerboek Nederlands uitgaf en dat hij twee studenten had die samen aan de basis van de huidige vakgroep voor neerlandistiek te Praag stonden: Přemysl Janota (1926–2008) en Olga Krijtová geb. Fuchsová (*1931).

Toen Kalda in 1938 zijn dubbelrol in Praag als gevolg van de opdeling van Tsjecho-Slowakije moest opgeven, nam de Nederlander J. W. Weevers (1911–

1961) zijn functie als lector over en doceerde er Nederlands tot aan de sluiting van de Karels-universiteit door de Duitse bezetter op 18 november 1939.¹⁵ Na de sluiting van de universiteit ging Weevers terug naar Nederland, vervulde in 1939/1940 zijn dienstplicht en dook na de demobilisatie van mei 1940 onder. Na de oorlog promoveerde hij in Leiden bij prof. Pieter N. van Eyck op een proefschrift over de schrijver Jan Frederik Oltmans en was in de jaren 1946–1948 docent Nederlands in Melbourne. Op 23 mei 1961 kwam hij bij een verkeersongeval nabij Leiden om het leven.

Een nieuw begin na de Tweede Wereldoorlog

Voor de Tweede Wereldoorlog waren er in het hier onderzochte gebied dus drie centra neerlandistiek: een Duitstalig centrum in Wrocław, een Tsjechisch centrum in Praag en een Slowaaks centrum in Bratislava. In alle drie de centra was het Nederlands een bijvak van germanistiek. Tijdens De Tweede Wereldoorlog was Bratislava de enige plek in Centraal-Europa buiten Duitsland waar (bij Kalda) Nederlands kon worden gestudeerd.

Na De Tweede Wereldoorlog veranderde de situatie. De tot dan toe Duitstalige stad Breslau werd met het vertrek van het merendeel van de Duitstalige bevolking een Poolse stad. De Duitstalige universiteit werd opgeheven en de gebouwen werden overgedragen aan de nu Poolse *Uniwersytet Wrocławski* (Universiteit van Wrocław). Te Praag werd in 1945 de Karelsuniversiteit heropend net als de *Masarykova universita v Brně* (Masarykuniversiteit in Brno).¹⁶ In Olomouc werd de eveneens weer heropende zelfstandige academische Theologische Faculteit per 21 februari 1946 uitgebreid met de in 1860 opgeheven faculteiten van de oude *K.K. Franzens-Universität Olmütz* en omgedoopt in *Universita Palackého v Olomouci*.

Bij de Tsjecho-Slowaakse centra werd het onderricht Nederlands vrijwel direct na de oorlog gestart. In Praag werden de colleges vanaf september 1945 gegeven door de Nederlandse lectrice en vertaalster drs. M.J. Vorrink, over wie niets naders bekend is, behalve dat zij na de communistische putsch van 25 februari 1948 het land moest verlaten.¹⁷ In Bratislava ging het onderwijs ononderbroken door tot aan Kalda's emeritaat in 1959. Bij de beide Moravische universiteiten te Brno en Olomouc werden in september 1947 lectoraten Nederlands opgericht. In Wrocław werd in 1960 een lectoraat Nederlands opgericht, waarmee een begin werd gemaakt met de Poolse neerlandistiek.

Prěmysl Janota en Olga Krijtová: of Praag op weg naar een echte vakgroep

Ondanks alle politieke ontwikkelingen kan de situatie bij de Karelsuniversiteit te Praag vanuit neerlandistisch oogpunt worden beschouwd als de meest stabiele in het gebied. Aan deze universiteit wordt – behalve tijdens de Tweede Wereldoorlog toen de universiteit was gesloten – sinds 1921 tot op heden zonder onderbreking Nederlands gedoceerd. Was het Nederlands voor de Tweede Wereldoorlog nog een privatdocentschap van Kalda en bijvak binnen germanistiek en anglistiek,

na de Tweede Wereldoorlog veranderde dit rap. In de tweede helft van 1948 werden de colleges Nederlands overgenomen door Přemysl Janota (1926–2008).¹⁸ Janota had bij de Karelsuniversiteit algemene taalwetenschap, fonetiek, Engels en wijsbegeerte gestudeerd. Nog als student was hij vlak na de Tweede Wereldoorlog lid van een groep Tsjechische studenten die noodhulp verleenden in het in 1944 door de Duitse bezetter onder water gezette Walcheren. Aansluitend studeerde hij in Amsterdam fonetiek bij Louise Kaiser, internationaal erkend als een van de belangrijkste experimentele fonetici. Na terugkomst promoveerde hij in 1950 te Praag op een proefschrift over spraakherkenning (Janota 1950). In dit verband construeerde Janota een spraakdynamiek-indicator, een apparaat dat sindsdien in veel fonetische laboratoria wordt gebruikt. Kaiser droeg hem na haar emeritaat in 1958 als opvolger voor, wat Janota om politieke redenen pas veel later te horen kreeg. Hij was lange tijd vicepresident van de *International Society of Phonetic Sciences* – en nam bij de Praagse neerlandistiek de taalkunde voor zijn rekening. Hij overleed na een lang, werkzaam en academisch zeer vruchtbaar leven op 24 september 2008 te Praag.

Direct na de Tweede Wereldoorlog gaven in Praag ook de historicus Josef Polišíenský en, vanaf 1959, Kalda college. Van Polišíenskýs omvangrijke oeuvre zijn drieëntwintig publicaties gewijd aan de geschiedenis van de Nederlanden, waarbij het accent ligt op de rol van de Republiek in de Dertigjarige Oorlog. Vooral zijn laatste publicatie (Polišíenský 1991) was van belang voor de Tsjechische beeldvorming van de Nederlandse geschiedenis.

De laatste stap op weg naar een volwaardige academische status van het Praagse lectoraat werd gezet toen Olga Fuchsová (*1931) in 1955 een aanstelling kreeg bij de Karelsuniversiteit. Zij was op 31 maart 1931 geboren te Hradec Králové en opgegroeid in het door Nederlanders gestichte stadje Nymburk. In de jaren 1950–1955 had zij Engels en Nederlands gestudeerd bij Trnka en zij promoveerde in 1955 op *Het heden en verleden in het werk van Theun de Vries*. In 1956 trouwde zij met de Nederlandse documentarist Hans Krijt.¹⁹ Onder haar huwelijksnaam Olga Krijtová werd zij een van de allerbekendste Centraal-Europese neerlandici, zowel vanwege haar werk als literair historica, als vanwege haar ruim negentig vertalingen van Nederlandstalige literatuur in het Tsjechisch, waarvoor zij diverse keren werd onderscheiden.²⁰

In de jaren na 1959 doceerde Krijtová samen met Kalda, die na zijn emeritaat in Bratislava was teruggekeerd naar Praag. In de jaren zestig werd de rol van Janota steeds belangrijker. Samen wisten Janota en Krijtová in 1968 het punt te bereiken dat de neerlandistiek een echte vakgroep werd binnen de germanistiek en dat het vak Nederlands als volwaardige vijfjarige masterstudie werd erkend. Typierend voor de situatie van destijds is, dat er tot aan de zogenoemde *Fluwelen Revolutie* van 17 november 1989 steeds om de vier à vijf jaar een jaargang studenten werd opgenomen, iets wat overigens op sommige plekken in Centraal-Europa nog steeds gebruikelijk is. Onder Krijtová en Janota lag het zwaartepunt op vertaalkunde, literatuur en fonetiek. We komen later nog op deze oude vakgroep terug.

Het begin van de neerlandistiek in Brno²¹

Hoewel het lectoraat Nederlands te Brno pas in 1947 werd opgericht, is de belangstelling voor het Nederlands als taal bij de Brno'se germanistiek al van eerdere datum. De eerste wetenschapper die zich er ook met het Nederlands bezighield, was Antonín Beer (1881–1950). Op 8 mei 1885 in het Zuid-Boheemse stadje Třeboň (Wittingau) geboren, was deze germanist en taalkundige in 1920 hoogleraar germanistiek geworden bij de in 1919 nieuw gestichte *Masarykova univerzita* te Brno. Deze functie bekleedde hij – afgezien van de periode 1939–1945 toen de universiteit door de Duitse bezetter was gesloten – tot aan zijn dood op 9 maart 1950. Hij was in 1928/1929 decaan van de Faculteit Letteren en Wijsbegeerte van de Masarykuniversiteit. Beers interesse voor het Nederlands kwam voort uit zijn onderzoek op het terrein van de historische morfologie en lexicologie.²²

De tweede belangrijke Brno'se germanist die zich ook met het Nederlands bezighield, was de mediëvist Leopold Zatočil (1905–1991). Zijn interesse voor het Nederlands kwam op via de scandinavistiek en oudere Duitse letterkunde. Toen in 1947 de jonge Nederlandse germaniste Erika Montijn (*1912) trouwde met een jonge Tsjech en in Brno ging wonen, meldde zij zich bij het instituutshoofd Beer om haar studie Duits af te kunnen maken. Beer stelde haar voor om colleges Nederlands te gaan geven. Zatočil begon zich daardoor ook actiever voor het Nederlands te interesseren en reisde tussen 1950 en 1953 zelfs regelmatig naar Praag om daar colleges middelnederlandse letterkunde te geven. Toen Zatočil na Beers dood instituutshoofd werd, bewerkstelligde hij een statusverhoging van het vak tot een volwaardige afstudeerrichting. Helaas bleef het bij één enkele lichting studenten en na 1955 werd het Nederlands weer een simpel lectoraat.

In 1967 bracht de germanist Zdeněk Masařík, later hoofd van de vakgroep germanistiek, met een Humboldtbeurs een jaar in Groningen door. Na terugkeer diende hij een subsidieaanvraag bij het Nederlandse Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen in. Zo kon vanaf 1969 gestaag een serieuze Nederlandse handbibliotheek worden opgebouwd. In datzelfde jaar ging Erika Solaová-Montijn met pensioen en nam Josef Skopal (1916–2001)²³ in Brno de neerlandistiekfakkel over. Skopal was voor de oorlog in Brno germanistiek en geschiedenis gaan studeren en had daar interesse gekregen voor de Nederlandse geschiedenis. In 1939 kreeg hij een studiebeurs voor een jaar studie historiografie te Leiden. Na de bezetting van Tsjecho-Slowakije door de Duitsers werkte hij als arbeider bij de Bat'a schoenenfabrieken in Eindhoven, waar hij onder meer Tsjechische les gaf aan kinderen van het Tsjechische personeel. In 1946 keerde hij terug naar Brno, waar hij beëdigd tolk-vertaler Duits en Nederlands was en daarnaast ook als lector cursussen in beide talen aan de universiteit gaf. Hij bleef tot 1999 actief als docent.

Aimé van Santen, een Kafkaëske situatie²⁴

Zoals hierboven geschreven werd in Olomouc op 21 februari 1946 bij decreet de oudste Moravische universiteit hersteld. Het merendeel van de eerste hoogle-

raren was afkomstig van de Masarykuniversiteit in Brno. Een van hen, Josef Ludvík Fischer, werd tot eerste rector van de Palacký-Universiteit benoemd. Fischer was de eerste Tsjechische godsdienstfenomenoloog. Dit specialisme van de wijsbegeerte was gesticht door de Nederlandse hoogleraar wijsbegeerte te Groningen Gerard van der Leeuw. Fischer was voor het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog in het kader van een congres in Nederland op bezoek. Evenals Skopal keerde hij niet terug naar zijn inmiddels bezette vaderland, maar bracht de oorlogsjaren in Nederland door, deels als onderduiker. Na de oorlog werd Van der Leeuw benoemd tot de eerste naoorlogse minister van onderwijs en zo kwamen de beide heren op het idee om een Tsjecho-Slowaaks-Nederlandse vriendschapsvereniging te stichten, waarvan Fischer de eerste voorzitter werd.

Fischer wilde als rector een brede letterenfaculteit opzetten en maakte zich onder meer sterk voor de oprichting van lectoraten Nederlands en Maleis. Hij zocht de jonge eerste ambassade-secretaris Aimé van Santen (1917–1988) van de Nederlandse ambassade aan om het lectoraat Nederlands op te bouwen.²⁵ Sail-lant detail is dat de Nederlandse gezant te Praag, A. Merens, toen er in 1948 na het vertrek van Vorrink uit Praag werd nagedacht over haar opvolging, een eventuele aanstelling van Van Santen op instigatie van Vorrink uitdrukkelijk afwees, omdat Van Santen communist zou zijn. Dit was een onjuiste gevolgtrekking uit het feit dat zijn broer Joop van Santen voorzitter van de Eerste Kamerfractie van de CPN was.²⁶ Van Santen was Kafka-specialist en was in het Olomouc van vlak na de oorlog in een ‘complete Kafka-stemming’ terechtgekomen. Hij omschreef Olomouc als ‘een van de weinige oorden in de wereld, waar men het verleden kan ruiken, een eigenaardige sensatie’.²⁷ Van Santen zou in de jaren 1947–1951 de eerste grondslagen voor de neerlandistiek in Olomouc leggen. Hij had een Russische echtgenote en kreeg na de communistische machtsovername steeds meer problemen met de autoriteiten. Uiteindelijk werd hij in mei 1951 gedwongen om naar Nederland terug te gaan. Zijn echtgenote en dochter mochten eerst als Sovjetburgers het land niet verlaten en volgden pas later dat jaar. Met het vertrek van Van Santen begon een periode van veertig jaar, waarin het lectoraat in Olomouc niet was bezet.

Norbert Morciniec en het nieuwe begin van de neerlandistiek in Polen

Het wordt tijd om de blik weer noordwaarts te richten. In een periode dat de neerlandistiek in Tsjecho-Slowakije bedreigd werd (zie hierboven), was de ontwikkeling in Polen een heel andere. De persoon die nauw is verbonden met de neerlandistiek in Polen, is de germanist Norbert Morciniec (*1932). Morciniec werd op 4 juni 1932 in de destijds Duitse stad Oppeln (Pools: Opole) in Silezië geboren.²⁸ Omdat het hem op grond van de toenmalige wetgeving verboden werd om als Sileziër in zijn geboortestreek Duits te studeren, studeerde hij germanistiek aan de katholieke universiteit in Lublin onder Ludwik Zabrocki. Na Stalins dood in 1953 veranderde de wetgeving en kon Morciniec zijn studie in Wrocław afmaken. Na zijn studie werd hij in 1955 assistent bij de belangrijkste Poolse comparatieve linguïst van die tijd, Leon Zawadowski, onder wiens leiding

hij in 1961 promoveerde. Zijn habilitatiegeschrift uit 1968 was uitdrukkelijk ook aan het Nederlands gewijd (Morciniec 1968). Daarmee werd voor het eerst na het vertrek van Steller in 1937 en het overlijden van Siebs (1941) in Wrocław weer serieuze aandacht aan het Nederlands als onderzoeksgebied besteed. Evenals Janota in Praag begon Morciniec als foneticus, maar breidde later allengs zijn interessegebied uit.

Dankzij de toenmalige leider van de germanistiek in Wrocław, prof. Zdzisław Żygulski (1888–1975) en met ondersteuning van zijn voormalige hoogleraar uit Lublin, inmiddels hoofd van de germanistiek in Poznań, kon Morciniec in 1960 een lectoraat Nederlands oprichten. Kort voor zijn habilitatie verbleef hij in 1966/1967 een jaar aan de Universiteit van Amsterdam. Na zijn terugkomst keerde ook een van zijn eerste studenten, Stanisław Prędoła (*1944), van wie later nog sprake zal zijn, vanuit Leipzig terug naar Wrocław. Toen deze in 1974 promoveerde, zag Morciniec zijn kans schoon en richtte in 1975 de eerste volwaardige studie Nederlands in Polen op binnen de germanistiek van Wrocław. Hij had inmiddels als vicedecaan van de letterenfaculteit (1969–1972) en als plaatsvervangend directeur van het instituut voor germanistiek (1972–1978) al getoond ook over organisatorische vaardigheden te beschikken. Deze vaardigheden kwamen goed van pas, want voor het nieuwe vak ontbrak nagenoeg alles en Morciniec was gedwongen om samen met zijn medewerkers al het studiemateriaal zelf te schrijven. Zo stelde hij in 1977 samen met Elke Morciniec een eerste woordenboekje Nederlands-Pools/Pools-Nederlands samen (Martens 1977), bracht in hetzelfde jaar het grammaticaboek *Zarys gramatyki holenderskiej* (Schets van de Nederlandse grammatica) uit en schreef met zijn echtgenote Dorota Morciniec de eerste Nederlandse literatuurgeschiedenis in het Pools (Morciniec 1985). Deze praktische handboeken beleefden meerdere drukken: het woordenboek was in 2006 al aan zijn dertiende druk toe en de grammatica kwam in 1995 in een zesde druk uit. Morciniec kan dus met recht de grondlegger van de Poolse neerlandistiek worden genoemd.²⁹

Andere Poolse lectoraten³⁰

Het bleef in Polen niet bij Wrocław alleen. In 1972 werden er in Warschau met medewerking van de Nederlandse ambassade voor het eerst *Nederlandse Cultuurdagen* georganiseerd aan de *Uniwersytet Warszawski* (Universiteit van Warschau). In 1973 richtte Zofia Klimaszewska (1949–2007),³¹ na afronding van haar studie te Leipzig, daar een lectoraat Nederlands op, waarover later meer. In 1974 volgde een lectoraat aan de *Uniwersytet Mikołaja Kopernika* (Copernicusuniversiteit) te Toruń dat sindsdien onder leiding staat van Maria Adamiak. In 1977 werd er bovendien aan de *Katolicki Uniwersytet Lubelski* (Katholieke Universiteit van Lublin) een lectoraat Nederlands geopend dat in 1979 werd omgevormd tot een Centrum voor de Nederlandse Cultuur (OKN, *Ośrodek Kultury Niderlandzkiej*). De eerste directeur van dit OKN was in de jaren 1979–1983 de germanist en mediëvist Eugeniusz Wiśniowski (1929–2008),³² en van 1983 tot 2001 de classicus en historicus Michał Kaczmarkowski (1934–2003).³³ Ten slotte bestond

er vanaf 1978 tot rond 2003 een lectoraat Nederlands bij de Universiteit van Łódź. In korte tijd waren er in Polen dus liefst vijf neerlandistiekcentra ontstaan, waarvan de meeste nog steeds functioneren. In de jaren tachtig kwamen daar nog faciliteiten in Rzeszów en te Poznań bij.

Jan Czochralski, Zofia Klimaszewska en de neerlandistiek in Warschau

Vanuit een wetenschappelijk gezichtspunt is de vakgroep neerlandistiek in Warschau verreweg de belangrijkste na die in Wrocław. In 1973 kreeg Zofia Klimaszewska na afronding van haar studie, onder meer bij de bekende Duitse neerlandicus Gerhard Worgt, aan haar alma mater een aanstelling als lectrice Nederlands. Toen een jaar later de germanist Jan Czochralski (1924–2004) hoofd van het instituut voor germanistiek werd, betekende dit groeimogelijkheden voor de neerlandistiek, omdat de taalkundige Czochralski oprecht in het Nederlands was geïnteresseerd. Zijn interesse ging vooral uit naar aspectualiteit in het Pools in vergelijking met het Duits en het Nederlands. Zo behoort zijn habilitatie over aspectualiteit in het Duits en het Pools in vergelijking uit 1975 (Czochralski 1975) nog steeds tot de standaardwerken op dit gebied en wijdde hij ook een studie aan aspectproblematiek in het Nederlands (Czochralski 1992 en 1994).

In 1979 kon zo, na de promotie van Klimaszewska over het werk van Louis Paul Boon (historisch de eerste Poolse dissertatie op een neerlandistisch onderwerp), een aparte vakgroep (*Zakład Niderlandystyki*) binnen de germanistiek worden opgericht, die Klimaszewska tot aan haar dood leidde. Klimaszewska verenigde net als Olga Krijtová in Praag de functies van literair vertaalster van Nederlandstalige literatuur met een actieve rol als wetenschapster, waarbij zij zich vooral specialiseerde op het terrein van de fraseologie. Zij habilitteerde in 1992 dan ook op de verbale fraseologie van het Nederlands.

De derde belangrijke persoon voor de neerlandistiek in Warschau is Andrzej Dąbrówka (*1949).³⁴ Dąbrówka studeerde germanistiek in Warschau en aansluitend Nederlands aan de Rijksuniversiteit Gent en vertaalkunde in Amsterdam. Na terugkomst volgde hij college bij de pas benoemde Klimaszewska en promoveerde in 1987 op de abele spelen (Dąbrówka 1990). Hij was sinds 1973 vooral werkzaam als vertaler van Nederlandstalige literatuur. In 2001 habilitteerde hij bij het Instituut voor Literair Onderzoek van de Poolse Academie van Wetenschappen op het theater en het heilige in de middeleeuwen (Dąbrówka 2001). Van 1987 tot aan zijn habilitatie was hij medewerker van de neerlandistiek in Warschau. Sindsdien werkt hij bij de sectie middeleeuwen van de Poolse Academie van Wetenschappen. Voor de neerlandistiek is Dąbrówka's belangrijkste publicatie een lexicon van schrijvers uit het Nederlandstalige cultuurgebied (Dąbrówka 1999) dat niet alleen Vlaamse en Nederlandse schrijvers bespreekt, maar ook Surinaamse, Afrikaanse, Friese en Neolatijnse literatuur uit de Nederlanden behandelt.

De neerlandistiek in Polen, Tsjechië en Slowakije na 1989

De val van het IJzeren Gordijn in de laatste maanden van 1989 luidde veel veranderingen in, ook voor de neerlandistiek in Centraal-Europa. In de eerste jaren na de omwenteling ontstonden veel nieuwe lectoraten en vakgroepen waarvan een deel inmiddels weer is verdwenen. Ook enkele vakgroepen die voor 1989 bestonden, werden vanwege bezuinigingen gesloten. Na de toetreding van Polen, Tsjechië en Slowakije tot de Europese Unie in mei 2004 stabiliseerde de situatie langzaam. In het navolgende zullen de belangrijkste ontwikkelingen worden besproken.

Wrocław als het belangrijkste centrum van de neerlandistiek in Centraal-Europa

Stanisław Prędoła werd op 1 juli 1944 geboren in Zaczarnie nabij Tarnów. Hij studeerde germanistiek in Wrocław en aansluitend te Leipzig. Daar moedigde Gerhard Worgt hem aan om ook Nederlands te gaan studeren, wat Prędoła nadien in Utrecht en Leuven als postgraduale studie deed. In 1967 werd hij wetenschappelijk medewerker te Wrocław en hij promoveerde in 1974 op interferentieproblemen in de uitspraak. Na zijn habilitatie (1982) op *Konfrontative Phonologie Polnisch-Niederländisch* kon hij in 1989 tot buitengewoon hoogleraar en in 1993 tot gewoon hoogleraar Nederlands worden benoemd. Evenals zijn leermeester Morciniec vervulde Prędoła verschillende functies: van 1982 tot 1987 was hij vicedecaan van de faculteit, en tot 1990 vicedirecteur van het instituut voor germanistiek. In 1990 richtte hij het historisch eerste zelfstandige instituut voor neerlandistiek van Centraal-Europa op, de *Katedra Języka, Literatury i Kultury Niderlandzkiej im. Erazma z Rotterdamu* (de huidige *Katedra Filologii Niderlandzkiej*), dat hij tot 1995 leidde.³⁵ Het zwaartepunt van zijn werk ligt op fraseologie, lexicografie en fonologie.

Morciniec en Prędoła leidden een hele reeks zeer goede studenten op die vaak zelf medewerker werden. Twee van hen moeten hier met name worden genoemd, omdat zij van belang zijn geweest voor de verdere ontwikkeling van twee centra: Stefan Kiedroń (*1955) en Jerzy Koch (*1958).

Stefan Kiedroń werd op 6 augustus 1955 te Poznań geboren en studeerde germanistiek en neerlandistiek bij de universiteit van Wrocław. Vanaf 1980 was hij medewerker van het Instituut voor Germanistiek aldaar. In 1987 promoveerde hij op *Niederländische Spracheinflüsse auf die Sprachtheorie von Justus Georg Schottel*. Hij specialiseerde zich later op oudere Nederlandstalige literatuur en op historische invloeden van de Nederlanden op Silezië. Hij habilliteerde in 1994 op de humanist Andreas Gryphius. Van 1995 tot 2008 leidde hij als buitengewoon hoogleraar het instituut voor neerlandistiek. In 2008 werd hij door de Poolse president tot *professor titularis* hoogleraar benoemd.³⁶ Hij is tevens hoofd van de vakgroep voor oudere letterkunde bij de neerlandistiek te Wrocław.³⁷

Jerzy Koch (*1958) studeerde germanistiek en Nederlands aan de universiteit van Wrocław, waar hij in 1985 medewerker werd. In 1992 sloot hij een beursver-

blijf van een jaar aan de Katholieke Universiteit Leuven af met een aldaar *cum laude* verdedigde dissertatie over de receptie van Multatuli in Polen. Koch werd hoofd van de sectie moderne letterkunde van het instituut voor neerlandistiek en ging zich in toenemende mate specialiseren op het Afrikaans. Zijn habilitatie in 2003 was dan ook gewijd aan het thema *Vormen van xenofanie in de Afrikaanse roman*.³⁸ Sinds 1997 werkt Koch ook aan het instituut voor anglistiek van de universiteit van Poznań, waar hij in 2003 buitengewoon hoogleraar werd. In 2005 werd hij door de Poolse president tot *professor titularis* benoemd. In 2007 werd hij gewoon hoogleraar.³⁹

Het instituut voor neerlandistiek te Wrocław telt heden vijftientig medewerkers, waarmee het een van de grootste faciliteiten neerlandistiek in Europa is. De medewerkers zijn georganiseerd in verschillende vakgroepen en bestrijken gezamenlijk zowel op taalkundig, als op letterkundig gebied vrijwel het gehele wetenschappelijke terrein van de neerlandistiek. Voor de gehele Centraal-Europese neerlandistiek is van uitermate groot belang dat de vakgroep in Wrocław in 1983 de periodiek *Neerlandica Wratislaviensia* heeft opgezet die sinds 1989 gemiddeld eenmaal per twee jaar verschijnt en openstaat voor neerlandici uit de gehele regio. In de nu ruim vijftientig jaar dat het tijdschrift bestaat, is het uitgegroeid tot een belangrijke reeks van wetenschappelijk niveau.

Andere Poolse vakgroepen na 1989

Te Warschau is de neerlandistiek een vakgroep binnen de germanistiek. Na de vrij plotselinge dood van Klimaszevska in 2007 gaan haar leerlingen met de neerlandistiek verder. De belangrijkste medewerkers zijn op dit moment de geassocieerde hoogleraar Ryszard Żelichowski (*1946), samen met de gepromoveerde neerlandici Ewa Jarosińska (*1952), Ewa Majewska (*1968) en Marcin Polkowski (*1978). De vakgroep richt zich op een klassiek filologisch programma.

Te Poznań maakte het lectoraat Nederlands na de aanstelling van Jerzy Koch in 1997 een snelle groei door. Inmiddels is hier een volwaardige studie Nederlands geopend. De nadruk van het onderzoek ligt echter op het Afrikaans. Naast Koch moet vooral Paweł Zajas worden genoemd die zich bezighoudt met moderne Nederlandse en Afrikaanse literatuur. De vakgroep is intussen hard op weg om naast Wrocław en Warschau een derde belangrijk centrum voor de studie van Nederlandse taal en cultuur in Polen te worden.

In Lublin kon in 2007, precies dertig jaar na de oprichting van het lectoraat Nederlands, de officiële opening van de zelfstandige vakgroep bij het *Centrum voor Nederlandse Taal en Cultuur* worden gevierd. De leerstoel wordt in het kader van het reeds lang durende samenwerkingsverband met de Katholieke Universiteit Leuven bezet door Koen Jaspaert (*1957), van 1998 tot 2004 Algemeen Secretaris van de *Nederlandse Taalunie*. De vakgroep biedt in het kader van de anglistiek een bachelorstudie Nederlands aan.

De heroprichting van het Nederlands in Bratislava en Olomouc

Voor Tsjechië en Slowakije was de belangrijkste ontwikkeling dat de formeel nimmer opgeheven, maar sinds respectievelijk 1951 en 1959 niet bezette lectoraten in Olomouc en Bratislava in oktober 1990 nieuw leven werd ingeblazen. Rudolf Gedeon, hoofd van de germanistiek te Bratislava, verzocht aan de mediëvist Wilken Engelbrecht (*1962) om gedurende de periode die hij als onderzoeker in Bratislava doorbracht colleges Nederlands te geven. Eenzelfde verzoek werd ook gedaan door Lucy Topol'ská, hoofd van de germanistiek in Olomouc. Na afloop van het onderzoeksverblijf kreeg Engelbrecht het aanbod om te blijven en in beide plaatsen een volwaardige studie Nederlands op te bouwen. Engelbrecht bezette tot een jaar na de deling van Tsjecho-Slowakije in twee staten (1993) beide lectoraten en droeg in juni 1994 het lectoraat in Bratislava over aan Abram Müller.⁴⁰

In Olomouc groeide het lectoraat stilaan uit tot een complete vakgroep (1997) en uiteindelijk in 2003 tot een zelfstandig instituut (*Katedra nederlandistiky*) met inmiddels tien voltijdse stafmedewerkers. Met de promoties van Lianne Barnard, Wilken Engelbrecht en Kateřina Málková, en vervolgens Engelbrechts habilitatie in 2005, beschikt de vakgroep over voldoende eigen kader. Het accent ligt op tolken, vertalen en zakelijk Nederlands en daarnaast op contrastieve taal- en letterkunde. Er wordt in het programma systematisch aandacht besteed aan het Fries en het Afrikaans, talen die sinds 1997 als afstudeerrichtingen zijn erkend. De vakgroep ging als eerste afdeling neerlandistiek in Centraal-Europa al in 2003/2004 op de zogenoemde *bachelor-masterstructuur* over.⁴¹ De vakgroep stond mede aan de basis van de samenwerkingplatforms *Comenius*, de vereniging voor neerlandici van Centraal-Europa (opgericht in 1995),⁴² en *ONETS*, het docentenplatform voor Tsjechië en Slowakije (opgericht in 1994).

Te Bratislava, waar de germanistiek sterk is gericht op tolken en vertalen, ontstond zo de eerste volwaardige vakgroep tolken en vertalen Nederlands. De centrale persoon is hier Jana Rakšányiová (*1949). Zij studeerde germanistiek en scandinavistiek te Bratislava en maakte tijdens haar studieverblijf in Duitsland kennis met het Nederlands, waarin zij zich tijdens stageverblijven in Leuven en Leiden verder bekwaamde. In 1997 habileerde zij op rationele, esthetische en ethische aspecten van het vertalen. In Bratislava wordt Rakšányiová sinds 2004 bijgestaan door Markéta Škrlantová die specialiste is op het gebied van juridisch Nederlands, met name van juridische terminologie. De vakgroep neemt deel aan allerlei projecten. Zo is het eerste handwoordenboek Nederlands-Slowaaks in uitvoering, waarvan de verschijning eerstdaags kan worden verwacht.

Andere Tsjecho-Slowaakse vakgroepen

In Praag wordt de vakgroep sinds het emeritaat van Olga Krijtová in 1993 geleid door de taalkundige Zdenka Hrnčířová. Zij houdt zich vooral bezig met fraseologie en lexicologie en is een van de auteurs van het handwoordenboek Nederlands-Tsjechisch. De belangrijkste medewerker naast haar is de Nederlandse Ellen Krol, een specialiste in Nederlandse literatuur uit de negentiende eeuw. De

vakgroep heeft als onderdeel dat een kleinere Germaanse taal bestudeert, een vaste positie binnen het Instituut voor Germaanse Studies (*Ústav germánských studií*), vergelijkbaar met de sectie Scandinavistiek. De vakgroep is gericht op een klassiek filologisch programma neerlandistiek. Sinds 2002 heeft de vakgroep vijf nationale colloquia, de *Praagse Perspectieven* georganiseerd.

Te Brno heeft het lectoraat zich na 1989 sterk ontwikkeld. Dit was vooral de verdienste van twee opeenvolgende Vlaamse lectoren, Leopold Decloedt en Nele Rampart die het lectoraat ontwikkelden tot een volwaardige vakgroep met een bachelor-master studie Nederlandse taal en literatuur. Sinds 2006 berust de leiding bij de Tsjechische medewerkers, eerst was Alexandra Andreasová hoofd van de vakgroep en sinds 2008 Marta Nováková. Beiden zijn taalkundigen die zijn afgestudeerd in Olomouc. De vakgroep richt zich vooral op interculturaliteit.

Na 1989 waren er in Oost-Bohemen verschillende pogingen om een lectoraat Nederlands te vestigen. De eerste poging in Pardubice (1993–1995) eindigde spoedig. Op dit moment wijdt de in Olomouc afgestudeerde Sylva Sklenářová zich naast haar hoofdfunctie bij het archief van de universiteit te Hradec Králové tevens aan het Nederlands, waarvoor zij cursussen voor belangstellenden aanbiedt. Sklenářová heeft een beknopt overzicht van de Nederlandse geschiedenis gepubliceerd (Sklenářová 2006).

In Slowakije ontstond in 2002 een nieuw lectoraat Nederlands bij de *Katolícká univerzita v Ružomberku* (Katholieke Universiteit Ružomberok) toen de jonge literatuurwetenschapper Adam Bžoch daar werd benoemd tot geassocieerd hoogleraar. Hij wordt bijgestaan door Marta Maňáková die is afgestudeerd in Olomouc. Bžoch is een van de belangrijkste literatuurtheoretici van Slowakije en werd onlangs benoemd tot directeur van het Instituut voor Wereldliteratuur van de Slowaakse Academie van Wetenschappen.⁴³

Ter afronding

In dit artikel is gepoogd om een overzicht te geven van de wetenschappelijke ontwikkeling van het Nederlands in het Slavischtalige Centraal-Europese gebied dat de huidige staten Polen, Tsjechië en Slowakije beslaat. In alle genoemde landen heeft de neerlandistiek zich in de loop van de twintigste eeuw ontwikkeld van specialisatie binnen de germanistiek of anglistiek tot een zelfstandige wetenschappelijke discipline.

In het onderzoek is de aandacht van lieverlede verschoven: van middelnederlandse letterkunde in de negentiende en begin twintigste eeuw, over taalkunde via historische en vergelijkende taalkunde in het interbellum naar contrastieve studies in het heden.

Van ooit een liefhebberij van een paar invloedrijke hoogleraren met hooguit enkele studenten die Nederlands als een exotisch bijvak namen, is het Nederlands nu uitgegroeid tot een naar plaatselijke maatstaven relatief kleine maar krachtige studierichting. De eerste vakgroep die deze status bereikte was die te Wrocław met de oprichting van het zelfstandige instituut in 1990. De eerste bijeenkomst van doctorandi uit Tsjechië en Slowakije te Bratislava in 2006

(Škrlantová & Engelbrecht 2006), en het eerste colloquium van doctorandi en habilitandi uit heel Centraal-Europa *Trefpunt Wrocław* in Wrocław in 2008 tonen aan dat de Centraal-Europese neerlandistiek wetenschappelijk volwassen is geworden.⁴⁴

NOTEN

- 1 De Duitstalige randgebieden, het zgn. Sudetenduitsland, werden conform het Münchener Abkommen van 29 september 1938 officieel bij het Duitse Rijk gevoegd.
- 2 Een in memoriam voor de in september 2008 overleden Praagse hoogleraar Přemysl Janota verscheen in *Internationale neerlandistiek*, 47, 1, februari 2009.
- 3 Gegevens op basis van Předota (2005) en Kiedroń (2008, 527–537).
- 4 Heden een voorstad van Wolfsburg.
- 5 Kiedroń (2000, 10) telt vanaf 1830, het moment dat Hoffmann von Fallersleben buitengewoon hoogleraar werd. Kiedroń (2008, 527) telt vanaf 1823. Deze laatste telling is hier aangehouden.
- 6 Zie ook Grave in dit nummer.
- 7 Gegevens op basis van Brouwer (1942) en Kiedroń (2008, 537–540).
- 8 Gegevens omtrent Kalda's leven ontleend aan Kalda (1967), Schwanzer (1957), Terray (1969) en Mayerová (2003), voorts aan eigen onderzoek (enquêteering van collega's in Bratislava in de jaren 1991–1994 en 2007–2008).
- 9 František Kalda sr. (1851–1924) was een van de belangrijkste theologen van de zogenaamde Církev helvétského vyznání (Gereformeerde Kerk) in Tsjechië. Hij behoorde tot het interkerkelijke protestantse comité dat in 1903 de Česká diakonie (Tsjechisch Diaconaat) oprichtte en daarmee tevens tot degenen die de aanstoot gaven tot het samengaan van de kerken in 1918 in de Českobratrská církev evangelická (Tsjechische Evangelische Broederkerk). Met name de zogenaamde 'Helvetische', dat wil zeggen gereformeerde stroming binnen dit kerkgenootschap, heeft al sinds 1781 nauwe banden met de Nederlandse protestantse kerken en dominees van deze kerken hebben veelal in Nederland theologie gestudeerd. Zie Bednář (1924) en Balcar (1968). De familieband van vader en zoon blijkt uit Mayerová (2003, 881). De familie van moederskant, Szalatnay, was overigens ook een domineesgeslacht.
- 10 Gegevens op basis van Schwanzer (1957, 44). Kalda (1967, 109) geeft zelf aan dat hij in 1918 werd aangesteld bij de Tsjechische Hogeschool voor Technische Wetenschappen en de Tsjechische Handels-academie. De oplossing van deze ogenschijnlijke tegenstrijdigheid is dat všo in 1919 werd geopend en in 1929 als aparte faculteit werd gevoegd bij de *České vysoké učení technické* (Tsjechische Hogeschool voor Technische Wetenschappen, sinds 1920 de naam van het in 1798 gestichte *Polytechnický ústav*, Polytechnisch Instituut). In 1952 werd de všo als *Vysoká škola ekonomická* (Economische Hogeschool) weer een zelfstandige instelling, wat zij tot op heden is, zie: http://cs.wikipedia.org/wiki/Vysok%C3%A1_1_%C5%A1kola_ekonomick%C3%A1_1_v_Praze (download 22–9–2008).
- 11 *Západogermánská flexe se zvláštním zřeteltem k nizozemštin* (Westgermaanse verbuigingen met speciale aandacht voor het Nederlands). Het geschrift zelf is

- verloren gegaan. Kalda (1923) geeft een inhoudelijk overzicht van de habilitatie en in Kalda (1936) verwerkte hij de stof in een actuelere versie.
- 12 Kalda wordt als voorbeeld van zo'n uitzondering genoemd door Majtánová (1999).
  - 13 Kalda leidde vanaf 1934 tot de opheffing in 1938 de Slowaakse afdeling van dit instituut die formeel was gehuisvest op zijn instituut in Bratislava.
  - 14 De gegevens over Trnka zijn op basis van Nosek (1971, 1984 en 1985).
  - 15 Kalda (1967, 111–112).
  - 16 Voor de volledigheid zij vermeld dat ook in deze steden internationaal bekende Duitstalige universiteiten bestonden – de *Karl-Ferdinands-Universität Prag* in Praag (1348, apart Duitstalig sinds 1882) en de *Deutsche Technische Hochschule Brünn* (1843, apart Duitstalig sinds 1899). Beide werden in 1945 gesloten.
  - 17 Kalda (1967, 112) stelt dat mevrouw Vorrink 'omstreeks 1949' in Praag werkzaam was, Růžičková (1994, 617) dat zij in 1948 het land moest verlaten. Dit laatste lijkt meer overeen te komen met de feitelijke politieke situatie na 1948. Vergelijk ook Bokhove (2000, 249, noot 13).
  - 18 Růžičková (1994, 618–619). Gegevens over Janota voorts afkomstig uit Palková (1996).
  - 19 In 1976 gaf Hans Krijt samen met Přemysl Janota het *Klein Tsjechisch woordenboek* uit, dat het allereerste Nederlandse woordenboekje Tsjechisch was. In 1989 en 1997 kwamen hierziene versies hiervan uit.
  - 20 Gegevens ontleend aan Růžičková (1994), Růžičková (1998), Krijt (2003), Hrnčířová (2008). De onderscheidingen betroffen: Martinus Nijhoffprijs (1969), erelid KANTL (1986), Officier Orde van Oranje-Nassau (2001), Cena Josefa Jungmanna (2005), Magnesia Litera (2006) en NLPVF-vertalersprijs (2007).
  - 21 De gegevens over de vakgroep te Brno zijn afkomstig uit Solařová (1997), Declodet (2000) en Rampart (2008). De nieuwste ontwikkelingen zijn rechtstreeks van de betrokkenen vernomen.
  - 22 Voor oudere generaties Tsjechen is met name de verwoede discussie bekend tussen de reeds eerder genoemde Praagse germanist Arnošt Kraus en Antonín Beer of men in het Duits voor het begrip 'Tsjechisch' *Böhmisch* dan wel *Čechisch/Tschechisch* moest gebruiken. Deze discussie duurde van 1886 tot 1921 en werd uiteindelijk ten voordele van *Tschechisch* (het standpunt van Kraus) beslist. De discussie is beschreven in Berger (2007).
  - 23 Gegevens over Skopal afkomstig uit Mareček & Rampart (2002).
  - 24 Gegevens over Van Santen ontleend aan Bokhove 2000 en aangevuld met mondeling door PhDr. Tomáš Hrbek (kanselier van de Univerzita Palackého) en doc. PhDr. Lucy Topol'ská, CSC., geb. Hrbková (vooreen hoofd van de germanistiek in Olomouc) verstrekte details.
  - 25 Van Santen had zichzelf via de dichter Martinus Nijhoff, destijds adviseur van Gerard van der Leeuw toen deze minister was, gemeld. Wegens zijn 'onaangepaste gedrag' duurde de diplomatieke funtie maar kort, tot begin 1946. Van Santen bleef in contact met Van der Leeuw en het is waarschijnlijk dat Fischer zo met Van Santen bekend was geraakt (vergelijk Bokhove 2000, 249–251). Bokhove was niet bekend met de vriendschapsrelatie tussen Van der Leeuw en Fischer die pas door recent Tsjechisch onderzoek van Karel Koneň van de universiteit van Olomouc is ontdekt.
  - 26 Zie www.iisg.nl/archives/en/files/s/10768005.php (download 22–9–2008) en Bokhove (2000, 249, noot 13), waar o.a. uit de briefwisseling van het gezantschap wordt geciteerd.
  - 27 Bokhove (2000, 245).

- 28 Gegevens op basis van Criko & Kiedroń (2002) en Kiedroń (2008, 541–546).
- 29 Morciniec werd als erkenning in 1985 benoemd tot buitenlands erelid van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Letterkunde te Gent. In 1992 werd hij Commandeur in de Orde van Oranje-Nassau en Ridder in de Kroonorde van het Koninkrijk België. Voorts werd hij onderscheiden met de Poolse orde *Polonia Restituta* en het Poolse Gouden Kruis van Verdienste.
- 30 Gegevens op basis van de verslagen op verschillende *Colloquia* van de Internationale Vereniging voor Neerlandistiek: Prędota (1976), Prędota (1982), Worgt (1986).
- 31 Een beknopte levensbeschrijving van Zofia Klimaszewska in het Pools en Nederlands is: *In memoriam Zofia Klimaszewska (1949–2007)*, www.polonia.nl/?p=955 (download 22–9–2008). Zie voorts Kiedroń (2007).
- 32 Zijn levensbeschrijving door Jan Krystof Wasilewski, *Eugeniusz Wiśniowski (1929–2008)* is te vinden op www.kul.lublin.pl/art_11085.html (download 22–9–2008).
- 33 Levensbeschrijving door Augustyn Eckmann, *Micha Kaczmarkowski (1934–2001)* op www.kul.lublin.pl/art_11320.html (download 22–9–2008).
- 34 Gegevens voornamelijk ontleend aan Dąbrówka's eigen website <http://andrzej.dabrowka.com/> (download 26–9–2008).
- 35 Voor zijn verdiensten werd Prędota onderscheiden met de ANV-Visser-Neerlandiaprijs (1991), de Prijs van de Poolse Minister voor Nationale Opvoeding, het Poolse Gouden Kruis van Verdienste en het lidmaatschap van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde in Leiden.
- 36 Deze titel houdt het midden tussen een buitengewoon en gewoon hoogleraar. Voor de volledigheid zij vermeld dat Kiedroń sinds 2000 voorzitter is van de staatsexamencommissie te Olomouc en sinds 2004 aldaar extern hoogleraar oudere letterkunde. Voorts was hij in de jaren 2000–2002 buitengewoon hoogleraar bij de afdeling neerlandistiek in Warschau.
- 37 Kiedroń werd in 1999 opgenomen in de Maatschappij van de Nederlandse Letterkunde te Leiden en werd in 2006 benoemd tot Officer in de Leopoldorde, de hoogste Belgische onderscheiding. Sinds 2003 is hij bovendien lid van het dagelijks bestuur van de *Internationale Vereniging voor Neerlandistiek*.
- 38 Vijf jaar later verschenen in boekvorm (Koch 2008).
- 39 Koch kreeg zowel als literair vertaler, als als wetenschapper verschillende eerbewijzen. In 1995 kreeg hij de prestigieuze *Martinus Nijhoff Prijs* voor zijn Poolse Multatulivertaling. In 1996 werd hij opgenomen als lid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden. In 2001 werd hij research fellow van de Universiteit van die Oranje-Vrystaat in Zuidafrika en in 2005 het historisch eerste Poolse lid van de *Suid-Afrikaanse Akademie vir Wetenskap en Kuns*. In datzelfde jaar kende het Poolse Ministerie van Onderwijs hem een onderscheiding toe voor zijn boek over Zuid-Afrikaanse literatuur.
- 40 Engelbrecht werd voor zijn engagement onderscheiden met de ANV-Visser-Neerlandiaprijs (1997), de *Cena města Olomouce* (1998), opname in de Fryske Akademy (1998) en opname in de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden (2000).
- 41 De eerste masterstudenten nieuwe stijl werden in 2006/2007 aangenomen.
- 42 Deze vereniging werd in mei 1995 opgericht op het 5^e regionale colloquium in

- Olomouc op initiatief van Leopold Decloedt, Stefan Kiedroń, Jerzy Koch, Esther Zelenka en Wilken Engelbrecht.
- 43 Bžoch is daarnaast ook de belangrijkste literaire vertaler van Nederlandstalige literatuur in het Slowaaks. Hij kreeg verschillende onderscheidingen: de Slowaakse staatsprijs voor literaire vertalingen *Cena Jana Hollého* (1997), de NLPVF-Vertalersprijs (2006), Ridder in de Orde van Oranje-Nassau (2008).
- 44 De lezingen van dit colloquium zullen in de loop van 2008/2009 uitkomen. Het volgende Centraal-Europese colloquium voor doctorandi en habilitandi is gepland in het voorjaar 2010 te Olomouc.

BIBLIOGRAFIE

- BAKKER, DIRK M. & GERARD R.M. DIBBETS,** *Geschiedenis van de Nederlandse taalkunde*. Den Bosch, 1977. Hieruit: Afdeling 6 'Neerlandistiek extra muros', 313–337 (www.dbnl.org/tekst/bakk005gesco1_01/bakk005gesco1_01_0015.htm, download 19–9–2008).
- BALCAR, LUBOMÍR (ED.),** *Církev v proměněch času, 1918–1968: sborník k 50. výročí spojení Českobratrské církve evangelické*. Praha, 1968.
- BARNARD, LIANNE,** *Van niemand tot iemand: Die identiteitsnarratieve van verpolitiseerde karakters in enkele Afrikaanse en Nederlandse romans van die 1990's (From nobody to somebody: The narratives of identity of politicised characters in selected Afrikaans and Dutch novels between 1990 and 1999)*, Port Elizabeth, 2003 (Dissertatie bij de Universiteit van Port Elizabeth).
- BEDNÁ, FRANTIŠEK (ED.),** *Památník Českobratrské církve evangelické*, Praha, 1924.
- BERGER, TILMANN,** 'Böhmisch oder Tschechisch? Der Streit über die adäquate Benennung der Landessprache der böhmischen Länder zu Anfang des 20. Jahrhunderts.' M. Nekula et al. (eds.), *Franz Kafka im sprachnationalen Kontext seiner Zeit. Sprache und nationale Identität in öffentlichen Institutionen der böhmischen Länder*. Keulen, 2007, 167–182. (<http://homepages.uni-tuebingen.de/tilman.berger/Publikationen/Regensburg05.pdf>, download 20–9–2008).
- BOKHOVE, NIELS,** 'Dat hopeloze stadje hier. Olomouc als bakermat van Aimé van Santens Kafkavisie.' Leopold R.G. Decloedt et al. (eds.), *50 jaar neerlandistiek in Moravië/50 let nederlandisticky na Moravě* (=Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, Řada germanistická (R) č. 4–Sonderheft/ Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Philologica 75, Neerlandica I). Brno/Olomouc, 2000, 245–267.
- BROUWER, J.H.,** 'Theodor Siebs, Bremen, 26 Aug. 1862–Breslau, 28 Mei 1941'. *Handelingen en Levensberichten van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde 1941–1942*, 136–139 (www.dbnl.org/tekst/_jaa003194201_01/_jaa003194201_01_0018.htm, download 19–9–2008).
- CIRKO, LESŁAW & STEFAN KIEDROŃ,** 'Vorwort.' Lesław Cirko & Stefan Kiedroń (eds.) *Norbert Morciniec. Studia Philologica. Ausgewählte Schriften zur Germanistik und Niederlandistik aus Anlass des 70. Geburtstages herausgegeben*. Wrocław, 2002, 7–9.
- CZOCHRALSKI, JAN,** *Verbalaspekt und Tempus-system im Polnischen und im Deutschen*, Warszawa, 1975.
- CZOCHRALSKI, JAN,** 'Die Aspekt- und Aktionsartenfrage im Niederländischen.' Stanisław Prędota (ed.), *Studia Neerlandica et Germanica*. Wratislaviae, 1992, 79–89.
- JAN CZOCHRALSKI,** 'Het probleem van het aspect en de aktionsarten in het Neder-

- lands.' Stanisław Prędoła (red.), *Handelingen Regionaal Colloquium Neerlandicum Wrocław 1993* (Wrocław 1994), 75–81.
- DĄBRÓWKA, ANDRZEJ**, *Untersuchungen über die mittelniederländischen Abele Spelen (Herkunft – Stil – Motive)*. Wrocław 1990 (Dissertatie bij de Universiteit Wrocławski).
- DĄBRÓWKA, ANDRZEJ**, *Słownik pisarzy niderlandzkiego obszaru kulturowego flamandzkiej i holenderskiej, nowolaciskich, surinamskich, afrykanerskich i fryzyjskich*. Warszawa 1999.
- DĄBRÓWKA, ANDRZEJ**, *Teatr i sacrum w średniowieczu: Religia, cywilizacja, estetyka*, Wrocław, 2001 (Habilitationsschrift t.b.v. habilitatie bij de Poolse Academie van Wetenschappen).
- DECLOEDT, LEOPOLD R.G.**, 'Brno: een stad waar het Nederlands thuis is.' Leopold R.G. Decloedt et al. (eds.), *50 jaar neerlandistiek in Moravië/50 let nederlandistiki na Moravě* (=Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, Řada germanistická (R) č. 4–Sonderheft/ Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Philologica 75, Neerlandica I). Brno/Olomouc, 2000, 61–66.
- DECLOEDT, LEOPOLD R.G. ET AL. (EDS.)**, *50 jaar neerlandistiek in Moravië/50 let nederlandistiki na Moravě* (=Sborník prací Filozofické fakulty Brněnské univerzity, Řada germanistická (R) č. 4–Sonderheft/ Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Philologica 75, Neerlandica I). Brno/Olomouc, 2000.
- ENGLBRECHT, WILKEN**, 'Nederlands in Olomouc in breder perspectief.' Leopold R.G. Decloedt & Wilken W.K.H. Engelbrecht (red.), *Didactiek van de Nederlandse Taal en Cultuur in Midden- en Oost-Europa/Didaktika jazyka a kultury nizozemštiny ve střední a východní Evropě* (=Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Germanica 1x/Amos I). Olomouc, 1997, 139–144.
- ENGLBRECHT, WILKEN**, *Filologie in de dertiende eeuw. De Bursarii super Ovidios van Magister Willem van Orléans (fl. 1200 AD)*. Inleiding, editie en commentaar. Olomouc, 2003, 2 delen (Dissertatie bij de Universiteit Utrecht).
- ENGLBRECHT, WILKEN**, *Recepte římských spisovatelů ve školském prostředí renesance dvanáctého století*. Olomouc, 2005 (Habilitationsschrift bij de Univerzita Palackého te Olomouc).
- ENGLBRECHT, WILKEN**, 'Een beknopt overzicht van de geschiedenis van de Neerlandistiek in Tsjechië en Slowakije tot aan de Fluwelen Revolutie.' Wilken Engelbrecht et al. (eds.), *Aspecten van de extramurale neerlandistiek*, Olomouc, 2008, 97–101. (= Engelbrecht 2008a).
- ENGLBRECHT, WILKEN**, 'De ontwikkeling van de neerlandistiek in Olomouc na 1991.' Wilken Engelbrecht et al. (eds.), *Aspecten van de extramurale neerlandistiek*, Olomouc, 2008, 139–153. (= Engelbrecht 2008b).
- ENGLBRECHT, WILKEN ET AL. (EDS.)**, *Aspecten van de extramurale neerlandistiek*, Olomouc, 2008 (=Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Facultas Philologica. Philologica 96, Neerlandica 111).
- HELTEN, W. VAN**, 'Over de factoren, die in het beschaafde Nederlandsch de oude grammaticale onderscheiding tussen masc. en vrouw. substantieven onmogelijk hebben gemaakt.' *Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde* 32, 1913, 26–34.
- HRNČÍŘOVÁ, ZDENKA**, 'De oudste vakgroep Neerlandistiek in Tsjechië te Praag.' Wilken Engelbrecht et al. (eds.), *Aspecten van de extramurale neerlandistiek*, Olomouc, 2008, 103–108.
- JÁNOTA, PŘEMYSL**, *K otázce dynamiky řeči*, Praha 1950 (Dissertatie bij de Universita Karlova).
- KALDA, FRANTIŠEK**, 'K nizozemské deklinaci.'

- In: *Časopis pro moderní filologii a literatury* 4, 1915, 174–175.
- KALDA, FRANTIŠEK**, 'Nástin práce „Západo-germánská flexe zájmena rodového se zvláštním zřetelem k nizozemštině.“' *Časopis pro moderní filologii a literatury* 9, 1921, 51–56.
- KALDA, FRANTIŠEK**, *Západogermánská flexe se zvláštním zřetelem k nizozemštině*. Praha 1921 (Habilitationgeschrift t.b.v. habilitatie bij de Universita Karlova).
- KALDA, FRANTIŠEK**, *Praeteritopraesentia v němčině a nizozemštině a vývoj jejich konjugacího systému*. Bratislava, 1936, 27pp. (=Spisy Filosofické fakulty University Komenského 21).
- KALDA, FRANTIŠEK**, 'Het onderricht in de Nederlandse taal- en letterkunde aan de Tsjecho-slowaakse hogescholen.' W. Thys & J.M. Jalink (red.), *De nederlandistiek in het buitenland. Het universitair onderwijs in de Nederlandse taal- en letterkunde, cultuur- en politieke geschiedenis buiten Nederland en België*. 's-Gravenhage, 1967, 109–112.
- KALLA, BARBARA & BOENA CZARNECKA**, *Volwassen worden. Cultuurverschijnsel en literair motief*. Wrocław, 2007.
- KIEDROŃ, STEFAN**, *Niederländische Sprachinflüsse auf die Sprachtheorie von Justus Georg Schottel*. Wrocław, 1987 (Dissertatie bij de Uniwersytet Wrocławski).
- KIEDROŃ, STEFAN & AGATA KOWALSKA-SZUBERT**, *170 lat Niderlandystyki na Śląsku. 170 jaar neerlandistiek in Silezië. 1830–2000*. Wrocław, 2000. Hierin een compleet overzicht van de geschiedenis van de neerlandistiek van Wrocław, 10–53.
- KIEDROŃ, STEFAN**, 'In memoriam Zofia Klimaszewska (1949–2007).' *Neerlandica extra muros* 45,2, februari 2007, 83.
- KIEDROŃ, STEFAN**, 'Niderlandystyka na Uniwersytecie Wrocławskim. W 185. rocznicę przybycia Augusta Heinricha Hoffmanna von Fallersleben do Wrocławia.' Marek Haub & Anna Makomatyasiak (red.), *Śląska Republika Uczonych – Schlesische Gelehrtenrepublik – Slezská vědecká obec (=Res publica doctorum Silesiaca 3)*. Wrocław, 2008, 527–554.
- KLIMASZEWSKA, ZOFIA & JOS WILMOTS**, 'In memoriam professor dr. habil. Jan Czochralski (1924–2004).' *Neerlandica Wratislaviensia* 15, 2005, 9.
- KOCH, JERZY**, *Multatuli in Polen. Proeve van een literair-historische analyse van het verloop van de receptie in de periode van de eeuwwisseling*. Leuven, 1991 (Dissertatie bij de ku Leuven).
- KOCH, JERZY**, *Outsider onder de zijnen. Vormen van xenofanie in de Afrikaanse roman*. Wrocław, 2008 (Habilitationgeschrift bij de Uniwersytet Wrocławski).
- KRIJST, HANS**, *Enkele reis Zaandam-Praag. Memoires van een dissident*. Amsterdam, 2003.
- LEŠKA, OLDŘICH**, 'Bohumil Trnka (3. 6. 1895–14. 2. 1984).' In: *Časopis pro moderní filologii* 78, 1996, 66–78.
- MACKOWIAK, PETRA**, 'Neerlandistiek in Polen.' *Biuletyn PNKV* 12,5, 1991, 24–25.
- MAJTÁNOVÁ, MARIE**, 'Co měli bychom vědět o historii česko-slovenských vztah, §4. Česká pomoc na Slovensku', www.cesi.sk/txt/maj4.htm (download 19–9–2008, oorspronkelijk verschenen in Almanach Českého spolku na Slovensku. Bratislava, 1999).
- MAREČEK, ZDENK & NELE RAMPART**, 'In Memoriam Josef Skopal.' *Neerlandica extra muros* 40,1, februari 2002, 81.
- MARTENS, NICO (PS. VAN MORCINIEC, NORBERT) & MORCINIEC, ELKE**, *Mały słownik holendersko-polski i polsko-holenderski*. Warszwawa, 1977.
- MARTENS, NICO (PS. VAN MORCINIEC, NORBERT) & MORCINIEC, ELKE**, *Mały słownik niderlandzko-polski i polsko-nider-*

- landzko. Warszawa, 1985 (herdruk van vorige titel met correcte benaming van het Nederlands).
- MASAŘÍK, ZDENĚK**, 'Zum 100. Geburtstag von Prof. Leopold Zatočil.' *Brünnner Beiträge zur Germanistik und Nordistik. Sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity – Řada germanistická* 10.1, 2005, 9–10.
- MAYEROVÁ, ERIKA**, 'Kalda, František.' In: König, Christoph et al. (eds.), *Internationales Germanistexikon 1800–1950, Bd. I, A-G*, Berlin & New York, 2003, 881–882.
- MORCINIEC, DOROTA & NORBERT MORCINIEC**, *Historia literatury niderlandzkiej*. Wrocław, 1985.
- MORCINIEC, NORBERT**, *Die nominalen Wortzusammensetzungen in den westgermanischen Sprachen*, Wrocław, 1961 (Dissertatie bij de Uniwersytet Wrocławski).
- MORCINIEC, NORBERT**, 'Die Niederlandistik an polnischen Universitäten.' W. Thys & J.M. Jalink (red.), *De nederlandistiek in het buitenland. Het universitair onderwijs in de Nederlandse taal- en letterkunde, cultuur en politieke geschiedenis buiten Nederland en België*. 's-Gravenhage, 1967, 100–101.
- MORCINIEC, NORBERT**, *Distinktive Spracheinheiten im Niederländischen und im Deutschen*. Wrocław, 1968 (Habilitationsschrift bij de Uniwersytet Wrocławski).
- MORCINIEC, NORBERT**, *Zarys gramatyki holenderskiej*, Wrocław, 1977.
- MORCINIEC, NORBERT**, *Zarys gramatyki niderlandzkiej*, Wrocław, 1980 (herdruk van vorige titel met correcte benaming van het Nederlands).
- NEELS, RINALDO**, 'Polen – Leerstoel Nederlands in Lublin', *IVN-krant* 13,1, februari 2008, 18, (www.ivnnl.com/library/ivnkrant_feb2008.pdf (download 22–9–2008)).
- NOSEK, JIŘÍ**, 'The life and work of Professor Bohumil Trnka. On the Occasion of his seventy-fifth Birthday.' *Philologia Pragensia* 14,1, 1971, 39–41.
- NOSEK, JIŘÍ**, 'Commemorating Professor Bohumil Trnka.' *Philologia Pragensia* 27,4, 1984, 209–210.
- NOSEK, JIŘÍ**, 'In memory of Professor Bohumil Trnka's life and work.' *Philologia Pragensia* 28, 1985, 113–116.
- PALKOVÁ, ZDĚNA**, 'Jubileum profesora Přemysla Janoty.' In: *Slovo a slovesnost* 57, 1996, 322–323.
- PITTERY, FRITS**, 'De leerstoel te Wrocław.' *Neerlandia+Nieuwsbrief* 93,3, 1989, 137–142.
- POLIŠENSKÝ, JOSEF**, *The Tragic Triangle, The Netherlands, Spain and Bohemia 1617–1621*, vert. uit het Tsjechisch door Frederick Snider, Praha, 1991.
- PRĘDOTA, STANISŁAW**, *Die polnische-deutsche Interferenz im Bereich der Aussprache*. Wrocław, 1974 (Dissertatie bij de Uniwersytet Wrocławski).
- PRĘDOTA, STANISŁAW**, 'Polen.' *Verslag van het vijfde colloquium van hoogleraren en lectoren in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten*. 's-Gravenhage & Gent, 1976, 52–53.
- PRĘDOTA, STANISŁAW**, *Konfrontatieve Phonologie Polnisch-Niederländisch*, Wrocław, 1982 (Habilitationsschrift bij de Uniwersytet Wrocławski).
- PRĘDOTA, STANISŁAW**, 'Polen.' *Neerlandistiek buiten Nederland en België*. 's-Gravenhage & Hasselt, 1982, 75–78.
- PRĘDOTA, STANISŁAW**, 'De neerlandistiek aan de universiteit van Wrocław 1982/1985.' *Verslag van het negende colloquium van docenten in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten*. 's-Gravenhage, 1986, 207–208.
- PRĘDOTA, STANISŁAW**, 'Neerlandistiek in Wrocław. De zestigste verjaardag van prof. dr. habil Norbert Morciniec.' *Neerlandia* 97, 2, 1993, 62.
- PRĘDOTA, STANISŁAW**, 'In memoriam Dr. Dorota Morciniec (1932–1992).' *Neerlandica extra muros* 31, 2, 1993, 69.
- PRĘDOTA, STANISŁAW**, 'De Erasmus-leerstoel

- voor Nederlandse Taal, Literatuur en Cultuur aan de Universiteit van Wrocław. Balans en perspectieven.' Stanisław Prędota (red.), *Handelingen Regionaal Colloquium Neerlandicum Wrocław 1993*. Wrocław, 1994, 239–247.
- PRĘDOTA, STANISŁAW**, 'Hoffmanns *Horae Belgicae* und die mittelniederländische Philologie.' Marek Halub & Kurt G.P. Schuster, *Hoffmann von Fallersleben. Internationales Symposion Wrocław/Breslau 2003* (=Braunschweiger Beiträge zur deutschen Sprache und Literatur Bd. 8). Bielefeld, 2005, 151–161.
- RAKŠANYIOVÁ, JANA**, 'De neerlandistiek in Slowakije, Wilken Engelbrecht et al. (eds.), *Aspecten van de extramurale neerlandistiek*, Olomouc, 2008, 115–126.
- RAMPART, NELE**, 'De ontwikkeling van de neerlandistiek te Brno.' Wilken Engelbrecht et al. (eds.), *Aspecten van de extramurale neerlandistiek*, Olomouc, 2008, 109–114.
- RŮŽIČKOVÁ-HRONOVÁ, JITKA**, 'Het Nederlands in Praag.' *Ons erfdeel* 37, 1994, 616–620.
- RŮŽIČKOVÁ-HRONOVÁ, JITKA**, 'K historii nederlandistiky u nás.' *Časopis pro moderní filologii* 80, 2, 1998, 123–126.
- SCHWANZER, VILIAM**, 'K sedemdesiatinám prof. dr. František Kaldu.' *Časopis pro moderní filologii* 36, 1957, 44–46.
- SIEBS, THEODOR**, *Der Vokalismus der Stamm-silben in der altfriesischen Sprache*. Leipzig, 1885 (Dissertatie bij de universiteit Leipzig).
- SIEBS, THEODOR**, *Zur Geschichte der englisch-friesischen Sprache*, Halle an der Saale, 1889 (Habilitationgeschrift).
- SIEBS, THEODOR**, *Geschichte der friesischen Sprache*, Straßburg, 1891 (=1892; *Grundriß der germanischen Philologie* Bd. V.7).
- SIEBS, THEODOR**, *Geschichte der friesischen Literatur*, Strassburg, 1893 (=Grundriß der germanischen Philologie 2. Bd., 1. Abt., VIII. Abschnitt).
- SIEBS, THEODOR**, *Geschichte der friesischen Literatur*, Strassburg, 1902, 2^e herziene editie 1893 (=Grundriß der germanischen Philologie 2. Bd., 1. Abt., VIII. Abschnitt).
- SKLENÁŘOVÁ, SYLVA**, *Struná historie stát – Nizozemsko*. Praha, 2006.
- SOLAOVÁ-MONTIJN, ERICA**, 'Nederlands als bijvak in Brno in de vijftiger en zestiger jaren.' Leopold R.G. Declodet & Wilken W.K.H. Engelbrecht, *Didactiek van de Nederlandse Taal en Cultuur in Midden- en Oost-Europa/Didaktika jazyka a kultury nizozemštiny ve střední a východní Evropě* (=Acta Universitatis Palackianae Olomucensis, Germanica IX/Amos I). Olomouc, 1997, 149–151.
- ŠKRLANTOVÁ, MARKÉTA & WILKEN ENGELBRECHT**, *Neerlandistiek in Tsjecho-Slowaakse context*. Bratislava, 2006.
- TERRAY, ELEMÍR**, 'In memoriam prof. Františka Kaldu.' In: *Časopis pro moderní filologii* 51, 1969, 239–240.
- TRNKA, BOHUMIL**, *Syntaktická charakteristika řeči anglo-saských památek básnických*. Praha, 1925 (=Habilitationgeschrift voor habilitatie bij de Universita Karlova)
- WORGT, GERHARD**, 'Bijeenkomst van de docenten uit Midden-Europa.' *Verslag van het negende colloquium van docenten in de neerlandistiek aan buitenlandse universiteiten* 's-Gravenhage, 1986, 163–164.

Jan W. de Vries 1937–2008

Jan de Vries overleed op 12 december 2008, enkele dagen voordat hij 71 jaar zou worden. Hij heeft zijn jaren ten volle benut: via de kweekschool en MO-A en MO-B behaalde hij zijn doctoraal Nederlands, waarna hij in 1975 promoveerde op de *Lexicale morfologie van het werkwoord in modern Nederlands*. Van onderwijzer in de jaren zestig tot hoogleraar taalkunde aan de Rijksuniversiteit Leiden in 1985; oprichter van de afdeling Nederlands in Jakarta in 1969–1972 en van Dutch Studies, een opleiding Nederlands voor anderstaligen aan de Leidse universiteit in 1986; (co-)auteur van talrijke publicaties waarvan de meest recente over Nederlandse leenwoorden in het Indonesisch en het Maleis eind 2007 verscheen. Hij werkte ook mee aan publicaties waarmee een breder publiek bediend werd zoals *Het verhaal van een taal. Negen eeuwen Nederlands*.

Daarnaast was Jan bestuurder en redacteur: hij had zitting in talrijke commissies, besturen en andere organen die de taalkunde, het Indonesisch of de internationale neerlandistiek aangingen. Hij maakte van 1976 tot 1982 deel uit van het bestuur van de IVN en bekleedde daarin de post van penningmeester. In die tijd ging de penningmeester nog met een tas vol contant geld in kleine coupures naar het colloquium neerlandicum opdat ter plekke de reiskosten van de deelnemers uitbetaald konden worden. En die

tas hield hij angstvallig binnen handbereik. De vraag: ‘Jan, waar is je tas?’ echode regelmatig in gang, zaal of restaurant. Jans betrokkenheid bij de internationale neerlandistiek blijkt ook uit zijn lidmaatschap van de redactie van *Neerlandica extra muros* waar hij van 1990 tot 2001 heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van een mededelingenblad tot een wetenschappelijk tijdschrift.

En tussen de bedrijven door was Jan de helft van zijn leven ziek, vaak ernstig ziek. Daar ging hij op een nonchalante manier mee om: net losgekoppeld van de beademing (‘maar nu gaat het weer prima’) belde hij op om redactiezaken te bespreken en om je deelgenoot te maken van een (min of meer) vertrouwelijke kwestie die je niet verder mocht vertellen. Nog niet ontslagen uit het ziekenhuis of hij zat alweer in de trein of het vliegtuig op weg naar een vergadering of congres.

Jan de Vries was een optimistische, energieke man: echtgenoot, vader, grootvader, wetenschapper en promotor. Tot het plotse-linge overlijden van zijn vrouw Aurelia in september 2004. Sindsdien ‘duurden de jaren langer’. ‘Wie niet meer wil, is dood’ schreef hij in een nieuwjaarsbrief aan vrienden die hij uitreikte tijdens een etentje waarmee hij in december 2007 zijn zeventigste verjaardag vierde. Jan had een sterke wil, maar dat bleek niet genoeg.

– Marja Kristel

The importance of being ‘docent’

In de jaren zestig was Nederlands in Zweden bijvak bij Duits. De Rooy was ‘buitenlands lector’ (tijdelijke betrekking), maar nadat hij de Zweedse titel ‘docent’ (ongeveer: ‘cum laude gepromoveerde onderzoeker’) had veroverd, mocht hij op de hoogste academische niveaus les geven. Daardoor kon Nederlands een zelfstandig studievak worden, los van het Duits, voorlopig op kandidaatsniveau. Op hoger niveau bleef Nederlands bijvak bij Duits.

De Rooy liet mij les geven aan de beginners. Na een beurs van vier maanden in Leuven en vier in Amsterdam wist ik hoe de academische studie Nederlands in Nederland en België in elkaar zat, wist ik het nodige over de taalstrijd in België, en wist ik zoveel over Vlaanderen dat ik in 1974 Boons *Kapellekensbaan* kon vertalen, hetgeen ik deed uit een combinatie van liefde en geldgebrek.

De Rooy vertrok in 1970 naar het Dialectenbureau in Amsterdam. Vanaf 1972, na mijn doctoraal Duits, deelden Christiane Beke uit Gent en ik zijn buitenlandse lectoraat. Er werd toen veel geschreven over een eventuele Nobelprijs voor Boon. Dit leidde tot veel vertalingen, ook van andere Nederlandse en Vlaamse auteurs. Ik vertaalde zoveel als ik maar kon, zodat zou blijken dat Nederland en Vlaanderen niet alleen uit kaas, tulpen en chocola bestonden.

Net op het moment dat ons tijdelijke lectoraat afliep kwam er in 1978 door diploma-

tieke interventie van de Nederlandse ambassadeur Polderman – een waarachtig symbolische naam – een vaste baan voor Nederlands (‘universiteitslektor’) én een promotieopleiding. De nieuwe leiding van de vakgroep Duits beroofde het Nederlands weliswaar van zijn buitenlandse lectoraat, maar opheffen kon niet.

Om studenten aan te trekken en nieuwe vertalers te kweken zette ik begaafde studenten (onder toezicht) aan het vertalen voor uitgeverijen. Ze kregen daardoor werkervaring – erg populair – maar moesten dan wél hun kandidaatscriptie schrijven over *hun* vertaalproblematiek óf over de receptie van een vertaalde schrijver in Zweden. Ik was een geïnteresseerde scriptiebegeleidster want ik werkte tegelijkertijd aan mijn proefschrift over de receptie van Nederlandse literatuur in het Zweedse literaire veld.

Een en ander bleek heel toevallig in het opkomende paradigma binnen de internationale taal- en literatuurstudie te passen: in de jaren tachtig bloeide de belangstelling voor vertaalwetenschap en receptieonderzoek. We kregen in 2004 zelfs een officiële vertalersopleiding Nederlands. Toen ik in 1998 ‘docent’ (in de Zweedse betekenis) was geworden kreeg het vak een aio-baan: er was weer iemand formeel bevoegd om promotieonderzoek te begeleiden. Eén aio is inmiddels klaar en een tweede is bezig. Gepensioneerd – sorry, gepensioneerd – duim ik voor hun toekomst en voor die van het vak.

Auteursgegevens

LAURA BRANDT licentiaat Germaanse talen (Nederlands-Engels) aan de Université de Liège. Nederlands en Engels docent aan de Provinciale Hogeschool te Luik.
[laurabrandt1@gmail.com]

WILKEN ENGELBRECHT is Associate Professor Nederlands en Middeleeuws Latijn bij de Palacký Universiteit in Olomouc, hoofd van de leerstoel Neerlandistiek aldaar en vice-decaan buitenland van de faculteit.
[wilken.engelbrecht@seznam.cz]

JAAP GRAVE is visiting professor Dutch Culture aan Nagasaki University. Hij publiceert over cultural transfer en moderne literatuur.
[jaap.grave@gmx.de]

MATTHIAS HÜNING is hoogleraar Nederlandse taalkunde aan de Freie Universität Berlin. Zijn onderzoek is vooral gericht op taalveranderingsverschijnselen en de structuur van het Nederlands in vergelijkend perspectief.
[mhuening@zedat.fu-berlin.de]

GUY JANSSENS is hoogleraar historische taalkunde van het Nederlands aan de Université de Liège en voorzitter van het Centre de Recherche en Histoire du Néerlandais langue étrangère aldaar.
[guy.janssens@ulg.ac.be]

STEFAN KIEDRON is hoogleraar historische letterkunde en hoofd van de Afdeling Oudere Nederlandse Letterkunde aan de

Universiteit Wrocław, Polen. Hij publiceert over Nederlandse, Duitse en Poolse literatuur en cultuur van de vroegmoderne tijd.
[kiedron@uni.wroc.pl]

J.W.H. (JAN) KONST studeerde Nederlandse taal- en letterkunde aan de Universiteit Utrecht waar hij in 1993 ook promoveerde. Hij is sinds 1994 als hoogleraar verbonden aan de Freie Universität Berlin.
[konst@zedat.fu-berlin.de]

MARJA KRISTEL is redactiesecretaris van *Internationale neerlandistiek*.
[m.kristel@ivnnl.com]

EDDY VERBAAN is als docent verbonden aan de universiteit van Nottingham. Hij bereidt een proefschrift voor over zeventiende-eeuwse stadsbeschrijvingen.
[eddy.verbaan@nottingham.ac.uk]

ROEL VISMANS is Senior Lecturer in Dutch aan de University of Sheffield en redacteur van *Internationale neerlandistiek*.
[r.vismans@sheffield.ac.uk]

INGRID WIKÉN BONDE gaf van 1967 tot 2008 Nederlands aan de Universiteit van Stockholm. Ze begeleidt nog een aio die onderzoek doet naar vertalingen van kinderboeken uit het Nederlands in het Zweeds.
[ingrid.wiken-bonde@nederlandska.su.se]

Uitgever

Rozenberg Publishers
Bloemgracht 82 huis
1015 TM Amsterdam, Nederland
Telefoon (020) 625 54 29
Fax (020) 620 33 95
E-mail info@rozenbergps.com
www.rozenbergps.com

Vormgeving

Puntspatie [bno], Amsterdam

Abonnementsprijs 2009

(3 nummers van 84 blz.)

Nederland:

€ 35,00 (inclusief portokosten)

Overige landen:

€ 40,00 vooraf te betalen op rekening-
nummer 56 64 78 323 van Rozenberg Publishers,
Bloemgracht 82 huis
1015 TM Amsterdam, Nederland.
In dit bedrag zijn de portokosten begrepen. (Alle bank-
kosten in binnen- en buitenland zijn ten laste van de
abonnee.)

Losse nummers:

€ 16,50 (inclusief portokosten).

ISSN 0047-9276

Internationale neerlandistiek

Tijdschrift van de Internationale Vereniging voor
Neerlandistiek (IVN).

Tot en met jaargang 45, 2007, verschenen onder
de naam *Neerlandica extra muros*.

Drie afleveringen (2009)

Jaargang 47, 2, mei 2009

Onder redactie van

Dr. Marion Boers-Goosens, Universiteit Leiden; Dr. Arie
J. Gelderblom, Universiteit Utrecht; Prof.dr. Ralf
Grüttemeier, Carl von Ossietzky Universität Oldenburg;
Prof.dr. Jan Pekelder, Université de Paris – Sorbonne en
Univerzita Karlova, Praag; Dr. Ariane J. van Santen,
Universiteit Leiden; Prof.dr. Bart Vervaeck, Universiteit
Gent; Dr. Roel M. Vismans, University of Sheffield

Samenstelling redactieraad

Dr. Luc Bergmans, Parijs, voor Frankrijk; Lic. Widjanti
Dharmowijono, Semarang, voor Azië; Dr. Wilken
Engelbrecht, Olomouc, voor Midden- en Oost-Europa;
Prof. dr. Siegfried Huigen, Stellenbosch, voor Zuid-
Afrika; Prof.dr. Jeannette Koch, Napels, voor Zuid-
Europa; Dr. Niels-Erik Larsen, Kopenhagen, voor
Noord-Europa; Dr. J. Novaković-Lopušina, Belgrado,
voor Midden- en Oost-Europa; Drs. Sugeng Riyanto
MA, voor Azië; Prof. dr. Thomas F. Shannon,
Berkeley, voor Canada en de Verenigde Staten

Redactiesecretaris

Marja Kristel

Redactiesecretariaat

Van Dorthstraat 6
2481 XV Woubrugge, Nederland
Telefoon (0172) 51 82 43
Fax (0172) 51 99 25
E-mail bureau@ivnnl.com

Internationale neerlandistiek is het wetenschappelijk
tijdschrift van de Internationale Vereniging voor
Neerlandistiek dat tot en met 2007 (jaargang 45) de
naam *Neerlandica extra muros* droeg.

Het bevordert de dialoog tussen alle wetenschappers
die werkzaam zijn op het gebied van de internationale
neerlandistiek. Naast taalkunde, letterkunde en
didactiek is er aandacht voor interculturele aspecten
van deze subdisciplines, communicatiewetenschap,
nieuwe technologie in de vakbeoefening, het verloop
van canoniseringsprocessen, vertalen, culturele studies
en voor de cultuur van de Lage Landen in brede zin.

Een register van de jaargangen 1 tot en met 40 is te
raadplegen via ivnnl.com.

Enkele jaargangen van *Internationale neerlandistiek*/
Neerlandica extra muros zijn als PDF-bestand
beschikbaar via ivnnl.com. Leden van de IVN kunnen
een wachtwoord aanvragen voor toegang tot dit niet
publiek toegankelijke deel van de site.

ivn

ROZENBERG
Publishers

ISSN 0047-9276